KOVPAK

A BRJANSZKI-ERDŐTŐL A KÁRPÁTOKIG

KOVPAK

A BRJANSZKI ERDŐTŐL A KÁRPÁTOKIG

KOVPAK

A BRJANSZKI ERDŐTŐL A KÁRPÁTOKIG

UJ MAGYAR KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST, 1951

MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT
362

A mű eredeti címe

ОТ ПУТИВЛЯ ДО КАРПАТ

Fordította
GODA GÁBORNÉ

A fedélrajz KÁDÁR GYÖRGY műve

Megjelent a Magyar-Szovjet Barátság Hónapjában

Ez a kiadás 10.200 példányban készült
Felelős kiadó: az Uj Magyar Könyvkiadó igazgatója
Felelős szerkesztő: Rátz Miklós. Műszaki felelős: Siklós Béla
A kiadó minden jogot fenntart

Forrás-nyomda, Budapest — Felelős vezető: Erdős László igazgató

„. . . A fasiszta Németország elleni háborút nem tekinthetjük közönséges háborúnak. Ez nemcsak két hadsereg közötti háború. Ez a háború egyben az egész szovjet nép háborúja a német fasiszta haderők ellen.”

SZTALIN

A SZERZŐ ELŐSZAVA

Különböző szervezetek felkérésére gyakran ismertettem annak a partizánalakulatnak harci útját, amely Ukrajna, Oroszország és Belorusszia tizennyolc körzetében vezényletem alatt harcolva vonult végig az ellenség mögöttes területén Putyivltól a Kárpátokig. Előadásaim iránt megnyilvánuló érdeklődés késztetett arra, hogy feljegyzéseimet és emlékeimet irodalmilag feldolgozzam. Természetesen nem azt tűztem ki feladatomul, hogy mindazokat a hadműveleteket leírjam, amelyeket osztagaink végrehajtottak. Csupán azt akarom elmondani, amit legfontosabbnak és legérdekesebbnek tartok a német fasiszta rablók ellen folytatott Nagy Honvédő Háború partizán-mozgalmában. Azok a hősök tehát, akikről ebben a könyvben nem emlékeztem meg, ne nehezteljenek érte parancsnokukra. Lesz még rá idő — és én magam is rajta leszek — hogy amit most idő és lehetőség hiányában nem tudtam elmondani, egykor elbeszéljem.

Kötelességemnek tartom, hogy köszönetet mondjak E. Geraszimovnak, aki feljegyzéseimet irodalmi formában feldolgozta.

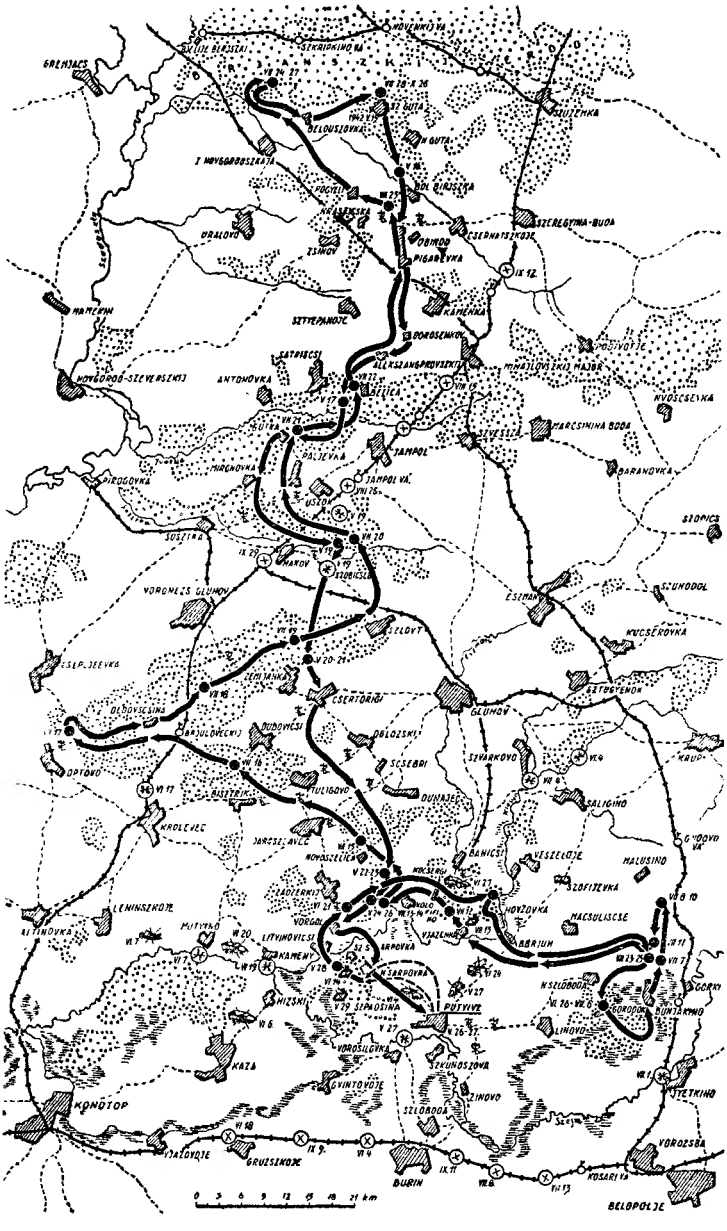

A PUTYIVLI EGYESÜLT PARTIZÁN ERŐK UTVONALA 1942.

A SZPADSANSZKI ERDŐ GAZDÁI

Ötvenötödik évemben jártam, amikor a háború kitört, s a gyermekek már nagyapónak hívtak. De fontos volt ez? A zaporozsjei kozákoktól származom. Az első világháborúban közlegényként harcoltam a délnyugati fronton, résztvettem a Bruszilov-féle áttörésben; a polgárháborúban parancsnok lettem. Parhomenkóval harcoltam akkor együtt és szolgáltam Csapajev hadosztályában.

A kerületi pártbizottságnál azt mondták:

— Ha majd ez erdőbe kell mennünk, te leszel a parancsnok, Szidor Artyomovics.

1941 júliusában hangzott el ez a mondat, röviddel Sztálin elvtárs történelmi beszéde után. Városunk pártaktívája a putyivli kerületi pártbizottság titkárának szobájában gyűlt össze. Valamennyien már több éve dolgoztunk Putyivlban, és jónéhányszor összejöttünk itt... Sokszor heves vita folyt köztünk. Mindegyikünk szívén viselte a maga munkaterületét, azt az ügyet, amelyet a Párt rábízott. Kinek-kinek megvolt a külön gondja. Az egyik esküdött arra, hogy most minden a csapágyfémen múlik, s hogy — véleménye szerint — itt a legszűkebb a traktor-park előkészítésének keresztmetszete. Csak kudarcot ne valljunk valahogy a csapágyfém miatt a begyűjtéssel! A másik beletemetkezett a lakásrenováláshoz szükséges anyagbeszerzésbe, és ügyet sem vetett a csapágyfém kérdésére. Ha meg a harmadikat hallgattad, azt hihetted: számára nincs egyéb probléma a világon, csak az iskolai tankönyvek és a kerületben újra megnyíló iskolák felszerelése.

De bármilyen területen dolgoztunk és bármilyen szakszerű dologgal foglalkoztunk is, mindenekfelett egyazon hadseregnek — a bolsevikok nagy hadseregének voltunk katonái, valamennyien Lenin és Sztálin pártjának neveltjei és fiai; és soha semmi sem volt számunkra drágább, mint a Párt és szovjet államunk.

Minden putyivli bolseviknak egyetlen nagyszerű célja volt:

a mi kerületünk legyen az első egész Ukrajnában! A háború előtt már büszkén mondhattuk, hogy nem vagyunk messze ettől a céltól.

A putyivli kerület valamikor olyan időszaki vándormunkások kerülete volt, akik tavasszal útrakeltek, beutazták egész Ukrajnát és Oroszországot, hogy munkát keressenek. Nos, ez a tisztán fogyasztó kerület, ez az istenhátamögötti világ, ahol nyugdíjazott csinovnyikok* és tiszti özvegyek élték le életük alkonyát, a szovjethatalom évei alatt olyan termelő kerületté változott, amely a Szovjetunió mezőgazdasági kiállításán résztvevő milliomos kolhozairól híres. Ezeknek a kolhozoknak sok gépkocsijuk volt, saját vizierőtelepeik, klubjaik, középiskoláik és orvosi rendelőik. Olyan termést értünk el, amilyenről itt azelőtt még csak nem is álmodhattak. Micsoda orlovi fajméneket tenyésztettek ki a kolhozok lótelepei Litvinovicsiban, Sztrelnyikben és Vorgolban! Micsoda gulyák legeltek a Szejm-menti réteken és hogyan virultak gyümölcsöskertjeink! Csak jöjjetek hozzánk alma- és meggyfavirágzás idején! Mintha virágfelhőbe borulna a város és minden falu, — a felhőből csak a házak teteje csillan ki. És mennyi méz! S annyi liba, hogy a Szejm mellett. a hajdani kolostor körül, olyan volt tőlük nyáron is a rét, mintha hó borítaná.

Valóban, Ukrajna úgy felvirágzott a szovjet hatalom alatt, hogy nekünk, fiainak, ukrán bolsevikoknak akik hazánk földjén építettük a szabad és boldog életet, volt mivel büszkélkednünk.

Azon az emlékezetes júliusi napon, amikor röviddel Sztálin elvtárs rádióbeszéde után a kerületi pártbizottság titkárának dolgozószobájában összegyűltünk, mintha mindegyikünk különösképpen átérezte volna azt a hatalmas erőt, amely összeforraszt és közös cél felé vezet bennünket. Minden aggodalmunk egyetlen nagy, közös aggodalomba olvadt össze. Szovjet hazánkat halálos veszedelem fenyegette. Pusztulás fenyegette mindazt, amit népünk munkájával alkotott, amire törekedett, és ami mindannyiunknak drágább volt az életnél is. Fasiszta rablók barbár hordái taposták földünket. Füst és lángtenger terjengett. Égtek városaink. Ukrajna lángban állott! . . .

Mi, békés szovjet emberek nyomban katonák lettünk valamennyien. A titkár telefonhívására úgy siettünk a kerületi pártbizottságba, mintha a sorozóbizottsághoz hívtak volna be. Senki-

* A cári idők közhivatalnokai.

sem szólalt fel, senkisem szónokolt. Minden világos volt előttünk. A Párt, Sztálin szólít bennünket, bolsevikokat, hogy álljunk a harcbainduló nép élére. Tudtuk, hogy ez a harc minden eddiginél kegyetlenebb és nehezebb, életre-halálra menő harc lesz, de azt is tudtuk, hogy a mi ügyünk igaz ügy, és a győzelem a miénk lesz!

Meghallgattuk a jelentést azokról az intézkedésekről, amelyeket az Ukrán Kommunista (bolsevik) Párt Központi Bizottsága Sztálin elvtárs beszéde után tett. Arról volt szó, hogy Ukrajna összes kerületében, amelyeket az ellenség betörése fenyegetett, partizáncsoportokat alakítunk, hogy Szumiba, az aknász-tanfolyamra elvtársakat küldünk a területi pártbizottsághoz, valamint arról, hogy élelmiszer-, fegyver- és robbanóanyag-támaszpontokat szervezünk az erdőkben a partizánok számára. Hogy milyen jelentőséget tulajdonít mindezeknek a Párt, már abból is világos volt előttünk, hogy Ukrajnában maga Nyikita Szergejevics Hruscsov irányította mindezeket.

A putyivli partizánbázisok felállításának előkészítése már másnap megkezdődött. Engem a kerületi pártbizottság a szpadsanszki erdőben felállítandó támaszpont szervezésével bízott meg.

A város ősrégi sáncáról, ahol egykor Jaroszlavna siratta Igort, jól látható a messziről sötétlő erdőség keleti szegélye. Az erdő légvonalban mintegy nyolc kilométernyire húzódik, egészen a Kleveny folyó mocsaras partjáig. A Kleveny északról megkerüli az erdőt és két ágban ömlik a Szejmbe. Az egész erdőszegély kis halmokból, öblöcskékből és ligetekből áll, amelyek a mezőkig nyúlnak. Számos tanya és község símul hozzá. Az erdő déli szélén tó terül el, partján a Szpadsina nevű község. Az erdőt erről a községről nevezték el. Keletről-nyugatra talán öt kilométernyire nyúlik, egyre mocsarasabb lesz, míg végre a nagy területen elterülő Zsileny mocsárba torkollik. Ez a mocsár a Szejm és Kleveny közt, óriási területen fekszik és nyáron szinte áthatolhatatlan.

A háború előtt bizony alig ismertük erdőnket. A kerületet mindíg csak a földek, a kertek, a jószág és a baromfi miatt látogattuk. Ezek jelentették kerületünk gazdagságát. Én a városi tanács elnöke voltam, s így az erdő csupán mint az iskolai tüzelőanyag és az építkezésekhez, valamint az épületjavításokhoz szük-

séges faanyag kitermelőhelye érdekelt Gondolhattam-e valaha is arra, hogy ebben az erdőben egyszer majd harcolnom kell, és hogy sűrujeből, — amelyből egyetlen farkas is aligha bukkanhatott elő, — német harckocsiban duborgok majd ki?

Elvtársaim, élukon Alekszej Iljics Kornyevval, aki a polgárháború idején is partizán volt, már néhany nappal a németek bejovetele előtt a szpadsanszki erdőbe vonultak Feladatuk az volt, hogy őrizzék támaszpontunkat és akadályozzák meg, hogy az ejtőernyősok — akiket az ellenség a kornyéken dobott le, — behatoljanak az erdőbe.

Putyivlit én hagytam el utolsónak..

Ez szeptember tizedikén, estefelé történt, amikor a német felderítők mar behatoltak a városba.

A putyivliak tevékenységét ettől kezdve Sztálin elvtárs július harmadiki beszéde határozta meg, amelyben arra szólított fel bennunket, hogy az ellenség által megszállt teruleten gyujtsuk fel a partizánharc lángját es tegyuk turhetetlenné az ellenség helyzetét Ezekben a napokban a regi ukrán partizánok és vörösgárdisták közul sokan emlékeztek vissza arra, hogyan verekedtek fiatal korukban a szovjethatalomért, és hogyan verték meg 1918-ban a német megszállókat

Az ukrán népnek, — akárcsak Scsorsz idejében, — ismét harcra kellett kelnie a német rablók ellen Partizánkoltőnk, akinek versei szájrol-szájra szálltak Ukrajnában, így dalolt.

Fiától kérdi ősz apa:
„Mit kivánsz, gyermekem?'
‚A németet kivernl, hogy
Hazánk szabad legyen."

És barna lányát kérdezi·
„Okszána, mit akarsz?"
„Partizán bátyámhoz megyek,
Dubinán áll a harc!"

Megkérdezi lányát, fiát:
„Én vajjon mit tegyek?"
„Te is velunk jossz, jó apánk,
S verjuk a németet!"

Nemcsak a városi ember, aki ritkán jár a szpadsanszki erdőben, de meg a szomszedos kozségek és tanyak kolhozparasztjai is telnek, hogy az erdei utak es osvenyek labirintusaban eltévednek. Amennyire valtozatos a szpadsanszki erdő, — olyan sok is benne az egymáshoz hasonlo hely. Indulj el bár nyilegyenes iranyban, — ugy tunik, mintha egy és ugyanazon hely korul keringenel, s hogy mindig oda kerulsz vissza, ahonnan elindultál. A magas, fűvel benőtt tolgyfaerdőt fiatal fenyves, majd a mocsaras volgyteknóben elteruló nyirfaerdó váltja fel, — és a dombocskára jutva újra ugyanolyan kis fenyvesbe vagy tölgyfaerdobe jutsz, azon túl alant, nyirfak fehérlenek, majd ismet csak mocsar. Most aztán ismerd ki magad, ha tudod: ugyanaz a mocsár-e ez, amelyen már áthatoltál, vagy új; mert mindig egyformán kerek az erdőszél és mindig egyforma az áttetsző nyirfaerdő. Odább a súruseg kezdődik, amely meg napos időben is sotét és nyirkos, mint a pince, — majd hirtelen világló ritkásra, tisztásra vagy irtásra bukkansz, s a páfránnyal és virággal súrűn benőtt fatonkok, mogyorobokrok és égerfak bozótjából megint csak sűrűségbe kerulsz, amiből — úgy hiszed — éppen most jutottal ki...

Amikor az élelmiszer-támaszpontot elhelyeztuk, fiatal fenyőfák voltak az útjelzők számunkra, amelyeknél letértunk az útiol. Most neha már azt hittem. megtalaltam a megjelölt fákat, — de aztán kiderult, hogy sehol semmiféle nyom. Tovább mentem, s már megint azt hittem: megtaláltam az én megjelolt fenyófáimat; de jelzésekre sehol sem akadtam. Előző este esett az eső, és minden nyomot elmosott az erdőben.

A harctér még közel volt hozzánk. Olykor-olykor idehallatszott az ágyúk tompa dorgése; valahol bombak robbantak a messzeségben, — de itt az erdőben békés csend honol, egy lelket sem látni, nyulak futkosnak, rókák surrannak át az úton.

Hirtelen lépéseket hallok magam mogott Egyre szaporábbá válnak — és csendben utolérnek Németek is, de a mieink is lehetnek — gondolom — és elhatározom, hogy folytatom utamat. Hátra sem nézek, mint az olyan ember, akinek nincs mitől félnie, bárkivel találkozzék is A ruhám után ítélve erdőőrhoz hasonlítottam.

Most mindkét oldalamra egy-egy ember lép gyorsan mellem. Mindkettő vorőskatona Azt kérdezik, merre visz az út. Panaszkodnak az időjárásra, — de látom, hogy furkésző szemmel vizsgálnak.

— Ki maga? — kérdezik végre.

— E videk gazdája — válaszolom.

— Ez azt jelenti, hogy a németek állították ide? — kérdezi az egyik harcos.

Kihoz a sodromból. Megállok, ránézek. A keze már a pisztoly markolatán van.

— Hát vegyék tudomásul, — mondom, — hogy itt sem a németek, sem a bérenceik nem lesznek soha a videk gazdái! Értik?

A katona zavarba jön.

— Értem — feleli.

— No, ha érti, — mondom, — tegye el azt a pisztolyt! Nézze, nekem is van, de én nem tartom az orra alá.

Kiveszem a zsebemből a browningot és mutatom neki.

— Hát igen, ez is ágyú — neveti el magát a katona. — De mégis, ki maga?

— A partizánosztag parancsnoka vagyok.

— Partizánosztag? Hát hol vannak az emberei?

— Csak nézz oda — mondom, és éppen az ő bajtársaira mutatok, tőlünk nem messze, — látod, micsoda legények azok?

Egy csoport vöröskatona állott ott, akiket bekerítettek és akik itt rekedtek a szpadsanszki erdőben. Rövidesen csakugyan harcosaimmá lettek.

Letelepedtünk a szénára az erdei pajtában, amit mint éjszakai szállást, annyira megszerettem. Itt találtak rám az én putyivli barátaim, akik szintén az erdőben kóboroltak és engem kerestek.

— Uh! — panaszkodott Alekszej Iljics Kornyev, amint ledőlt a szénára, — egészen elkopott a lábunk a sok kóborlásban! — És mert szakálla és dús haja fehér volt, később „Télapó"-nak nevezték el.

— Hol kóboroltatok? — kérdeztem.

— Utánad kutattunk.

— Miért nem akadtam sehol nyomotokra?

— Micsoda nyomok? Magad mondtad, hogy ne hagyjunk nyomokat. Meghagytam a fiúknak, hogy szigorúan tartsák magukat utasításodhoz, és az útra még az orruk hegyét se dugják ki. Egyre a sűrűben jártunk, meg a mocsarakban, mintha csak erdei manók lettünk volna, — nevetett Alekszej Iljics.

Az öreg nehézkes és nem éppen egészséges ember, nehéz

lesz neki az erdei élet — gondoltam; de láttam, nem tagadja meg a természetét. A régi vidám, tréfás ember maradt és jólesett hallanom mindnyájunkra átragadó nevetését.

*

Első földkunyhónkat az erdő sűrűjében építettük. Ha az ember csak tíz lépésnyire is eltávolodik tő.e, bizony rá sem talál többé. Ha csendben meghúzódol benne, semilyen német vizsla ki nem szaglász. De mi egyáltalában nem azért jöttünk ide, hogy elrejtőzzünk a németek elől, — hanem azért, hogy ne garázdálkodhassanak a kerületünkben, hogy egy percnyi nyugalmat se adjunk nekik, hogy elpusztítsuk őket. Mi voltunk itt a gazdák és azok is maradunk!

A szpadsanszki erdőben az erdőőröknek volt néhány házuk. Az egyik az erdő közepén, a főútvonal mellett állott, ott, ahol az út délről északnak, — Szpadsinától Sztaraja Sarpovkáig — átszeli az erdőt. Megérkezésem után osztagunk parancsnoksága itt helyezkedett el. Minden irányba, ahonnan a németeket várni lehetett, őrséget állítottunk, s így az egész erdőt azonnal ellenőrzésünk alá helyeztük: elzártuk az ellenség elől. Elhárító tevékenységünket innen kellett kiterjesztenünk az egész kerületre.

Szeptember 22-én, amikor első napiparancsomban közöltem az osztag létszámát, mintegy negyven harcosom volt együtt. Kijelöltük közülük a felderítőket, az aknászokat, a többieket pedig két harci csoportba osztottuk. Az egyikben a putyivliak voltak, jobbára idősebb civilek, szovjet- és pártfunkcionáriusok és kolhozaktívisták; ők alkották az osztag magvát. A másikban azok a katonák, akikkel elvtársaim keresése közben az erdőben találkoztam. Egytől-egyig bátor legények, akik kezdetben persze kissé ferde szemmel néztek a putyivliakra. Nem sok bizalmuk volt az olyan öregekben, mint például „Télapó", aki a háború előtt tyúkászkodott és Putyivlban a keltetőgépek kezelője volt. Osztagunkban volt néhány belorussziai elvtárs is, akiket Szumi vidékére telepítettek ki. Ezek nem voltak katonák; közvetlenül azelőtt találkoztunk velük, hogy az erdőbe vonultunk.

Ez volt csapatunk összetétele, amellyel a partizánharcot meg kellett kezdenünk. Abban mégis biztosak voltunk, hogy nem maradunk magunkra, hiszen szomszédságunkban más osztagok is alakulnak majd, és a nép, amellyel az erdőbe érkeztünkkor nyom-

ban kapcsolatot teremtettünk, támogat majd bennünket. Erről azonban majd később beszélek, most azt akarom elmondani, miként kezdtük meg a harcot.

Alig alakult meg a parancsnokság az erdei házikóban, amikor néhány kilométernyiről az erdő északnyugati szélétől, valahol Novaja-Sarpovka felől robbanást hallottunk. Mi lehet az? — tűnődtünk. Azonnal felderítőket küldtünk, hogy tisztázzák a helyzetet. Kiderült, hogy egy bika lépett aknára és az robbant fel. Tüstént felmerült bennünk a kérdés: vajjon nincs-e több akna is arrafelé. Most az volt a legfontosabb, hogy ezt megtudjuk. Működésünk megkezdéséhez mindenekelőtt aknák kellettek.

A felderítők nyomában útnak indítottuk tehát az aknászokat is. Azzal tértek vissza, hogy aknamezőre bukkantak, amelyet visszavonulás közben a Vörös Hadsereg hagyott ott. Nagyon jó — gondoltuk. A németeknek még nem volt idejük rá, hogy fölszedjék, tehát meg kell előznünk őket, de nyomban! Csakhogy mikép? Aknászaink azt mondották, hogy az aknák számukra ismeretlen rendszerűek és nem tudják, hogyan kell megközelíteni őket. Ekkor Nyikoláj Mihajlovics Kursz, a törzs parancsnoka állt elő azzal, hogy ő vállalja a dolgot. Mielőtt idejött az erdőbe, néhány alkalommal résztvett azon az aknásztanfolyamon, amelyet a területi pártbizottság rendezett Szumiban.

Nyikoláj Mihajlovics a háború előtt középiskolai igazgató volt. Itt az erdőben olyan mozgékony, ügyes és fürge, mint az angolna, és ezenfelül rettenthetetlenül bátor aknász. Az aknamező melletti úton német gépkocsik és motorkerékpárosok száguldoztak szüntelenül, az áthatolhatatlanul sötét őszi éjszakában pedig lehetetlen volt szétszedni és tanulmányozni az aknákat. Kursz elhatározta, hogy nappal kezdi meg a munkát. Kúszva jutott át az úton az aknamezőre. Ott álcázta magát, és szinte a mellette száguldozó németek orra előtt addig dolgozott, amig rájött az aknaszerkezet titkára. Azután magával hozott az erdőbe egy aknát és megmagyarázta a többieknek is, mikép kell bánni vele. Vezetése alatt azután az összes aknász munkához látott. Igy csakhamar elég robbanóanyag gyűlt össze, hogy utiaknákat készíthessünk. Nyomban meg is kezdtük lerakásukat az ellenség főútvonalain.

Georgij Mihajlovics Juhnovec, — aki a háború előtt a területi pártbizottságban dolgozott, — volt a főaknász. Kissé nehézkes, esetlen ember. Nem múlt el egyetlen éjtszaka sem, hogy

embereivel ki ne ment volna az erdőből, — nappal aztán hol az egyik, hol a másik oldalról hallatszott robbanás, amely bátor munkájukat bizonyította. Egyik-másik partizánunkat bizony kissé idegesítette az aknák robaja. Bizonygatni kezdték, hogy túlságosan vakmerők vagyunk, óvatosságra intettek, mert — mint mondták — az egymást követő robbanásokra felfigyelnek a németek, és nagyon felbőszítjük őket, pedig Putyivlban nagy erőkkel, komoly technikai felszereléssel rendelkeznek. Végül is aztán átfésülik majd az egész erdőt, — és akkor végünk. Magamhoz kértem a legmegbízhatóbb elvtársakat. Megbeszéltük a dolgot és elhatároztuk, hogy egyszer és mindenkorra végetvetünk az ilyen beszédeknek. Összehívtam tehát az osztagot, sorakozót rendeltem el és így szóltam hozzájuk:

— Úgylátszik, van köztetek olyan, aki haza akar menni! Aki akar, lépjen ki, azonnal mehet.

Senki nem mozdult. Figyelmeztettem őket: akinek az idegei nem bírják a zajt, s aki azt hitte, hogy itt az erdőben elüldögélhet, békességben és csendben töltheti napjait, esetleg méhészkedhet, gombát vagy mogyorót szedhet, az súlyosan téved. Az ilyenek legjobban teszik, ha nyomban távoznak, itt nincs semmi keresnivalójuk. Emlékeztettem őket azokra a feladatokra, amelyeket Sztálin elvtárs tűzött ki július harmadiki beszédében a partizánok számára. Felhívtam figyelmüket arra, hogy a zaj és lárma, amit aknászaink okoztak, csak a kezdet, hogy bennünket Szpadsinán túl is hallanak majd, és végülis nem nekünk, hanem a németeknek kell reszketniök ettől a lármától.

Ezekben a napokban történt az is, hogy az erdőben egy ismeretlen ember jelent meg. A felderítők többször hallottak óvatos lépéseket, sőt a távolból felbukkanó alakot láttak, de nem tudták elfogni, mert a sűrű erdőben úgy eltűnt, mint a kísértet. Néhány harcosunkat lesbe állítottuk. Sikerült is kézrekeríteniök az erdőbe merészkedő titokzatos idegent, akit azonnal a parancsnokságra kísértek. Az idegen csakhamar bevallotta: a német parancsnokság küldte, hogy fürkéssze ki osztagunk helyét és tudja meg létszámát.

A kémet agyonlőttük.

*

Már két hete, hogy a németek bevonultak a városba, de nem tettek semmiféle komoly kísérletet, hogy a szpadsanszki erdőbe benyomuljanak, pedig mi ugyancsak nem lapultunk meg. Most

már nemcsak éjjel, de fényes nappal is tevékenykedtünk az utakon, sőt az erdőtől messze fekvő falvakban is.

Szeptember huszonkilencedikét, a kém agyonlövetését követő napot az tette emlékezetessé, hogy ezen a napon támadtunk először nyíltan az ellenségre. Amikor megtudtuk, hogy a németek a Putyivl körüli községekben megkezdték az élelmiszerek rekvirálását, Szafonovka községbe őrjáratot küldtünk. Déltájt a németek Putyivlból teherautón élelmiszerbeszerzőket küldtek ki a községbe. A partizánok tűzzel fogadták őket. Senkit sem sikerült lelőniök. Kettőt megsebesítettek, de ez is elegendő volt, hogy a németek otthagyják autóikat az úton és szerte-szét szaladjanak. Két óra múlva száz német érkezett tehergépkocsikon, mire a mieink visszavonultak az erdőbe. A németek még csak az erdő közelébe se mertek jönni.

Aknászaink akkor már a Szejm mindkét partján dolgoztak és a Konotop-Kroljeveci országútra is kimentek, ahol október első napjaiban valamelyik magas német parancsnokság két személyautóját robbantották fel. Hat német halt meg, köztük két tábornok. Ugyanaznap a Szejm déli balpartján, a Hizsk nevű tanyánál ugyancsak levegőbe röpítettek egy tehergépkocsit. A jobbparton, a Putyivlból Gluhovba és Rilszkbe vezető országúton alig múlt el nap anélkül, hogy ne hallatszottak volna robbanások, és október közepéig ezeken az utakon mintegy tucatnyi, lőszerrel és katonákkal megrakott teherkocsit robbantottak föl. Mi pedig ez idő alatt tízezer töltényt zsákmányoltunk.

Számítanunk kellett arra, hogy a németek megdühödnek és nagyobb erőkkel támadják meg a szpadsanszki erdőt. Maroknyian voltunk, csupán egy géppuskánk volt, az is a gyakorlótérről, és senki sem tudta, hogy használható-e? Még puskája sem volt mindegyikünknek. Nem csoda, ha ilyen körülmények között akadtak, akik elkedvetlenedtek; ám amikor látták, hogy a többség nem veszíti el bátorságát, iparkodtak legyőzni gyengeségüket és palástolták félelmüket. A szpadsanszki erdő közelében működött még néhány kisebb partizánosztag, de ezekkel nem sikerült összeköttetést létesítenünk és így nem tudtunk róluk semmit. A putyivli kerületi Végrehajtóbizottság elnökének, Ivan Ivanovics Viszockijnak, aki a szumi területi pártbizottság összekötőjeként földalatti pártmunkára a kerületben maradt, el kellett volna jönnie hozzánk, de a szpadsanszki erdőbe jövet, az erdő közelében

aknára lépett. Súlyosan megsebesült és a németek kegyetlenül megölték. Az ostoba véletlen tehát megfosztott bennünket egyik kitűnő elvtársunktól és így nem volt összeköttetésünk a Nagy Földdel.* Sejtelmünk sem volt arról, hogy mi történik a fronton, rádiónk nem volt és a front már egyre jobban távolodott tőlünk.

Elhatároztuk, hogy magunk próbálunk kapcsolatot teremteni a Vörös Hadsereg parancsnokságával. Alekszej Iljicset bíztuk meg ezzel a feladattal, de ugyanekkor egy másikkal is. Egy csoport katonát is át kellett vezetni a frontra, akik egy alezredes parancsnoksága alatt kivágták magukat egy gyűrűből, és az volt a kérésük, hogy segítsük ki őket a németek megszállta területről. Harkovig kellett áttörniök magukat a német hadoszlopok felvonulási területén át. Nehéz volt megválnunk „Télapótól", akit örök jókedvéért mindnyájan a szívünkbe zártunk. A terepet, amelyen át kellett csúszniok, senki sem ismerte jobban nála. Alekszej Iljics 1918-ban felderítő volt a vörös partizánoknál, és akkor keresztül-kasul bejárta Szumi város környékének összes útjait és ösvényeit. Mint a vöröskatonák vezetőjét és mint megbízottunkat, őt kellett elküldenünk a Nagy Földre.

TALÁLKOZÁS A BAJUSZOSOKKAL

Tudtuk, hogy a putyivli kerület szemközti, délkeleti részén valahol a novoszlobodszki erdőben még egy, ugyancsak városunkbeli kis partizáncsapatnak kell lennie. E csoportnak Szemjon Vasziljevics Rudnyev volt a parancsnoka, aki tizenhatéves fiával együtt ment el az erdőbe. Több éven át szolgált a Vörös Hadseregben, politikai biztosa volt egy távolkeleti határőrségnek, résztvett a Haszan-tó melletti ütközetekben és a Vörös Csillag érdemrenddel tüntették ki. Az utóbbi években az Oszoaviahim** kerületi tanácsának elnökeként, Putyivlban működött; ő volt a lelke a putyivli ifjúság katonai kiképzésének. Ebben a munkájában, társadalmi téren, legtevékenyebb segítőtársa Grigorij Jakovlevics Bazima, a régi orosz hadsereg zászlósa és kerületünk leg-

* Nagy Földnek nevezték a Honvédő Háború idején a Szovjetuniónak azt a részét, ahová a német támadók nem jutottak el.

** A Szovjetunió honvédelmének — különösen légi és vegyészeti védelmének — támogatására alakult társadalmi szervezet.

jobb tanítója volt, idős ember, aki a nép körében nagy tiszteletnek örvendett és a tanítók első szövetségi kongresszusának küldötte volt. Grigorij Jakovlevicset a kerület minden községe a magáénak vallotta. Az egyik faluban úgy élt az emberek emlékezetében, mint hétéves kis pásztorgyerek, aki édesapjával együtt legeltette a község jószágát, a másikban gazdasági cselédként dolgozott a földesúrnál, a harmadikban tanult, a negyedikben a kolhoz egyik szervezője volt, s a szovjethatalom éveiben sok-sok községben tanítóskodott.

Bazima az osztag törzsparancsnokaként indult útnak Rudnyevvel a novoszlobodszki erdőbe. Vagy húsz putyivli ment vele.

Több mint egy hónapig semmit sem tudtunk sorsukról; október tizenhetedikén végre megjelentek nálam a parancsnokságon Rudnyev összekötői. Kiderült, hogy osztaga közvetlenül mellettünk, Novaja Sarpovkában működik. Másnap reggel már találkoztunk is a „bajuszosokkal", ahogy Rudnyev harcosai magukat nevezték, mert parancsnokuk mintájára, legtöbbjük bajuszt növesztett az erdőben. Szemjon Vasziljevicsnek csakugyan szurokfekete, dús, mindig gondosan ápolt, irígylésreméltó nagy bajusza volt. Mindig szigorúan ügyelt külsejére és az erdei élet sem tudta leszoktatni arról, amire a hadseregben tanították; még fehér gallérja is mindig ragyogón tiszta volt.

Amikor Rudnyev elhatározta, hogy áttelepszik a szpadsanszki erdőbe, nem volt biztos benne, hogy itt talál-e bennünket. A német provokátorok azt híresztelték, hogy Kovpak osztagát már szétverték, s őt magát Putyivlban felakasztották. Annál nagyobb volt az öröm, amikor megtaláltuk egymást.

A két osztag parancsnoksága értekezletre gyűlt össze, hogy megvitassa a kerület új helyzetét. A németek első dolga az volt, hogy minden községben akasztófákat állítottak fel. Azt mondták: „Erre akasztjuk fel a partizánokat" — és most mindenkit, aki a kezükbe kerül, fölakasztanak, hogy így félemlítsék meg a népet. Az emberek a falu határába sem mernek kimenni, mert a németek azonnal elfognak mindenkit, ráfogják, hogy partizán és már fel is akasztják vagy agyonlövik. Ha a csapatcsendőr valakinél egy földbetaposott, rozsdás töltényhüvelyt talál, ez már elég, hogy az egész családot agyonlőjék. Putyivlban a börtön udvaráról minden nap egy lapátokkal megrakott szekér gördül ki. Ilyenkor az egész város hangos a sírástól, zokogástól, az asszonyok

idegrohamot kapnak, hiszen mindenki tudja, hogy amikor a németek lapátokat visznek, azért teszik, hogy a város határában gödröt ássanak a kivégzéshez, — mert a börtön szokásos kiürítése következik. Valaki elhíresztelte, hogy a németek ezer vérebet hoztak Putyivlba, azokkal fogdostatják össze a partizánokat az erdőben. A gyengébb idegzetűek mindent elhittek és voltak olyanok, akik partizánokként maradtak a kerületben, de a szó szoros értelmében a föld alá bújtak és még orrukat sem merték kidugni. Sokan egyedül, mások kettesével-hármasával bújkáltak az erdőkben, vagy szakadékokban, és ha egymást messziről meglátták, gyorsan a bokrok közé menekültek.

A Rudnyev-csoport egyik felderítője, hozzánk jövet, egy tizennégy év körüli, ismerős fiúval találkozott az erdőben. A fiú gyorsan egy fa mögé rejtőzött előle. Rászólt:

— Te vagy az, Kolja Subin?

Kolja a Putyivl túlsó oldaláról, a tőlünk ötven kilométernyire fekvő Harivkiból való árva gyerek volt.

— Hát te meg hol csavarogsz itt? — kérdezte tőle a felderítő.

— Uborkát keresek — mondja a gyerek. — A nagyapám beteg, sózott uborkát akar.

— Miféle nagyapád? Hiszen neked nincs is nagyapád.

— Hát... nem is az én nagyapám, Hapilin Jákov.

— És miféle uborkát keresel az erdőben? Mit hazudsz, Kolja?

— Istenbizony, nem hazudok. Nem az erdőben keresem az uborkát, hanem a tanyára megyek.

— És hol a nagyapád?

— Velem van.

— Hol? Az erdőben? És mit csináltok itt az erdőben?

A fiú már puhul, zavarban van, keresi a szót, de nem találja s azt kérdezi:

— Hát te mi vagy, partizán?

— Lehet.

A fiúból kitör az öröm:

— Igen? Nohát, mi is partizánok vagyunk.

— Ki az a mi?

— Hát én, meg a nagypapa. Mind a ketten, de nagypapa megbetegedett és uborkát kért. Most nem tudom, mitévő legyek vele.

A legénykét és nagyapját, aki a harivki kolhoz elnöke volt, Rudnyev fölvette csoportjába és elhozta a szpadsanszki erdőbe.

Az eset jellemző ezekre a napokra.

Elbeszélgettünk, kicseréltük tapasztalatainkat, elgondolásainkat és egyhangúan arra a következtetésre jutottunk, hogy a helyzet bátor tetteket követel tőlünk. Bátorságot kell öntenünk az emberekbe, össze kell szednünk azokat, akik elszéledtek az erdőkben, mindenkinek meg kell mutatnunk, hogy van erő, amely a németeknek ellene szegül... Legjobb lesz, ha leteszünk eredeti tervünkről; a kis csoportok ne önállóan működjenek, hanem valamennyien egyesüljünk egy osztagban.

— Nos, Szidor Artyomovics — mondta Rudnyev, — te légy a parancsnok, én meg — a hadseregnél is így van szokásban — a politikai biztos leszek.

Az osztag törzsparancsnokának Bazimát választottuk, Kurszot pedig helyettesének tettük meg. Számbavettük erőinket és megállapítottuk, hogy ötvenhét harcosunk van, negyvenkilenc különböző rendszerű puskánk, hat önműködő géppisztolyunk és egy könnyű géppuskánk.

HARC — HARCKOCSIK ELLEN

Soha jobbkor nem egyesülhettünk volna, mint éppen most. Másnap, október tizenkilencedikén éppen ebédhez gyülekeztünk, a kocsonya elkészült és a tál már az udvaron volt, amikor az erdőből hirtelen felhangzott a kiáltás:

— Tankok!

A parancsnokságon és közelében e pillanatban húsz ember tartózkodott. A többiek távol voltak őrségen az erdőszélen.

Alig ugrottunk ki a házikóból, már hallani lehetett a motorok zúgását. A harckocsik Putyivl felől, az országúton közeledtek. Kettő volt: egy nehéz és egy közepes. Először a nagyobbikat láttuk meg. A fordulónál, anélkül, hogy megállt volna, ágyúból és géppuskából tüzet nyitott. Itt, az erdőben, különösképpen hatalmasnak látszott, — az út sem érdekelte ezt az óriást. Felénk rohantában kidöntötte a fákat. A másik harckocsi nyomon követte.

Nagy volt a dörgés és ropogás, tűz villant, de embereink egy csepp jelét sem mutatták az ijedtségnek. Hirtelen szétszóród-

tak az erdőben és puskával kezdtek tüzelni a tankokra. Ennek az volt a célja, hogy szétszórja a németek figyelmét. A harckocsik zárt figyelőnyílással robogtak el mellettünk, de a házikót gyujtólövedékeikkel így is felgyujtották. Arra nem volt időnk, hogy a tüzet eloltsuk, de a parancsnokság vagyonát kihordtuk az erdőbe és megmentettük.

A harckocsik most földkunyhóink felé fordultak. Parancsot adtam Kursznak, hogy szaladjon az aknászokkal az erdőkijárathoz és aknásítsa el, én pedig Rudnyevvel, Bazimával és a többi harcossal a tankok után vetettem magam. Áttörtük magunkat az úton, ahol sűrű bokrok, sarjadzó erdő, távolabb pedig egy mocsár volt. Abban reménykedtem, hogy a tankok nem juthatnak messzire, mert besüppednek a mocsárba. Csakugyan úgy is történt. A motorok zúgása nemsokára elhallgatott, mi pedig, csatárláncba fejlődve, közeledtünk a két harckocsi felé. Az erdő körös-körül ritkás, fiatal; a mocsaras buckákon többnyire bokrok. A két tank egymás mellett áll az úton. A kisebbiken nyitva van a figyelőnyílás, amelyen az egyik német kihajol, körülnéz, figyel, miközben a többi valamit babrál a hernyótalpon. Rudnyev céloz és biztos lövéssel leteríti a megfigyelőt, aki úgy zuhan vissza a megfigyelőnyílásba, mint a zsák. A mieink fellelkesülnek, valaki már hurrát kiált. Kolja Subin pisztolyából lövi a tank páncélját, én pedig, mintha tüzérségem, aknavetőm és legalább egy zászlóaljnyi legénységem volna, kiadom a parancsot:

— Üteg, tűz!

— Aknavetők, tűz!

— Első század balra, második század jobbra, hátra! Bekerítés! Gránátdobáshoz kész!

A nagyobbik harckocsi motorja felbúg, azután az úton visszafelé elrobog, legázolva a bokrokat.

Mit jelent ez? — töprengek. A kisebb harckocsi még mindig egyhelyben áll. Figyelőnyílása nyitva van, de senkit nem látni. Óvatosan közelebb kúszunk hozzá, a figyelőnyílásba gránátokat hajítunk, várunk; azután odaszaladunk. A harckocsi egy kis bokrokkal benőtt fatönkbe akadt, hernyótalpa megsérült, de jelentéktelenül: mindössze egy láncszeme ugrott ki. Legénység sehol...

Megértjük! A tank legénysége átült a nagyobb tankba és elmenekült...

Szóval: teljes a győzelem! De még milyen győzelem!... Első

ütközetünk volt. Közülünk még csak karcolás sem ért senkit és egy majdnem sértetlen harckocsit zsákmányoltunk. Nagy az izgalom, mindenki be akar mászni a tankba, de már nincs benne hely. Megtelt! Valaki megfordítja a lövésztornyot, ágyúval akar lőni a meglepett németek után, miközben Kolja Sabin a tank körül járkál és figyelmesen nézegeti. Megértem; golyóinak nyomát keresi a tank páncélján, de nem találja. Nem érti...

— Hogy lehet ez? — kérdezi. — Még egy repedés sincs rajta.

Most hirtelen, messze az erdőből, abból az irányból, amerre a nagyobbik harckocsi elrohant, nagy robbanás zaja hallatszik. A harckocsi felrobbant aknáinkon...

Az örömujjongás most már nem ismer határt. Az emberek levegőbe dobálják sapkájukat.

— Hurrá! Hurrá!

Az első robbanást csakhamar több követi. Ezek a robbanások már nem olyan erősek, mint az első volt, de sűrűn egymás után, mind egy helyről hallatszanak s gyors lövésekhez hasonlítanak. A dolog gyanus, embereink elhallgatnak, figyelnek, de azután jelt adok, és egyszerre valamennyien, versenyt futva indulunk a robbanás irányába.

Messze az úton magas lángoszlop látszik. A harckocsit szétvetette a robbanás, lángol, mint valami sötét máglya. Tornya letépve hever az úton. Belsejében szüntelenül robbannak a lövedékek és töltények, nem lehet megközelíteni.

Amikor a robbanások végre megszűntek és a lángok kialudtak, a harckocsi belsejében kilenc szénné égett holttestet találtunk. A szpadsanszki erdőbe behatolt mindkét harckocsi egész legénysége, áruló vezetőjükkel együtt, elevenen megégett.

Katona-elvtársaink, akik külön csoportot alkottak, csak akkor értek a harcok színhelyére, amikor már mindennek vége volt. Meg sem értették mindjárt, hogy mi történt. Amit láttak, nehezen fért a fejükbe, — s amint elmesélték nekik, még nehezebben. Az egyik azt tartotta legfontosabbnak, hogy megmagyarázza, ki és hogyan hallotta meg elsőnek a motorok zaját, a másiknak az tetszett meg legjobban, hogy a tüzéreknek tüzet vezényeltem, a harmadik alig várta, hogy elmesélhesse, hogyan borult lángba az aknán felrobbant harckocsi és hogyan öntötték le a gyorsan ottermett legények gyujtófolyadékkal. Kolja Subin mindenkit arról akart meggyőzni, hogy egy cseppet sem ijedt meg.

— Az öregek talán megijedhettek volna — mondta, — de én mitől féljek? A tank tüzel ágyúval, puskával, én pedig egyenesen az úton szaladok utána.

Persze, Kolja Subin csak úgy képzelte, hogy az úton szaladt a harckocsi után, — mert bizony a többiekkel együtt ő is az erdőn keresztül szaladt utána. Nyilván annyira izgatott volt, hogy azt képzelte, az úton futott.

Az bizonyos, hogy én, mint parancsnok, nem panaszkodhattam senkire. Mindenkiben nagy volt a harci lendület és nagyon örültem annak is, hogy katona bajtársaink most már egészen más szemmel néznek ránk, putyivliakra. Minden okunk megvolt rá, hogy örüljünk ennek a napnak, s pompás hangulatban tértünk vissza az erdőőr egykori házikójához. Nagyon sajnáltuk, hogy porig leégett. Viszont a kocsonyát, amit az udvaron hagytunk, érintetlenül találtuk. Megörültünk neki, hiszen valamennyien farkaséhesek voltunk. Nem hiszem, hogy valaha is olyan jó étvággyal ettem valamit, mint most ezt a kocsonyát. Egyébként is minden nagyszerűnek tűnt. még a földkunyhó is. amelyben éjtszakára elhelyezkedtünk. Keserves hely volt a földkunyhó; annyi esővíz gyűlt össze benne, hogy a térdünkig ért. Rengeteg szénát kellett összehordanunk, hogy éjjel bele ne fulladjunk a vízbe.

SEGITŐINK

Bárhogy örültünk is első csatánk sikerének, s bármilyen nagy volt a lelkesedésünk, tisztában voltunk vele, hogy ha nem akarjuk ezt az erdőt azonnal elhagyni, fel kell készülnünk, mert a putyivli német parancsnokság mindent elkövet, hogy végleg megsemmisítsen bennünket. Azt el sem képzelhettük, hogy a németek egyszerűen belenyugszanak két harckocsijuk és a legénység elvesztésébe, s még csak ne is kutassanak utánunk. Arról, hogy a szpadsanszki erdőt elhagyjuk és valahová Putyivltól messzebb helyezzük át szállásunkat, szó sem lehetett. A tankcsata után tehát megkezdtük a védelmi előkészületeket. Parancsot adtam az erdei utakon elhelyezett aknák megvizsgálására.

Az erdő szélénél, amely az egyik oldalon nyolc, a másikon öt kilométernyire terjedt, a rendelkezésünkre álló erőkkel teljesen lehetetlen volt kiépíteni a védelmet. Így csak járőröket állítottunk

és elhatároztuk, hogy a védelmi vonalat az erdő mélyén, azokon a kis magaslatokon építjük ki, amelyeket Bazima már régen megszeretett.

Nem lehetetlen, hogy Bazima elsősorban mint tantárgyába szerelmes pedagógus és földrajztanár figyelt fel ezekre a magaslatokra, és csak másodsorban mint az osztag törzsparancsnoka. A kis magaslatok homokos és hullámos talaja ébresztette fel benne a kíváncsiságot a terep eredete iránt. Fel is említette az ősrégi homokbuckás síkságokat és nagyon sajnálta, hogy békében nem szervezett kirándulásokat erre a vidékre, de — amint ígérte, — a háború után majd pótolja.

A mieink, minden harciasságuk ellenére, lényegében mégis csak mélységesen békés emberek. Nemcsak Bazima, de mi, többiek is, még az erdő mélyén és a földkunyhókban sokszor elgondolkodtunk: mi az, amit kerületünkben, városainkban, kolhozainkban, vagy iskoláinkban a háború előtt elmulasztottunk, s mit kell majd pótolnunk. Én örökké arra a munkára gondoltam, amit Putyivlban megkezdtem. A házak tatarozása volt ott a feladatom, s bár már elég sokat elvégeztünk, még mindig sok maradt hátra. Különösen sokat foglalkoztatott az a kedvenc elgondolásom, hogy parkot létesítünk a Szejm partján.

Amióta az erdőbe jöttünk, nem is változott meg minden olyan nagyon bennünk, mint ahogy azt külsőre gondolhattuk volna. Körülményeit tekintve ugyan az egész élet megváltozott, és azt hihettük volna, hogy megváltoztak az emberek is. De lelkében mindenki az maradt, aki a háború előtt volt, csak még több szeretet égett szívében mindaz iránt, ami a szovjet élethez kapcsolta. Természetes, hogy most új gondok töltöttek el mindekit. Így például azelőtt minden gondom az volt, hogy a kerületben jó utak és jó hidak legyenek, — most pedig, ime, szétrombolom őket. Igaz, közben folyvást arra gondoltam, hogy a vidék itt mocsaras, az út pedig csak földút, ősszel nem is járható autóval, tehát föl kell vetni az országút kérdését; vagy hogy ennek vagy annak a hídnak a teherbírását is növelnünk kell, mert már nem kielégítő. Olykor valósággal azt hiszem, hogy még most is a városi tanács elnöke vagyok, és a parancsnokság erdei földkunyhója az ideiglenes dolgozószobám.

Amint említettem, már az erdei élet első napjától arra töre-

kedtünk, hogy kapcsolatot teremtsünk a környező kolhozokkal. Ez nem is volt nehéz, hiszen a falvak népe jól ismert bennünket, főleg a „három nagyapó"-t, ahogy Bazimát, Kornyevet és engem neveztek. Nem egyszer megesett, hogy amikor betértem egy-egy faluba, hogy valamelyik gyűlésen előadást tartsak, a gyermekek már messziről szaladtak és azt kiabálták:

— Megjött a nagyapó!

Szpadsinában, bár tele volt tábori csendőrrel, még a németek alatt is nyugodtan járhattam-kelhettem egyedül. Mindjárt az erdő melletti első házban egy aktivista parasztasszony, Pelageja Szolovjova lakott, aki jól ismert. A partizánokkal való együttműködésért a németektől akasztófa járt, de ez az asszony, akire pedig nem egy feladatot bíztunk, úgy dolgozik, mintha semmi veszélyes nem lenne munkájában. Mintha csak a németek nem is lennének a világon, és ő a községi tanács legmindennapibb feladatait hajtaná végre. Az erdőben nappali órák idején gyakran hallatszott egy női hang, amint eltévedt tehenét hívogatta. A partizánok már tudták, hogy Pelageja az, aki Szpadsinából ajándékokat és híreket hozott a kolhozparasztoktól. A tehén neve volt a jelszó. Szolovjován keresztül más kolhozparasztasszonyokkal is megteremtettük a kapcsolatot. Ezek az asszonyok is segítőtársaink lettek, kenyeret sütöttek, kétszersültet készítettek, ők vitték és adták át a városban leveleinket, híreket vittek és hoztak, és segítségünkre voltak, ha valahol gyűrűben maradt vöröskatonákat kellett a fronton átsegíteni.

Sokan voltak segítségünkre a községi egészségügyi dolgozók közül is. Vorgol községben saját orvosunk volt; Nagyezsda Kazimirovna Majevszkaja; Novaja Szlobodában pedig Galina Mihajlovna Boriszenko és Matrjona Pavlovna Bobina felcserek a mi utasításaink szerint dolgoztak és elintéztek mindent, amit rájuk bíztunk. Ezek a bátor leányok rövidesen eljöttek a szpadsanszki erdőbe és beléptek osztagunkba. Így alakult ki egészségügyi csoportunk.

Nagy segítségünkre voltak a falusi tanítók is, főként azok, akiket Bazima a közös pedagógiai vagy társadalmi munkából ismert. Sokan voltak és mi több értekezletet tartottunk velük. Az egyiken a történelemtanítással foglalkoztunk.

A putyivliak nagyon büszkék arra, hogy városukat az „Ének Igor hadjáratairól" című hősköltemény is említi. A városi sánc,

amely még Igor Szjatoszlavics híres hadjáratának idejéből maradt meg, kedvenc sétahelye volt a putyivli ifjúságnak. Putyivl lakói a városi múzeumban sok olyan kiállítási anyagot gyüjtöttek össze, amelyek városunk történetét elevenítik föl, s az orosz és ukrán népnek szülőföldjéért folytatott hősi harcaira, a vidék dicső multjára emlékeztetnek.

A németek ezeket az emlékeket ki akarták törölni a nép szívéből. Arra akarták kényszeríteni, hogy feledje el hősi multját, — és ezt azzal kezdték, hogy az iskolában betiltották a történelemtanítást. Beszéltünk a tanítókkal, és arra kértük őket, gondolkodjanak, mikép lehetne a történelmet újból felvenni a tantervbe. A dolog nagyon kockázatos volt ugyan, de a tanítók megígérték, hogy gondolkodnak rajta.

Jacino községben, nem messze a szpadsanszki erdőtől, Novaja Sarpovkán túl, egy fiatal tanítónő, Vjera Sziljina tanított az iskolában. A bátor leány szívét egyetlen vágy öntötte el: nagy és dicső dolgot tenni a hazáért. Nem kellett egyéb, csak meg kellett súgnunk, hogy mit tegyen — és Vjera Sziljina minden habozás nélkül cselekedett. Elhatározta, hogy a történelemtanítást a nyelvórákkal köti össze és olyan mondatot elemeztetett a gyerekekkel, amelyben benne voltak e szavak: „Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége".

— Látni kellett volna — mesélte később boldogan, — mint gyúlt ki a gyermekek szeme, amikor e drága szavakat meghallották.

Vjera Sziljina a nyelvtani elemzésre szánt mondatokba olyan szavakat vegyített, amelyek drágák voltak a népnek. Tanítványaival hazánk hősi történetéről beszélgetett. A gyermekek mindennél jobban szerették ezeket az illegális történelemórákat, utánuk ismét szovjet iskolásgyermekeknek érezték magukat, újjáéledtek, hiszen hosszú ideig, megfélemlítve a német hóhéroktól, az akasztástól és agyonlövéstől, még hangosan beszélni sem mertek, csak félrehúzódva suttogtak.

Minél bátrabban dolgoztunk, annál több lett a segítőnk és annál bátrabban mertek cselekedni. Jacinóban csakhamar sok segítőtársunk volt, az iskolában földalatti Komszomol-szervezet alakult, amely osztagunkkal szoros összeköttetést tartott fenn. A fiatal illegálisok rendszeresen küldték hozzánk híreiket a németek csapatmozdulatairól, őrszemeik elhelyezéséről, stb.

Október 20-án reggel a németek támadást kezdtek a szpadsanszki erdő ellen. Ezúttal nagyobb osztagot küldtek Putyivlból. Felderítőink öt harckocsit, egy kis tankot és tizennégy gépkocsin érkező gyalogságot jelentettek. A harckocsik a mezőn álltak meg és onnan összes lőfegyverükkel tűz alá vették az erdőt. Mivel nem tudták, hogy tulajdonképpen hol is vagyunk, találomra lövöldöztek. Kidöntötték a fákat és nagy lármával bátorították magukat, majd pedig két csoportba oszolva, az erdőre vetették magukat, miközben harckocsijaik és gyalogságuk szüntelenül tüzelt.

Ezen a napon is diadalt arattak aknászaink. Alig hatolt be az erdőbe az egyik német csapat, máris vissza kellett vonulnia. Az első harckocsi felrobbant egy aknán. Ugyanez lett a sorsa a második csoportnak is. Egy másik aknán az ő harckocsijuk is felrobbant, és így kénytelenek voltak kivontatni az erdőből.

Miután az erdőből tisztes távolságra vonultak vissza, összes fegyverükből tüzelni kezdtek. Bizonyára furcsa látvány volt, amint ágyúkból és géppuskákból lőtték az erdőt, amely néma maradt. Egyetlen élő lelket sem lehetett látni benne, mert őrcsapataink visszavonultak és így várták a német idegek lecsillapulását.

Déli tizenkét órára megszűnt a lövöldözés. a hitleristák visszavonultak Putyivlba anélkül, hogy bármit is megtudtak volna az előző napon az erdőben veszett harckocsijaikról.

A megszállók most még az eddiginél is jobban féltek a szpadsanszki erdőtől. Nem tudták felfedni az erdő titkát. Nem tudták osztagunk elhelyezését, sem létszámát; tulajdonképpen semmit se tudtak meg rólunk; mi viszont minden lépésükről értesültünk. Embereink állandó vendégek voltak Putyivlban. Kolja Subin kiváló felderítőnek bizonyult. Aki ránézett, nem gondolta volna, hogy milyen fürge gyerek. A földkunyhók közt kimért léptekkel járkált, mint egy felnőtt. Ha kérdeztek tőle valamit, gondolkodott egy darabig, aztán megfontoltan válaszolt. Csendes gyereknek látszott, — pedig olyan volt, mint a tűz. Bement Putyivlba, egész nap a piacon őgyelgett, a katonák közt sürgölődött, az eszelőst játszotta, és azután belopózott a katonákkal a kaszárnyába. Szüntelenül arról álmodozott, hogy a németektől

géppisztolyt lop. Ez ugyan nem sikerült neki; ám annál több töltényt csent el. Egyízben az összes zsebe tele volt lopott tölténnyel; csak azon bánkódott, hogy útközben sokat elszórt belőlük, mert futás közben megbotlott. Nem tudta összeszedni a szétgurult töltényeket, félt, hogy a németek észreveszik és agyonlövik.

Felderítőink és a kolhozparasztasszonyok segítségével mindent megtudtunk, ami Putyivlban történik, sőt a németek terveiről is értesültünk. Amikor másodszor sem sikerült behatolnlok a szpadsanszki erdőbe, a lakosság körében kezdtek puhatolózni, árulókat kerestek, hogy segítségükkel legalább harckocsizóik holttestét kihozhassák az erdőből. A lakosság azonban emlékezett a két németbérenc sorsára, akik közül az egyiket mi lőttük agyon, a másik pedig elevenen égett el a harckocsiban, — a németek hát nem egykönnyen akadtak olyanra, aki hajlandó lett volna vezető-, vagy felderítő szolgálatot vállalni. A szpadsanszki erdőtől az árulók legalább úgy féltek, mint a németek.

Az erdőben úgy éreztük magunkat, mintha valami erődben lennénk és lassanként otthonosan éreztük magunkat benne. Osztagunk földkunyhói nyolc harcicsoportra oszlottak és egy nagy tisztást foglaltak el. A két legtávolabbi kunyhót, az erdő széléhez előretolt őrségeket, távbeszélő vezeték kötötte össze a törzzsel. Az ismertető jelek „Fenyő" és „Sziget" voltak. Az őrségeket is így hívtuk. A telefon után nyomban bevezettük a villanyvilágítást is. Az aknákon felrobbant egyik német gépkocsi motorja adta a hajtóerőt. Ezt a gépkocsit sikerült az úton megjavítanunk és saját motorjával az erdőbe juttatnunk. A partizán gépkocsivezetők négy olyan falun vezették keresztül, amely tele volt tábori csendőrökkel. Azt a középnagyságú tankot, amelyet a németektől zsákmányoltunk, szintén kijavítottuk. Volt traktoristákból harckocsi legénységet szerveztünk és az erről szóló parancsban egyúttal a tüzérség személyi állományát is kihirdettem. Ez az üteg persze nem volt egészen olyan, mint amilyen egy üteg általában lenni szokott, — hiszen például nem volt ágyúja. A tüzérekre várt az a feladat, hogy ágyút szerezzenek maguknak és minden egyebet, amire szükségük volt. Beosztásuk alkalmával erre külön figyelmeztettem őket.

A törzs földkunyhójának közelében, ahol a tankot felállították, helyezkedett el az egészségügyi, a gazdasági részleg és ott volt a közös konyha földkunyhója is. Távolabb, néhány kilométernyire,

a faúsztató lakótelepén külön fürdőnk is volt, de elhatároztuk, hogy télire közelebb, az erdőbe helyezzük át. Ilyen módon hosszú időre alaposan berendezkedtünk. A gazdasági részlegnek kiadtam a parancsot, hogy élelmiszertartalékot gyüjtsön, amelyhez nem volt szabad hozzányúlni, a gabonaneműek számára faládákat készíttettem, a burgonya és káposzta tárolására pedig pincét ásattam. A gabonát és zöldséget, a kolhozparasztok segítségével, az ellenségnek a szomszédos községben lévő raktáraiból szállítottuk az erdőbe.

A lakosság közt való agitációra külön partizán agitátorcsoportot szerveztünk, amelynek élén Jakov Grigorjevics Tanyin, a putyivli kerületi pártbizottság szervezési-oktatási osztályának vezetője állott.

Az erdőhöz legközelebb eső községnek már mi voltunk a gazdái. A német tábori csendőrség megszökött ezekből a községekből, agitátoraink nyíltan hirdettek és tartottak gyűléseket és a gyermekek, az én régi barátaim, valahányszor megjelentem a faluban, éppúgy, mint régen, így adták tudtul jövetelemet:

— Itt a nagyapó!

A partizán-ifjúság hamar összeismerkedett a kolhozlányokkal, mindig találtak valami ürügyet, hogy meglátogassák őket. Az erdőszélen a „sziget" és a „fenyő" mellett ifjú párocskák jelentek meg és a falvakban csakhamar megkezdődtek a mulatságok.

A kolhozparasztok egymás után kérték, hogy vegyük fel őket az osztagba. Először írásbeli nyilatkozatot kértünk tőlük. Ezeket behatóan megvitattuk, s ha a kérvényezőt felvettük, felderítőket küldtünk érte. Vezetőink nélkül egy osztag elhelyezési körletébe senki sem juthatott be kívülről. Az erdőszéleken őrségek és megfigyelők vigyázták az erdőt, az utakon pedig járőrök cirkáltak. Annak, aki be akart jutni az erdőbe, ismernie kellett a partizánjelszót.

•

Az ellenség közlekedési útvonalain folytattuk a robbantásokat. Október végén a Szejmen át a közlekedést egyszerre két kerületben is be kellett szüntetniök a németeknek, mert egyidőben négy híd is a levegőbe repült. Kettő a putyivli, kettő pedig a konotopi kerületben. A német hídőrségeket harci csoportjaink tették ártalmatlanná, aztán az ellenség helyőrségei felől fedezték a robbantásokat.

A hadműveleteket politikai biztosunk, Szemjon Vasziljevics vezette. Fáradhatatlan ember volt és mindenhol ott akart lenni. Alig múlt el nap, hogy ki ne ment volna valami vállalkozásra. A szejmi hidak felrobbantása utáni reggelen a putyivl—bilszki úton elhelyezett aknáinkon egy vontatókocsi robbant fel, amely nyitott teherkocsiján egy harckocsit szállított. Embereket kellett odaküldenünk, hogy leszereljék a harckocsi fegyverzetét, lövedékeit összeszedjék és magát a harckocsit, még mielőtt a németek elszállíthatnák, megsemmisítsék. Biztosunk, alig hogy visszatért a Szejm mellől, megborotválkozott egy fatönknél és ismét maga vezetett egy újabb csoportot erre hadműveletre. Szemjon Vasziljevics egy órára sem tudott nyugodni a földkunyhóban. Olykor, amikor megjött, lefeküdt a priccsre, elszívott néhány cigarettát, és észre sem vettük, máris öltözni kezdett.

— Hová mégy?

— Elnézek a „sziget"-re — mondta, — mert félek, hogy megint valami cécót rendeztek ott...

Bárhová ment is ezekben a napokban Szemjon Vasziljevics, Ragyikot, a fiát, mindig magával vitte. Éreztem rajta, hogy kissé ideges. Családját már nem tudta kijuttatni a kerületből. Mielőtt a németek bevonultak Putyivlba, a család egy — a várostól nem messze fekvő — községbe költözött ismerőseihez. Szemjon Vasziljevics azt mondogatta, hogy ezt nem tudja magának megbocsátani. Nagyon nyugtalankodott övéi miatt, de nyugtalanságát igyekezett palástolni és kemény maradt. Nem hiába volt kedvenc szavajárása, hogy „hadseregbeli szokás" szerint meg kell tenni ezt vagy amazt, vagy hogy „hadseregbeli szokásból" ezt vagy amazt nem tűrheti, vagy hogy valami „hadseregbeli szokás" — tehát magától értődik.

Az igazat megvallva, az új emberek egyikének-másikának, akik már az erdőben csatlakoztak hozzánk, nem igen voltak ínyére a politikai biztosnak ezek a „hadseregbeli szokásai" és igényessége. Megtörtént, hogy egy alkalommal fölhívtuk a „sziget"-et telefonon, de senki sem jelentkezett. Kiderült, hogy mindenki kiment a faluba a lányokhoz valami mulatságra, és őrségen senki sem maradt. Szemjon Vasziljevics nem tehetett mást, nagyon komolyan felvetette előttünk a fegyelem kérdését. Egyesek zúgolódtak, hogy így, meg úgy, azt mondták: Kovpak „jó apó", még akkor

is, ha szitkozódik, — de ez a politikai biztos örökös „hadseregbeli szokás"-aival minden fölforgat.

Az új harcosok közt volt néhány kemény, „rámenős" ember. Lármát csaptak és azt mondták, hogy mi partizánok vagyunk és nem vöröskatonák, megleszünk mi politikai biztos nélkül is. Rudnyevnek ugyancsak meggyűlt velük a baja. Sűrűbben járt közéjük, mint a többi földkunyhóba. Eleinte bizony nem egyszer hangos szóváltás támadt köztük, de utóbb egyre inkább megcsendesedtek s lassan már bizalmasan is elbeszélgettek egymással. Szemjon Vasziljevics ismerte a partizánjait, értett a nyelvükön és a végén rájuk is átragadtak a politikai biztos „hadseregbeli szokásai". Végül is úgy megszerették őt, mint a többiek, mintha a tulajdon édesapjuk lett volna.

Említettem már, hogy a putyivliak még a külsőségekben is arra törekedtek, hogy utánozzák Szemjon Vasziljevicset. Követték példáját, bajuszt növesztettek és lassanként az egész osztag valósággal versenyzett: kinek hosszabb és dúsabb a bajusza. Ugyanígy keltek versenyre a nótázásban is. Rudnyevnek volt egy kedvenc nótája. Esténként kijött a földkunyhóból, köpenye a vállán, rátelepedett Ragyik fiával együtt egy fatörzsre, átölelte a gyereket, betakarta köpenye szárnyával és rágyujtott kedvenc nótájára.

Ködfátyol vonul éjszaka
A völgyben odalent,
Ahol a bátor partizán
Örökre elpihent.

Először az egyik földkunyhóból dúdolták velük a dalt, aztán a másikból hangzott fel, végül az egész erdő felett szállt az ének:

Magam kísértem el a hőst
Zord hegyvidéken át,
A kardot én adtam neki,
Vezettem pejlovát.

Ez lett a putyivliak kedvenc nótája.

*

A Nagy Októberi Forradalom huszonnegyedik évfordulójának megünneplésére készültünk és Alekszej Iljics, mint ahogy igazi „Télapó"-hoz illik, az ünnepekre visszatért Harkovból.

— Ne haragudjatok, fiúk, hogy nem hoztam ajándékot, —

mondta az öreg. Mi ugyanis rádiót vártunk a „Nagy Föld"-ről. A rádiót Alekszej Iljics, sajnos, hiába várta, de a vezérkar, amelyyel az öreg Harkovban kapcsolatba lépett, felvette tartózkodási helyünk szélességi és hosszúsági fokát és megígérte, hogy a rádiót majd repülőgépről dobja le. Már maga az a tény is, hogy a Nagy Földön tudomást szereztek rólunk és tudják erdei tartózkodásunk pontos helyét, fontos eredmény volt számunkra. Erre a hírre nemcsak bennem, de a putyivliak közül bizonyára sokakban felmerült Moszkva képe. Látni véltük a dolgozószobát, a falon a nagy térképet, amint rajta egy kéz Putyivltól északnyugatra, egy kicsiny zöld foltocskába piros ceruzával jelet rajzol. Arra gondoltunk, hogy ez a térkép éppen Sztálin dolgozószobájában van és az, aki ott áll a térkép előtt és jelet rajzol rá, éppen ő, Sztálin, — ő tekint felénk és ő gondol reánk. Már maga a gondolat is, hogy e nehéz napokban örömet szerezhetünk Sztálinnak, ünnep volt számunkra.

És ez a Télapó még bocsánatot kért, amiért nem hozott ajándékot!

Visszatért, s a földkunyhó egyszerre valamikép otthonosabbá vált. Bármilyen volt az idő, Alekszej Iljics mindig halinacsizmában járt, néha bárányбőrbundáját is magára kapta. Megivott egy-két pohár forró teát. Bíborvörös lett tőle. A haja, szakálla és a szemöldöke pedig világított, mint a hó. Egyre közelebb ült a kemencéhez, amíg ki nem verte a veríték. Akkor megszólalt:

— De jó volna egy kis fürdő a hosszú út után...

Igy találtunk új munkát az öregnek. Rögtön azt a feladatot kapta tőlünk, hogy a fürdőt helyezze át a faúsztatótól a földkunyhók közelébe. Minden munkához értett. Ügyes mesterember volt, gyermekkorában apjánál megtanulta a kőművességet, aztán vándorútra ment, időszaki munkát végzett, cserepesként dolgozott. Az osztagban a gazdasági ügyeket intéző helyettesemnek neveztem ki. Nagyon sok dolga volt, mert ezernyi aprósággal kellett vesződnie. Iratlan törvény volt nálunk, hogy a csizmákat be kell kenni. Ehhez kátrányt kellett főzni; vagy pedig a fehérneműmosáshoz hamulúgot.

Alekszej Iljics nagyon érdekesen mesélte el, hogyan jutott át a fronton. Úgy mesélte, hogy még az ő könnyei is kicsordultak a nevetéstől.

Egy alkalommal a főútvonalak mentén kellett haladniok. Ez

akkor volt, amikor a vöröskatonákat kísérte át a túloldalra. A vöröskatonák aggályoskodtak, megkérdezték: „Hová vezetsz, apó? Hát nem látod, hogy az út tele van német gépkocsikkal?" De nagyapó a mezőre mutat. Éppen krumpliszedés ideje volt, és a földek teli emberekkel. Azt mondja nekik: „Hiszen ezek mind a mieink, nem árulnak el bennünket." Mennek tovább az úton, s egyszerre csak látják, hogy jönnek a németek. Be a földekre; szétszóródnak és úgy tesznek, mintha ők is krumplit szednének. A kolhozasszonyok meg is köszönik: „Elvtársak, köszönjük a segítséget!" A férfiak közül többen nevetnek: „Szóval utitársak vagyunk, ugyanolyan kapások, mint ti; egy irányba igyekszünk." Akkor sokan jutottak át a frontra a burgonyaföldeken keresztül, a kapások között.

*

A Nagy Októbert ugyan az ellenség háta mögött ünnepeltük meg, — de éppen úgy, miként otthon, szovjet hazánkban szoktuk. A szpadsanszki erdőt környező községekben és tanyákon ünnepi gyűléseket tartottunk, beszámoltunk a népnek a harctér valódi helyzetéről, úgy, amint azt Télapótól megtudtuk.

Vendégeink is voltak. Az ünnep előestéjén, november hatodikán, egy kis legénykével találkoztunk az erdőben. Talán tizenhárom éves lehetett. Egy ökröt vezetett. Kérdeztük tőle:

— Hová mégy, te gyerek?

— Hozzátok. Kovpakisták vagytok, ugye?

— Kovpakisták.

— Ki küldött?

— Hát a mieink. Novaja Sarpovkaiak vagyunk. Holnap van az Októberi Forradalom ünnepe és ezt az ökröt küldik nektek ajándékba. Vágjátok le, bácsikák, hogy az ünnepre hús is legyen a céklaleveshez. Ugye, szép ökör? Az bizony, jó zsíros . . .

Ezekben a napokban a nép sok örömet szerzett nekünk figyelmességével és gondoskodásával. Sztrelnyik községben, amely vagy nyolc kilométernyire van az erdőtől, a partizán-agitátor gyűlést tartott. Utána a kolhozparasztok kihordták a hombárból az egész gabonát, szekerekre rakták, kihajtották a borjakat az istállóból és az egész szállítmányt elindították hozzánk, ajándékba. Vissza akartuk utasítani a küldeményt, mondván, hogy van nekünk mindenünk, amire szükségünk van, de a kolhozparasztok hallani sem akartak erről.

— Kérjük — mondták, — ne bántsatok meg bennünket, sztrelnyikieket!...

ÉSZAKRA!

November tizenharmadikán reggel felderítőink a keleti erdőszélről német gyalogsági oszlopot vettek észre. Az oszlop Putyivltól északra, az erdő mentén vezető úton haladt. Talán hetvenen lehettek és géppisztolyokkal meg golyószórókkal voltak felszerelve. Azonnal egy harminc emberből álló csoportot küldtem Sztaraja Sarpovkához, az északi erdőszélre, a bokros sűrűbe. Rudnyev ment velük.

Csakhamar egy másik, nagyobb német oszlop közeledett a déli erdőszél felé is. Rá sem kellett néznem a térképre, hogy kitaláljam, mit is akarnak a németek. Rögtön tisztában voltam vele, hogy tőrbe akarnak csalni; az északi csoportot csak azért küldték, hogy kicsaljanak vele az erdőből, elszakítsanak bennünket támaszpontunktól és aztán a főerőkkel lecsaphassanak ránk. Úgy gondoltam, hogy miattam ugyan ravaszkodhatnak, ahogy nekik tetszik, én megmaradok a magam terve mellett. Mindenekelőtt arra vigyázok, hogy ne osszam meg a rendelkezésemre álló erőket. Először Rudnyevnek segítek, hogy minél gyorsabban szétverje a kisebbik oszlopot, aztán majd megfordulunk és a délről jövő támadást verjük vissza.

A németek az északi erdőszélnél, Sarpovka alatt fejlődtek föl. Én előrenyomultam és a harckocsi ágyújával lőttem őket. A németek kezdtek visszavonulni az erdő szélétől, ahol Rudnyev már várta őket. Amint Szemjon Vasziljevics észrevette, hogy a németek elvonulnak, harcosait két csoportra osztotta. El akarta vágni az utat az ellenség elől, hogy ugyanakkor hátbatámadja és a Kleveny folyóhoz szorítsa őket. A németek azonban, amint a harckocsi tüzébe kerültek, nagyon gyorsan átszaladtak Sztaraja Sarpovkán. Mire a partizánok kiértek a szélmalomhoz, a folyó nyugati szélére, a németek már a folyó mögötti réten voltak. A nagy sietség, amivel visszavonultak a Kleveny mögé, megerősítette azt a gyanúmat, hogy csakugyan ki akartak bennünket csalni az erdőből. Ezt azonban nem sikerült elérniök. Rudnyev csak géppuskatűzzel vette őket üldözőbe. Én ekkor nyomban megfordítottam a

harckocsit, hogy a déli erdőszélről csaphassak le a támadókra. A németeknek itt sikerült visszaszorítaniok a biztosítást és áttörtek a földkunyhókhoz. Onnan már hallatszott is a lövöldözés és a gránátok robbanása.

Az erdőn egyenesen nem lehetett harckocsival keresztüljutni, s így a mocsarak közti utakon kerülőt kellett tenni. A harcosok maguk gyorsabban törhettek át a földkunyhókhoz. Kiadtam hát a parancsot, hogy fussanak oda, segíteni; magam pedig a harckocsit vezettem. De keskeny volt az út, s egy vastag fában megakadtunk. Sem előre, sem hátra nem tudtunk mozdulni és a vezető leállította a motort. Az ágyúkezelő megszólalt:

— Most legalább szilárd a harcállláspontunk!...

Helyzetünk jónak bizonyult; egy kis magaslaton álltunk, előttünk az erdő elég ritkás, — kilövési lehetőségünk nagyon jó. Éppen a legjobbkor! A németek a földkunyhók felől egyenesen a harckocsi felé szaladnak. Először azt hittük, hogy ellenünk indítottak rohamot, de nem, valahogy mégsem hasonlít ez rohamra... A harckocsit nyilván észre sem veszik.

Kiderült, hogy a földkunyhóknál — pedig csupán betegeink tartózkodtak ott! — alaposan ellátták a bajukat. Az egyik kunyhót a németek körülzárták. Csak három harcos volt odabent, köztük Popov Vaszilij Fomics, aki partizán volt már a polgárháború idején is. A németek bekiabálnak a kunyhóba: „Add meg magad!" Senki sem felel. A németek ekkor gránátokat dobnak a kéménybe; a partizánok a priccsek deszkáival fedezik magukat előlük. A németek már biztosra vették, hogy odabent nincs már élő ember, és a földkunyhó kis ablakához mentek, hogy benézzenek. Popov ekkor géppisztolyból egy sorozatot adott le rájuk, megölt egy tisztet és néhány katonát. A többiek ekkor elfutottak onnan; de néhány lépéssel arrább épp odaérkező harcosaim tüze fogadta őket, mire rémülten továbbfutottak. A pánik magával ragadta azokat is, akik a többi földkunyhónál álltak; végül valamennyien belémütköztek. Én a harckocsiból tűzzel fogadtam őket. Megtorpantak, elsodródtak, s nem tudták, hogyan is kerüljenek ki ebből az átkozott erdőből; itt mocsár: belefulladsz, — ott sűrűség: nem jutsz át rajta, — szemben pedig a magaslaton, mintha a föld alól bukkant volna elő, egyszerre csak egy tank okád tüzet rád. Szóval, valóságos pokol ez itt, s adja isten, hogy ép bőrrel menekülj belőle!...

Ebben a harcban az ellenség körülbelül húsz embert vesz-

tett. Nekünk ismét kedvezett a szerencse. Az egészet veszteség nélkül vészeltük át; mindössze a sarkunkat koptattuk egy kissé, no meg alaposan megizzadtunk az erdei futkosásban. Az ellenséggel szemben, amely vaktában szaladgált a fák közt, az volt a fő harcászati előnyünk, hogy mi biztosan jártunk az erdőben és nem kellett félnünk, hogy eltévedünk benne.

*

A szpadsanszki erdőnek nincs olyan térképe (és elképzelni sem lehet ilyet), amelynek alapján osztagunk törzsparancsnoka dolgozhatott volna. Neki az volt a feladata, hogy az ellenség minden elképzelhető támadásával szemben kijelölje az őrszemek, a leshelyek, a rejtett figyelők, a fedező csapatok és a fő védelmi állások elhelyezését. Persze, ehhez nemcsak minden dombot, mocsarat, erdőszélet, hanem minden fát is tanulmányoznia kell, hogy tudja: honnan mennyi a kilövési és megfigyelési terület. Igaz, Grigorij Jakovlevics maga is jobban szeretett a terepen dolgozni.

Emitt van például egy sajátos alakú nyírfa. A talajból csak törzse nőtt ki, akár egy tuskó; s abból három törzs ágazik ki, kettő kétoldalt, egy meg hátul; s ennek a hátsónak olyan a hajlása, mintha valaki rajta ült volna a törzsön, amikor kihajtott. Valóságos karosszék, méghozzá puha is, mert sűrű moha nőtte be. Elől valami erdei ösvényféle, — ritkás erdősáv, gyenge kis fénysugár, oldalról látni sem lehet. Kívánni sem lehet ennél jobb őrhelyet. Kényelmesen ráülhetsz, — kész fedezék, pompás megfigyelőhely. És hány ilyen természetadta helyet talált számunkra Grigorij Jakovlevics!...

Csak ballag szép lassan az erdőben, jobbra-balra tekintget, mintha gombát szedne. Külsőre is inkább gombaszedőre emlékeztet, semmint törzsparancsnokra. A városból esőkabátban jött ki az erdőbe és mindössze térképtáskáját hozta magával, amely talán még a mult világháborúból való, — de meleg holmit semmit nem hozott. Az első napokban folyvást a tábortűznél összekuporodva melegedett. Aztán városi esőkabátját az egyik ismerős kolhozparasztnál meleg fuzajkára* cserélte el. Amikor reggelenként már fagyni kezdett, boldog volt. Pokrócból valami felöltő-, vagy ruhafélét varrt magának. Tulajdonképpen csupán zsák volt

* Vattával bélelt téli ruha.

ez, felül nagy lyukkal, amelyen kidughatta a fejét. Nagyon jól érezte magát ebben a ruhában. Egész napokat töltött benne az erdőben.

Egyszer észreveszem, hogy Grigorij Jakovlevics a térkép mellett üldögél. Bejön a konyhába, felteszi pápaszemét és az asztalkán szétteregeti a térképet. Némán föléje hajol, egyik cigarettát a másik után sodorja. Rudnyev egyre gyakrabban megy oda hozzá. Rágyujt, sokáig áll egyhelyben, s ő is a térképre pislogat. Az asztalon már nemcsak a putyivli kerület térképe van kiterítve, hanem a szomszédos északi kerületeké is, amelyek eddig összehajtva hevertek. Grigorij Jakovlevics tekintete a szpadsanszki erdőtől lassanként egyre följebb emelkedik; a Klevenyen, a Visnyovij-hegyeken túl, a Marica, Kocsubejsina és Dovzsik-erdőket, majd még feljebb, a Gluhovon túl, a Hinyelszki erdőt nézi. Rudnyev ugyanazt szemléli. Valami engem is a térképhez vonz. Fölállok, felteszem a pápaszemet, aztán Grigorij Jakovlevics válla felett én is ránézek a térképre. Magam is — akaratlanul — Szpadsinától észak felé nézek, ahol a térképen egyre sűrűsödnek a zöld foltok, majd egyetlen sűrű zöld mezővé folynak össze a brjanszki erdőségek déli övezetének irányában.

Bár a sikerek napjait éljük, most, hogy közeledik a tél, mégis arra kell gondolnunk, mennyire megnehezül helyzetünk a szpadsanszki erdőben, amikor a Zsileny mocsaras, természetes határterülete, amely nyugat felől eddig megbízható védelmet nyujtott, befagy, s nemcsak gyalog, hanem járművekkel is közlekedni lehet rajta; amikor befagynak majd a kunyhónkat övező erdei mocsarak s lehullanak az utolsó falevelek is és az erdő úgy megritkul, hogy ott, ahol eddig a földkunyhótól két lépésnyire szinte észrevétlenül lehetett elhaladni, elláthatsz majd egyik úttól a másikig. Ehhez járul az is, hogy — mint megtudtuk — Putyivlban napról-napra több német katona és tábori csendőr gyűlt össze, és a német parancsnokság úgy készül az újabb támadásra a szpadsanszki erdő ellen, mint egy valóságos hadműveletre.

Ezek voltak az okok, amik miatt gondolnunk kellett a Gluhovtól északra, a Szevszken és Szeregyina—Budán túl elterülő hatalmas erdőkre, ezekre a régi partizánfészkekre, amelyekben a polgárháború éveiben Scsorsz és Bozsendo gyüjtötte össze az ukrán felkelőket a németek ellen. Minderről azonban egyelőre

egyetlen szó sem esett köztünk. Folytattuk az előkészületeket, hogy a szpadsanszki erdőben teleljünk.

*

A csaták előhírnökei, a fagyok, egyszerre kemények lettek. A Zsileny-mocsár hamar befagyott. A németek valóban mozgolódni kezdtek, de nemcsak Putyivlban. Felderítőink, akik parasztnak öltözve járták a piacokat és a kolhozparasztok, akik felderítőszolgálatot végeztek nekünk, egyre-másra hozták a híreket: az ellenség gépkocsin szállítja a csapatokat Burinyból, Krolevecből, Gluhovból és Saliginból Putyivl irányába. A szpadsanszki erdőtől délre, nyugatra, északra és keletre, egyre közelebb, hol ebben, hol abban a községben jelent meg a szomszédos kerületekből összevont német katonaság és tábori rendőrség.

Az Októberi Forradalom ünnepei alatt, amelyek közel hozták egymáshoz a partizánokat és a lakosságot, elhatároztuk, hogy a szpadsanszki erdő közelében fekvő egyik községben az egész kerületre kiterjedő tanító-konferenciát tartunk. A Panyin vezetése alatt működő agitációs csoport már meg is kezdte az előkészületeket, számos falusi tanító bevonásával. Összeköttetést létesített egyes távolabb fekvő községek tanítóival és a városi pedagógusokkal, s már a konferencia helyét és idejét is megállapította. A munkálatokat azonban, amelyeknek pedig nagy jelentőséget tulajdonítottunk, kénytelenek voltunk beszüntetni. A helyzet úgy alakult, hogy a konferencia megtartásáról szó sem lehetett. A gyűrű a szpadsanszki erdő körül gyorsan szűkült. Az erdőből már alig lehetett kijutni. Azokban a községekben és azokon a tanyákon, ahol nemrégen még nyilt gyűléseket tartottunk, s ahonnan a kolhozparasztok élelmiszert szállítottak nekünk, ismét megjelentek a németek.

Leesett a hó. Az erdőben most már nem járhattunk úgy át, mint az ősszel, amikor az eső elmosta lépteink nyomát. A németeknek most már nem kellett keresniök áruló vezetőket: az erdőszélről a lábnyomokat követve, egyenesen az osztag elhelyezési körletébe juthattak. E lábnyomok, amelyekre akaratlanul is föl kellett figyelnünk, megszokott erdőnket hirtelen megváltoztatták. De valóban, az erdő már nem is volt számunkra ugyanaz: eddig mintha biztos fedél, — most meg mintha szabad ég alatt laktunk

volna. Egyesek, akik a tél beálltával a kolhozparasztoknál bőrcsizmájukat halinacsizmával cserélték el, most azon törték a fejüket, nem csináltak-e rossz cserét. A parancsnokok a térképet, a harcosok a lábbelijüket nézegették. Ezeket is, amazokat is egy gondolat foglalkoztatta: mindenképpen nagy út áll előttünk; északra kell mennünk!

Azonban egyetlen putyivli sem akarta elhagyni kemény harc nélkül erdei fészkét és kerületét, ahol nemcsak Rudnyevnak, hanem még jónéhányunknak családja, rokonai maradnak, ahol nagy munkánk nyomán a falvak népe a szovjethatalom védelmét élvezte és védelmezőit látta bennünk.

Abban a gyűrűben, amit a németek a szpadsanszki erdő körül vontak össze, felderítőink adatai szerint mintegy háromezer katona és táboricsendőr lehetett. Nekünk ebben az időben mindössze hetvenhárom harcosunk volt, s osztagunk fölszerelése a puskákon és géppisztolyokon kívül egy harckocsiból, két könnyű gépfegyverből, egy tizenöt aknával rendelkező aknavetőből állott. Az aknavetőt tüzéreink ütegnek nevezték el. Az erőknek ez az egyenlőtlen volta azonban nem nagyon ijesztett meg bennünket. Meg voltunk győződve róla, hogy ezúttal is megálljuk helyünket; hogy a németek félelme a szpadsanszki erdőtől még mindig elég nagy és hogy döntő számbeli fölényük ellenére most is olyan gyávák lesznek, mint eddig. Csak még egy kis ideig tudjuk tartani magunkat — gondoltuk, — amíg le nem dobják számunkra az igért rádióállomást, hiszen ismerik tartózkodási helyünk szélességi és hosszúsági fokát, elhelyezésünket feljegyezték a térképen. És ha majd megteremtettük rendszeres összeköttetésünket a Nagy Földdel, tudni fogjuk, hogy mitévők legyünk. A legfontosabb, hogy megkapjuk a rádiót. Napról-napra vártuk, figyeltük az erdő felett elszálló minden repülőgép zúgását: vajjon nem a mi vöröscsillagos szovjet gépünk-e, amely bennünket keres, hogy a rádiót ledobja nekünk. S hol talál majd meg bennünket, ha elköltözünk innen; hiszen a levegőből nem keresheti nyomunkat az erdőségben... Kering majd egy ideig a levegőben, azután viszszarepül... Hiszen még enélkül is nagyon féltünk, hátha elvesztették a tartózkodóhelyünkre vonatkozó feljegyzést Harkov kiürítésekor.

December elsejére virradó éjtszakán a német csapatok megjelentek az erdővel közvetlenül határos tanyákon is.

Az volt a taktikánk, hogy az ellenséget minél mélyebbre csaljuk az erdőbe és ne forgácsoljuk szét erőinket. Bázisaink, földkunyhóink körül védelmet építettünk ki. A központban volt a harckocsi. Ugyanazon a magaslaton állt most is, ahol az előző harcokban elakadtunk vele, amikor rákúszott a fatörzsre.

Osztagunk védelmi körzete körülbelül két kilométernyire terjedt. Néhány olyan helyen, ahol sok volt a biztos védelmet nyujtó szakadék, a harcosok egymástól százméteres vagy még nagyobb távolságra ásták be magukat, de úgy, hogy látóösszeköttetést tartsanak egymással. A harcosok többségét a legveszélyesebb szakaszokon helyeztük el. Több, — összesen harminchárom főnyi — harci csoport, Rudnyev parancsnoksága alatt, a balszárnyon helyezkedett el, ahol a németek a keleti erdőszélről nyomultak előre. A védelem utolsó oldalán, arccal Zsileny felé, Bazima harminctagú csoportja állott. Velük volt Kursz, az aknavetővel. Télapó néhány felderítővel a leshelyen foglalt állást.

A harckocsinak az volt a feladata, hogy fedezze a földkunyhókat és tűzzel támogasson minden csoportot. Bár nem volt mozgóképes, ez alkalommal is kitűnő szolgálatot tett. A kis magaslat, amelynek ritkásán állott, bevehetetlen erődnek bizonyult. Novaja Sarpovka felől a németek annyira megközelítették, hogy a katonák arcát is jól lehetett látni. Harckocsink tüzeléssel fogadta őket, szétszóródtak, majd újra gyülekeztek, hogy támadásba menjenek át, de újra visszavonultak, a halottakat hátrahagyták, s ezeket számolta meg ágyúkezelőnk, aki lövés után folyton kidugta a fejét a harckocsi nyílásán és ujjával a levegőbe bökdösött. Nevére már nem emlékszem: a vezetéknevét senki sem tudta kimondani, mindenki csak a keresztnevén szólította, Abramnak, vagy egyszerűen csak „ágyúsnak" nevezték.

Egyszer a németek már majdnem a harckocsihoz férkőztek s talán csak húsz lépés, néhány fa választotta el őket tőle. Embereim azonban vezényszavamra a kellő pillanatban megfordították a harckocsi tornyát, Abram pedig két-három lövéssel visszakergette a harckocsi felé rohanó németeket az erdőbe. Hetvenen lehettek.

Én magam egy pillanatra sem távoztam a harckocsi mellől. Onnan osztogattam a parancsokat az ágyúkezelőnek és irányítottam a tüzelést. Nem tudtam szabadulni attól a gondolattól: a harckocsi a mi várunk; ha a németek itt áttörnek, minden elve-

szett. Az ellenség tüze elől a fák mögött kerestem fedezéket. A harckocsi páncélja biztosabb fedezék lett volna, de ez már eszembe sem jutott. A harckocsi belsejében, talán mert nem szoktam meg, úgy éreztem magam, mintha légmentes burában ülnék, és nem hallottam, nem láttam semmit, — viszont, ha mellette álltam, nemcsak a magaslathoz vezető utakat tarthattam szemmel, hanem a lövésekből és a hangokból, amelyek jól hallatszottak a fák közt, világosan el tudtam képzelni mindazt, ami az erdőben történik, minden pillanatban oda tudtam irányítani a tüzet, ahol arra a legnagyobb szükség volt. A harckocsi tornya szüntelenül forgott. Abram olyan jól ismerte az erdőt, hogy hang után is lőtt, akár a látható célokra. A németek egyik nagykaliberű gépfegyvere, amely Zsileny felől lőtte Bazima állását, a mi ágyúsunk néhány lövése után elhallgatott.

A partizánok az egész harc folyamán, kivéve a rövid ellentámadásokat, nem mozdultak el helyükről. A németek minden oldalról megpróbáltak áttörni a földkunyhókhoz. A befagyott Zsileny-határi mocsáron át is behatoltak az erdőbe. Itt az ellenség még lovasságot is bevetett. A támadást Télapó verte vissza felderítőivel.

Az erdőnek Zsilennyel határos része bizonyult a legkönnyebben sebezhetőnek. Bazima csoportjai csak nehezen tudták feltartóztatni a nehéz gépfegyverek fedezete alatt előnyomuló ellenséges gyalogság és lovasság kísérleteit, hogy a hátunkba betörjenek. A válságos pillanatban Rudnyev sietett Bazima segítségére, aki éppen akkor verte vissza a támadást a maga szakaszán. Amikor a harcosok meglátták a politikai biztost, aki egyenesen a németeknek rohant és futás közben lőtt rájuk, „hurrá" kiáltással ugráltak föl és utána iramodtak. Az elsők, akik Rudnyevet követték, Karpenko csoportjának emberei voltak, ugyanazok, akik arról lármáztak, hogy partizánosztagban nincs szükség a „hadseregbeli szokások"-ra és nem akarnak tudni a politikai biztosról. Ezek az emberek most tűzbe mentek volna, a fejüket is feláldozták volna Rudnyevért.

Ezen a napon világos volt mindnyájunk előtt: ha nem tartunk ki, minden elveszett, az egész osztag és a putyivliak ügye is.

A harc estig tartott. Embereink megállták a helyüket. A németek éjtszakára visszavonultak. de hátrahagyták mintegy másfélszáz halottjukat az erdőben. Mi öt gépfegyvert zsákmányol-

tunk. A nap folyamán azonban majdnem teljes lőszertartalékunkat elhasználtuk. Ez a tény arra késztetett, hogy Alekszej Iljics előtt nyomban a csata után fölvessem a kérdést, amely egyébként is szüntelenül foglalkoztatott:

— Ismered-e a brjanszki erdőbe vezető utat, Iljics?

Iljics azonnal megértett engem.

— Szóval, mégis útrakelünk?

— Útra, Iljics.

— Hát jó. A régi partizánösvényeken odavezetem a fiúkat.

Bármennyire nem akartunk is, de el kellett mennünk a putyivli kerületből. Azonnal kiadtam a parancsot, hogy a harckocsit le kell szerelni aztán alá kell aknázni, s mindent, amit nem vihetünk magunkkal, ideértve az élelmiszereket is, el kell ásni. A cukrot, a gyümölcsízt, amit a kolhozparasztok főztek számunkra és kevés kétszersültünket kiosztottam a harcosok között. Az osztag előtt kihirdetett parancs így hangzott: „Hogy emberállományunkat a további harcokra megőrizhessük, célszerűnek látszik, hogy 1941 december elsején, 24 órakor elhagyjuk a szpadsanszki erdőt és portyázóútra induljunk a brjanszki erdőségek felé". A parancsban azért írtam, hogy portyázóútra indulunk, hogy kifejezésre juttassam, visszatérünk még szülőföldünkre, nem távoztunk hosszú időre. Ekkor még nem is gondoltam arra, hogy ennek a „portyázásnak" a jövőben mi lesz az értelme számunkra.

AZ ESKÜ

Mielőtt elhagytuk a szpadsanszki erdőt, a putyivliak három harcosukat: Iljint, Cseljagyint és Vorobjovot temették el. Nem sokáig harcoltak sorainkban, de sohasem fogjuk elfeledni a harcban elsőnek elesett partizánjainkat, ezt a három bátor, fiatal férfit. Sírhelyüket a földkunyhó közelében, az erdő sűrűjében jelöltük ki, nehogy a németek rátaláljanak és meggyalázzák. A keményre fagyott talajt nehéz volt felásni, sietnünk kellett. Az erdőből még az éj folyamán ki kellett jutnunk, észrevétlenül elhaladnunk a tanyák közt, ahová az ellenség visszavonult.

A sír körül gyűlt össze mind a hetven harcos és minden parancsnok puskával, kézigránátos táskával, hátizsákkal. Ott állt két lovunk is, szekérbe fogva, — ez volt egész vonatunk.

Az erdőre mély sötétség borult, mindnyájan némán álltunk, s akkor váratlanul megszólalt egy hang:

— Elvtársak! Esküdjünk meg...

A sötétben nem láttuk ki beszél, csak a hangjáról ismertük meg Rudnyevet.

Ekkor mindenki szorosan egymás mellett a sír széléhez lépett.

Eskünk, amit a politikai biztos után mondtunk, mindent kifejezett. ami lelkünkben volt. Kifejezte engesztelhetetlen, égő gyűlöletünket a németek iránt, elesett három bajtársunkért, azért, hogy el kell hagynunk drága szülőföldünket, családjainkat, akik a falvakban maradtak, népünk minden szenvedéséért és gyötrelméért, mindenért, — azért is, hogy holnap talán megérkezik a repülőgép a Nagy Földről, de nem talál már meg bennünket a szpadsanszki erdőben.

Megesküdtünk arra, hogy mindezekért irgalmatlan bosszút állunk az ellenségen. Aztán az osztag útnak indult.

A németek a Kleveny folyó mentén, az északi erdőszélen helyezték el őrségeiket, mert azt hitték, hogy gyűrűjükből csak itt kísérelhetjük meg a kitörést, s innen a folyó völgyén átjutva, mindjárt a Visnyovij-hegységgel, a Maricával és a Kocsubejsinával határos erdőbe jutunk.

Ezzel szemben úgy határoztunk, hogy kelet felé törünk át a Novaja Sarpovka és Kardas közötti nyílt terepen, Sztrelnyik falu irányába és onnan fordulunk északra, a Klevenyen túli vidékre. Osztagunk a szekérrel együtt, amelyen sebesültjeinket, az aknavetőt és az utolsó ütközetben zsákmányolt gépfegyvereket vittük, mindössze néhány száz méternyire egy tanyától, ahol németek állomásoztak, szerencsésen kijutott a németek gyűrűjéből. Másnapra már túl voltunk a Klevenyen.

A megszállók a szpadsanszki erdő ellen háromezer katonát és táboricsendőrt vontak össze, s ezért néhány kerületet csapatok nélkül hagytak. Az út Klevenytől északra teljesen szabadnak bizonyult. Az itt-ott visszamaradt táboricsendőr-csapatok, amikor megjelentünk valahol, nyomban szétszaladtak. Csupán egy községben tanúsított ellenállást néhány táboricsendőr, akiknek már nem volt idejük megszökni. Gyorsan végeztünk velük.

Mihelyt megérkeztünk valamelyik faluba, harcosaink első dolga az volt, hogy elkeseredett dühvel kidöntsék az akasztófákat. Aztán Rudnyev és Tanyin gyűlésre hívta egybe a kolhozparasz-

tokat. Megmondták nekik, hogy nemsokára visszatérünk, hogy várjanak ránk, ne szolgáltassanak be semmit a németeknek és ássák el gabonájukat.

Az Okop nevű tanyán töltött egynapos pihenőt nem számítva, négy napig meneteltünk. Százhatvan kilométert tettünk meg, átvágtunk a putyivli, saligini, eszmani kerületeken és elértük az Arjol terület szevszki kerületét. Decemberben Hvoscsevka faluban, a hinyelszki erdőségek szélén állapodtunk meg.

Ez az erdőség délre fekszik a Mihajlovszkij tanyától, amelyen túl már a brjanszki erdő kezdődik és hosszú sávként húzódik Észak-Novgorodtól Szevszk felé, nyugatról-keletre. Ezt kedvező letelepedési helynek tartottuk, mert itt nem szakadtunk el teljesen kerületünktől, ahová innen bármikor visszatérhetünk, és mert a brjanszki erdő biztos háttér volt számunkra.

Kitünő bázisul szolgált az osztagnak az erdőség harmincötödik négyzetében fekvő fakombinát. Néhány harcost Télapó vezetésével felderítőnek küldtünk ki. Visszatérve Iljics jelentette, hogy a fakombinát lakótelepén egészen különös embereket találtak. Legnagyobb részük csizmadia, de nem odavalók, hanem jövevények és nyilvánvaló, hogy a németek elől bujkálnak. Semmi bizonyosat nem lehetett megtudni tőlük, mert gyanakodtak; attól féltek, hátha a németek küldték ki Iljicséket. Lakótelepük közelében földkunyhók vannak, amelyek nemrég épültek, de üresek; azt mondják, hogy partizánok laktak bennük, — de hogy hová kerültek innen, senki sem tudja, vagy nem akarja megmondani. Az egyik házban találtak egy embert, aki a kamrában bujt el. A gazdaasszony sokáig nem akarta kinyitni a kamra ajtaját, míg végre meggyőzték róla, hogy nincs mit félnie, mire az ajtón keresztül bekiáltotta, hogy a mieink vannak itt. Az ember pisztollyal a kezében ült a kamrában és amikor beszéltek vele, kiderült, hogy egy partizánosztag parancsnoka és éppen az erdőbe készült, de nem tudta megmondani, hol van az osztaga; valamerre szétszéledtek az emberei.

— Egyszóval — fejezte be elbeszélését Télapó, — úgy kell velük beszélni, ahogyan Mikola Scsorsz szokott a legényekkel!

December 8-án megszálltuk a fakombinátot. A lakótelepen házak is voltak, de teljesen üresen állottak. A törzs, a gazdasági, az egészségügyi részleg, a felderítő és az egyik harcicsoport ezek-

ben a házakban helyezkedett el. A többi csoportok az erdőben, az üres földkunyhókban telepedtek le.

Beszéltünk a telepen lakó emberekkel, a „csizmadiákkal." Kitűnt, hogy többen közülük — mint azt gondoltuk is — katonák, akik gyűrűbe kerültek; valahonnan messziről törték keresztül magukat idáig és ittragadtak, — másik részük pedig partizán, akik megunták már, hogy tétlenül üldögéljenek az erdőben. Amikor valamennyien együtt voltak, nyiltan ezt kérdeztük tőlük: Mondjátok, drága csizmadia elvtársak, a háború végéig csizmadiáskodni akartok?

Nyiltan elismertek mindent: de mit tegyenek, ha egyetlen töltényük sincsen? Szívesen törnének át a fronton, — csakhogy senki sem tudja, hol a front; s különben is, azt beszélik, hogy a németek már állítólag elfoglalták Moszkvát... Elmennének ők szívesen a partizánokhoz is az erdőbe; de mi értelme lenne annak, hogy tétlenül üldögéljenek az erdőben, hisz üldögéltek azok is itt a földkunyhókban, aztán végül is bejöttek a lakótelepre. Kérdezősködtek tőlünk, nincs-e rádiónk, s nem tudjuk-e, mi történik a fronton. Mindebből azt láttuk, hogy ezek az emberek teljesen elszakadtak az élettől, de ha csak egy szót is hallottak volna a Nagy Föld-ről, tüstént otthagyták volna a kaptafát és igazi ügyükhöz láttak volna.

Rádiónk ugyan nem volt, de Rudnyev meg én megtaláltuk a módját, hogy felrázzuk és figyelmeztessük őket kötelességükre. A putyivli osztag önnállásának harmadik hónapja felé közeledett. A jubileumot eskütétellel akartuk megünnepelni. Ez soha nem jött volna jobbkor, mint most. Elhatároztuk: azon leszünk, hogy a fakombinát telepén összegyűltek jelenlétében és ünnepélyes külsőségek közt tegyük le hazánknak az esküt, ahogyan az a hadseregben szokás.

December tizenegyedikén kiadtam tehát a parancsot, hogy az összes harcosok és parancsnokok sorakozzanak eskütételre. A harci csoportok a törzs előtt álltak föl. Amikor a „Vigyázz, zászlóhoz!" vezényszó elhangzott, a zászlóvivők az újonnan készült osztagzászlót végigvitték a harci csoportok arcvonala előtt, majd pedig megálltak vele az asztal előtt, amelyen az eskü szövege feküdt. A szöveget mi magunk fogalmaztuk.

Rövid beszédet intéztem a harcosokhoz és parancsnokokhoz. Felállítottam a három havi harc mérlegét, aztán emlékeztettem

őket arra, hogy amikor Putyivlból eljöttünk, mindnyájan szent esküt tettünk arra, hogy bármi történjék is, harcolni fogunk a teljes győzelemig; hogy ezt az esküt hősi halált halt elvtársaink sírjánál nemrégen megismételtük és hogy ma itt a hinyelszki erdőben szent katonai esküvel mégegyszer esküt teszünk a Nagy Földnek és Sztálin elvtársnak, akinek felhívására harcba szálltunk az ellenség ellen. Ezután elsőnek én olvastam fel az eskü szövegét, amely így hangzott: „Mint partizán, az egész szovjet nép, a Párt és a kormány előtt esküszöm, hogy harcolni fogok hazám felszabadításáért a fasizmus igája alól, a fasizmus teljes megsemmisítéséig".

Utánam Rudnyev mondott beszédet, majd korszerinti sorrendben mindenki elmondta az esküt, aláírta, s én mindegyikkel kezet szorítottam. Az ünnepélyes eskü, mint ahogy várni lehetett, nemcsak az eskütevőkre, de mindenkire, aki az eskütételnél jelen volt, mély hatást tett.

Ugyanezen a napon végigjártam az egész telepet, benéztem egyik-másik házba s megkérdeztem: „Hogy vannak? Nem varrnának csizmát osztagunknak?" Ők azt válaszolták: „Nem! Elég a csizmadiáskodásból. Harcolni akarunk!"

*

A hinyelszki erdőben nem voltak reguláris német csapatok. A falvakban csak kisebb táboricsendőr-csoportok voltak. A fakombinát megszállása után osztagunk azonnal megkezdte ezek megsemmisítését. Néhány nap alatt minden környékbeli községet megtisztítottunk a csendőrségtől. E műveletek közben a partizánok a német szállásokon sok fegyvert, kötszert, lovat, ruházati felszerelést és élelmiszert zsákmányoltak. Egy részüket a lakosság közt osztottuk szét, magunknak pedig annyit tartottunk meg belőle, amennyire feltétlenül szükségünk volt. A fakombinát gőzmalmában megkezdődött az őrlés, a pékségben üzemszünet nélkül folyt a kenyérsütés és kétszersültkészítés. Csakhamar itt is úgy éreztük magunkat, hogy mi vagyunk a vidék gazdái.

Csak egy hiányzott: nem tudtuk, mi történik a Nagy Föld-ön.

... És ekkor megjelenik egy ember a parancsnokságon és titoktartás mellett közli velünk, hogy van rádióvevő készüléke és minden nap hallgatja Moszkvát. Moszkvában minden rendben van, úgylátszik, a németek támadását megállították. Megkérdez-

tük tőle, hogy kicsoda? Tanító, itt lakik az erdő mellett. Hol van a rádiója, nem is kérdeztem. Nem érdekelt. Még kimondani is nagy dolog: Moszkvát hallgatja! Különben bizonnyal meg sem mondta volna, mert valószínűleg földalatti munkát végzett. Azt igérte, hogy a Szovjet Tájékoztató Iroda jelentéseit rendszeresen közli majd velünk.

Én mindjárt bizalommal voltam iránta, megéreztem, hogy közülünk való. Ez be is bizonyosodott. Egyike volt azoknak a földalattiaknak, akiket a helyi pártszervezet itt hátrahagyott.

Megállapodtunk, hogy az általa megjelölt helyre és időben egy partizánt küldünk ki mindig, az visz magával papírt, hogy leírhassa a hírösszefoglalót, amit a tanító majd tollbamond neki.

Egyik harcosunk, akit még aznap elküldtünk a tanítóhoz az erdőbe, elhozta a Szovjet Tájékoztató Iroda jelentését. A nagy fagyban, alig olvashatóan, ceruzával írta le. Nagy esemény volt ez, s még ma is úgy tűnik nekünk, mint partizánéletünk határköve, útunknak egyik döntő fordulópontja.

Rudnyev olvasta fel a jelentést, de mi, nagyapók: Bazima, Alekszej Iljics és én, mindnyájan föltettük a pápaszemet. Ám jó, hadd olvassa föl először Rudnyev, utána azonban mi magunk is elolvassuk! Mindenki saját szemével akarta látni a Moszkvából érkezett drága szavakat. Még féltem is, hogy a papirost annyira összefogdossák majd, hogy a betűk elmosódnak és az egész jelentés olvashatatlanná válik. Utasítást adtam tehát, hogy a jelentést másolják le. Másolni kezdte mindenki, aki csak beszaladt a parancsnokságra, amikor meghallotta, hogy a Szovjet Tájékoztató Iroda jelentését olvassuk... Így tehát mégis megértük, hogy üzenetet kaptunk Moszkvától.

A továbbiakra a következőket rendeltük el: mihelyt a jelentést elhozták az erdőből, mindenki, akinek jó írása van, lemásolja az egészet, aztán kiviszi a nép közé, a partizán-földkunyhókba és a környékbeli falvakba.

December tizenharmadikán a partizán, akit a jelentésért az erdőbe küldtünk, a Szovjet Tájékoztató Irodának azt a jelentését hozta, hogy a németeket Moszkva alatt megverték. Ez volt aztán az ünnep! Az összes harcosok és parancsnokok azonnal megkezdték a jelentések lemásolását. — A lakótelep házaiban, az erdőben, a földkunyhókban mindenki írt — ki ceruzával, ki tintával; amilyen írószerszáma éppen volt és arra írt, ami a keze-

ügyébe esett: füzetek és könyvek kiszakított lapjaira, blokkokra, régi újságok szélére. Panyin valamennyi másolatot összegyűjtötte és az agitátorokkal azonnal a falvakba küldte.

Ebben az időben alakult meg nálunk véglegesen az osztag pártszervezete, melynek titkárává Panyint választottuk. Kőműves volt a foglalkozása. A Párt nevelte, a sztálini ötéves tervek során építkezéseken dolgozott. Panyin nagyon szerény ember volt. Mindig azon töprengett, hogy sokkal többet kellene dolgoznia, mint amennyit dolgozik. Valahányszor arról tanácskoztam Rudnyevvel, hogy ezt vagy azt a feladatot kire kellene bízni — akár harci, akár politikai vagy gazdasági feladatról volt is szó — Panyin mindig azzal állt elő, hogy a feladatot őreá kell bízni. Rendszerint így érvelt:

— Nekem több a szabadidőm, mint a többieknek.

Ezen az alapon érte el azt is, hogy „társadalmi munka" címén ő főzze a levest azoknak az elvtársaknak, akikkel együtt lakott a törzsnél. S mert pompás leveseket főzött, ez ellen senki nem emelt kifogást...

A DUBOVICSI DISZSZEMLE

Arra hírre, hogy a Vörös Hadsereg Moszkva alatt szétverte a németeket, a hinyelszki erdőben teljesen megváltozott az élet. A legkeményebb fagy kezdődött most, a fák repedeztek, hóviharok dühöngtek, — de az erdőben megélénkült az élet.

Valaki néhány töltényt talált a hó alatt és eszébe jutott, hogy az ősszel egy csoport vöröskatona itt verekedett egy gyűrűben. Sokan lapátot fogtak, s egész hóhegyeket forgattak fel. Kiderült, hogy a hinyelszki erdőkben valóságos tölténymezők vannak. Ha aranyleletre bukkannak, nem vetik rá magukat olyan mohón, mint erre a mezőre, amely számunkra aranynál is értékesebbb kincset rejt. A putyivliaknak verejtékes munkájukba került, amíg apadó lőszerkészletüket pótolták. Lapáttal a kezükben kilométernyi utakat tettek meg a mély hóban és a töltényeket egyenként dugdosták zsebre. Így több hektárnyi területet tisztítottak meg a hótól.

Osztagunk egyre gyorsabban nőtt. A régi fölvételi forma alkalmatlannak bizonyult. Az önként jelentkezőktől már nem kértünk írásbeli kérvényt, hanem mint a katonaságnál, napiparancs-

ban vettünk állományba egész csoportokat, — bár most is szigorúan megválogattuk őket. Mielőtt egy-egy ilyen napiparancsot aláírtam, külön beszéltem minden jelentkezővel. Megkérdeztem, nem lesz-e neki túlságosan nehéz a mi partizánéletünk és figyelmeztettem: gondolja meg jól a dolgot. Hogy mindenre előkészítsem őket, gyakran olyan nehézségekről is beszéltem, amilyenekkel eddig magunknak sem kellett megküzdenünk, szándékosan túloztam a nehézségeket és bizony nem egyszer félelmetes képet rajzoltam a veszélyekről, amelyek várnak rájuk; egyesek azt felelték, hogy meggondolják a dolgot és aztán más osztaghoz mentek. A „sasok" maradtak.

A változott helyzet azt követelte, hogy nagyobb harci egységeket alakítsunk, olyanokat, amelyek nemcsak a németeknek való kártevésre és arra voltak alkalmasak, hogy a partizántámaszpontokat környező falvakat megtisztítsuk a csendőrségtől, hanem arra is, hogy szétzúzzák az ellenség katonai helyőrségeit is. Olyan egységeket kellett teremteni, amelyek nemcsak hogy visszaverni és el tudják hárítani az ellenséget, hanem alkalmasak arra is, hogy megsemmisítő ütközetet folytassanak ellene. Ugyanakkor azonban arra is gondolnunk kellett, hogy az osztag túlságos számbeli fejlődése miatt semmit se veszítsen mozgékonyságából.

A hinyelszki erdőben egyébként már nem voltunk egyedül. Az annakidején széthullott szevszki partizánosztag újból megalakult. Létrejött a hadviseltek partizáncsoportja, a későbbi „Vorosilov"-osztag és feltűnt a jampolszki kerületnek egy partizáncsoportja is. Mindezek az osztagok a putyivliak segítségével „álltak talpukra" és természetesen szükség esetén meg tudtunk velük állapodni az együttműködésre vonatkozóan.

Nem messze tőlünk, a baranovszki erdőben állomásozott még egy kisebb partizánosztag. A parancsnok és a politikai biztos azzal a javaslattal keresett föl bennünket, hogy teremtsünk állandó kapcsolatot egymással. Azonnal ki is dolgoztuk az első együttes hadműveletet, az eszmani német helyőrség megsemmisítésének tervét, amelyet a december huszonötödikére virradó éjjelen végre is hajtottunk. A rajtaütés sikerült. A parancsnokságot, a kerületi rendőrséget, a távirda- és telefonközpontot megsemmisítettük, s vagy két tucat németet és árulót kiirtottunk. A partizánoknak nem volt veszteségük.

Mindebből azt az okulást meritettük, hogy a partizán harcmodornak a kölcsönös segélynyujtáson kell alapulnia. Felismertük annak szükségességét, hogy az önálló csoportokat és osztagokat egyesítenünk kell és egy parancsnokságnak kell alárendelnünk. Ilyen módon egyesítve maga köré a szomszédos kerületek partizánjait, a putyivli osztag megőrizte viszonylag kis létszámát, továbbra is megtartotta mozgékonyságát, — mégis képes volt nagy műveletekre. Valahányszor valamelyik kerületből néhány partizán csatlakozott hozzánk, új harci csoportot létesítettünk belőlük. Amikor azután a csoport osztaggá nőtte ki magát, mint önálló egységet kiemeltük és a továbbiakban csak a hadműveleti alárendeltség kötötte hozzánk. Igy alakult ki fokozatosan partizánegységünk, amelyet kezdetben Putyivli Egyesült Osztagnak, később pedig a Szumi-Területi Partizán Osztagok Csoportjának neveztük.

*

Azután, hogy a szpadsanszki erdőből eltávoztunk, a putyivli német parancsnokság kihirdette, hogy a partizánokat megsemmisítette. A megszállók nekibátorodtak, s valamennyi faluba rendőri helyőrséget telepitettek, szemérmetlenül fosztogatták a lakosságot, és vadállati kegyetlenséggel bántak a leigázhatatlan néppel. Rendőrségük külön névjegyzéket készített, s ezek alapján szedték össze a kolhozokból az embereket. Megkötözve, gépkocsikon hurcolták el őket, ismeretlen halál felé. Elhatároztuk, hogy életjelt adunk magunkról Putyivlban.

December huszonnyolcadikán a „talpraállított" partizáncsoportokat a hinyelszki erdőben hagytuk, s a putyivli osztag elindult, hogy — miként a parancs szólt — a putyivli kerületbe tegye át állomáshelyét. Az előírt menetirány szerint a kerületnek a kurszki területtel határos keleti részébe, a novoszlobodszki erdőhöz kellett eljutni, oda, ahol — mielőtt velünk egyesült — Rudnyev állomásozott. De mert megtudtuk, hogy a németek erre jelentős erőkkel rendelkeznek, megváltoztattuk menetirányunkat és elhatároztuk, hogy ettől nyugatra egy másik vonalon hatolunk be a putyivli kerületbe. Észak felé fordulva az osztag nagy ívet írt le, keresztülment a kurszki és arjoli területek szélein, és a gluhovi területen át — január tizedikén érte el a putyivli kerületet. Útközben igen sok falut megtisztított a rendőrségtől, és megsem-

misítette a telefon-távirórovonalakat a Voronyezs—Gluhov és Gluhov—Jaroszlaveci utakon. Az osztag Kagany községben, a Kleveny partján helyezkedett el. A szpadsanszki erdőség, amely innen csupán 15 kilométernyire húzódott, most már nem nagyon érdekelt bennünket. Minden megváltozott: tevékenységünk mérete és harcászatunk egyaránt. Nem volt szándékunk sem itt, sem másutt letelepedni. Beértük azzal, hogy volt hátországbeli támaszpontunk: a hinyelszki erdőség — és az erdőn túl még egy támaszpontunk: a brjanszki erdők rengetege, ahová szükség esetén egy kis időre mindig elvonulhattunk.

A putyivli kerületben a novoszlobodszki erdő remek telelőhelynek látszott. A tőzegláp felett, magasan fekvő meredek lejtőn állott a kőfallal övezett ősrégi szofrontyevi kolostor. Bazima, aki földerítésre indult, csak az erdőőrt találta a kolostorban, aki egy pillanatra sem hagyta el az erdőt, amióta a németek odajöttek.

Nagyon csábító volt, hogy a rendkívül hideg telet meleg házakban töltsük el, amelyeket magas falak és azokon túl erdő és mocsarak vettek körül. A kőből készült erdei fészekből a németek aligha tudtak volna kiverni bennünket. Ha azonban ott telelünk — ez annyit jelentett volna, hogy bekerítésre és védekező harcokra kárhoztatjuk magunkat. Meghánytuk-vetettük a dolgot és végülis elvetettük ezt a gondolatot. Mi értelme lett volna annak, hogy lemondjunk mozgási szabadságunkról...?

Az osztag január tizenegyedikén ért ki a Kleveny partjára. A tábori csendőrség a közeli falvakból Vorgol nagyközségbe menekült, ahol harmincöt rendőr és falusi bíró gyűlt egybe. Másnap egy nagyobb csoport partizánnal utolértük ezt a bandát és megsemmisítettük őket. Utána a falvakban kolhozparaszt-gyűléseket hívtunk össze, és január tizennegyedikén Hovzovka faluban — ahol mindenki ismert — beszédet tartottam a kolhozparasztoknak. Ez a község küldött engem 1939-ben a dolgozók kerületi tanácsába. Január tizenhatodikán Bivalinóban tartottunk gyűlést. Ezeken a gyűléseken két kérdés volt napirenden: az egyik a harcteri helyzet s a németek Moszkva alatti veresége; a másik pedig a megszállott területek kolhozparasztjainak feladatai a német fasiszta rablók elleni harcban.

Az, hogy váratlanul visszatértünk a putyivli kerületbe, már maga is meggyőzte a kolhozparasztokat, hogy a németek nem

is olyan erősek, mint ahogyan sokan gondolták. Egy hét is eltelt, amíg a németek előremerészkedtek Putyivlból. A rendőrségen kívül, amit az újra fölbukkant partizánok ellen ismét összevontak az összes szomszédos kerületekből, a német parancsnokság még egy zászlóaljat is rendelt ki a városból három ágyúval; s ezt közhírré is tették.

A január tizennyolcadikára virradó éjtszakán osztagunk már el is hagyta a putyivli kerületet és a következő napon már a kocsubejsinai erdőn túl, Gluhov alá érkezett. Január tizenkilencedikétől kezdve a gluhovi kerületben működtünk, miközben szétvertük az ellenség kisebb csoportjait. A robbantók a konotop—brjanszki vasútvonalon két hidat robbantottak föl, február elején pedig osztagunk a Kocsubejsina és Marica nevű határerdők közti tisztáson fekvő Novoszelica nevű községben állapodott meg és újból megkezdte műveleteit Putyivl irányában. Eközben azt a német zászlóaljat, amelyet ellenünk rendeltek ki, máshová vezényelték. Osztagunk harci csoportjai csak nyugat felől közelíthették meg a várost. A kerületnek ez a része majdnem egész februárban a mi ellenőrzésünk alatt állott. Február nyolcadikán mintegy öt ven főből álló rendőrosztag közeledett Zazirki község felé. Az itteni kolhozparasztokból húsztagú partizáncsoportot szerveztünk, akik a szekéren és lóháton érkező rendőröket puska- és géppuskatűzzel fogadták és szétverték. A szétvert rendőrosztag maradványai a tíz kilométerre fekvő Loknóba menekültek; másnap azonban utólértük és meg is semmisítettük őket.

Február tizennegyedikén a putyivliak újra megjelentek Vorgolban, ahonnan már látni lehet a szpadsanszki erdőt. Megtudtuk, hogy Sztaraja Sarpovkában egy szakasz német állomásozik. Néhány szánon gépfegyveres partizáncsoportot küldtem oda, amely a visszavonuló németeket egészen a városig üldözte.

December óta mindennap tucatjával csatlakoztak hozzánk az új harcosok.

A szlouti erdőségben van, helyesebben volt a kis Gutka falu. Ebben a faluban mindössze néhány napot töltöttünk ugyan, de nagyon megszerettük. A férfilakosságból, úgy emlékszem, csak az öregek maradtak a községben, akik úgy fogadtak bennünket, mintha a fiaik lettünk volna, és azonnal eldicsekedtek:

— Partizán elvtársak! Nekünk is megvannak ám a mi legényeink. — A német megszállás alatt Ukrajnában a partizánokat

hívták a „mi legényeink"-nek. Kérdeztük tőlük, hogy hol vannak. A fülünkbe súgták:

— Ott, a közeli erdőben. Ha akarjátok, azonnal idehívhatjuk a parancsnokukat. Talán már hallottátok is a hírét? Kuljbaka elvtársnak hívják.

A Gutkába való érkezésünket követő napon kisebb ütközetet vívtunk egy körülbelül száz főből álló német osztaggal. A partizánok a falu szélén csatárláncba fejlődtek. Lövöldözés kezdődött és én egy tornácról figyeltem a fejleményeket. Egyszerre azt látom, hogy az öregek egymásután ugrálnak ki kunyhóikból, az egyikből is, másikból, aztán a harmadikból is. Valamelyiknek ósrégi Budacs-féle puska van a kezében, a másiknak régi puskavessző.

— Hová? — kiáltok rájuk.

Nem is felelnek, csak futnak, a földek felé mutatnak és integetnek.

— Nem látod? A németek... Majd mi befűtünk nekik!

Harcias öregek! Alig tudtam megértetni velük, hogy semmi értelme sincs, hogy a tűzbe rohanjanak; mi magunk is megbirkózunk a németekkel. A harc azzal végződött, hogy a németek tíz katonát és tisztet vesztettek és visszavonultak Gutkából.

Amikor a harc végetért, a gutkai öregek elhozták hozzánk parancsnokukat. Civilben volt, de a kabátján ott ragyogott a „Bátorságért" érem, amelyet az 1939/40-es szovjet—finn háborúban szerzett. Elbeszélgettünk vele. Pjotr Leontyevics Kuljbakának hívták, a gluhovi kerületi fogyasztási szövetkezet dolgozója volt. A beszédén nyomban megéreztük, hogy gazdasági ember. Panaszkodott, hogy nehéz dolga van, mert osztaga kicsiny, mindössze huszonnégy harcosból áll, akikkel nem nagyon hagyhatja el az erdőt.

— Ha volna valami segítségem — mondta, — egészen más lenne a helyzet. De mit tehetünk egyedül, támogatás nélkül? Nagyon nehéz...

Felajánlottuk neki, hogy csatlakozzanak hozzánk. Egy darabig gondolkodott, azután azt felelte, hogy az ajánlatot elfogadhatónak látja. Tanácskozott embereivel és beleegyező választ adott. Hozzánk csatlakoztak és együtt távoztunk Gutkából.

Később mégegyszer átvonultunk ezen a községen. Nyár volt, vagy talán már ősz is. Amikor Gutkához közeledtünk, azt kér-

deztük egymástól: hol van Gutka? A hely, amelyen jártunk, ugyanaz volt; de Gutkát sehol sem találtuk. Eltűnt. Mindössze egy pár üszkös gerenda maradt belőle, az is alig látszott ki a fölburjánzott, magas bozótból. A németek földig leégették a községet. A nagyapókra gondoltunk. Vajjon hol vannak? Megtudtuk, hogy majdnem valamennyien élve elégtek. A németek senkit sem engedtek ki az égő házakból, — sem az ajtón, sem az ablakon nem lehetett menekülni. Ukrán szülőföldünkön, a németek által elpusztított községek helyén, ahol megpihentünk, rengeteg pusztulást és sok romhalmazt láttunk, — de Gutka különösen emlékezetünkbe vésődött. Ahol télen még kis házak állottak, most térdig ér a gaz, — s ahogy átgázolunk rajta, ökölbe szorul a kezünk:

— Megfizettek még ezért, gazemberek! Mindent megbosszulunk!

*

Február elsején Novoszelica községben voltunk. A kocsubejsinai erdőből egy tizenhárom főnyi Saligin-kerületi partizáncsoport érkezett hozzánk. Ezt a csoportot is, mint előbb a gluhovit és ezt megelőzően a konotopit is, a putyivli osztaghoz csatoltuk, amelyet ettől kezdve „Egyesült Osztag"-nak neveztünk. Február folyamán aztán még két kisebb csoport olvadt bele a krolevecі és szevszki kerületből. A putyivli „Egyesült Osztag" így december óta eredeti létszámának többszörösére gyarapodott. Most már több mint ötszáz harcosból állott.

A német parancsnokság az ellenünk folyó harcban a magyar hadsereg reguláris csapatait vetette be. A magyarok február közepén kezdtek kirakodni a legközelebbi vasútállomáson és Putyivlban. Gluhovban és Krolovecben gyülekeztek. Az ellenség megint gyűrűbe próbált szorítani bennünket. Mi semmiben sem voltunk megkötve, teljes mozgási szabadságunk volt, oda mehettünk, ahová akartunk és akár visszatérhettünk volna a hinyelszki erdőségbe, — de mert elég erősnek éreztük magunkat, hogy szétverjük az ellenséget, amely körül akart zárni bennünket, úgy határoztunk, hogy felvesszük a harcot.

Amikor az egyik partizáncsoport parancsnoka, Vojcehovics, a felderítésből visszatért, hozzánk sietett és jelentette, hogy a magyarok már tizenöt kilométernyire vannak tőlünk és a kör-

nyező tanyákon szállásolják el magukat. Azt mondtam a felderítőnek:

— Menj, fiam, és pihend ki magad!

A Vörös Hadsereg Napjának előestéje volt. Erre a napra a gluhovi kerület Dubovicsi nevű falujában díszszemlét hirdettünk, a partizánerők seregszemléjét.

Hogy az osztag létszáma és elhelyezkedése dolgában félrevezessük az ellenséget, elhatároztuk, hogy a díszszemlén nem az összes partizánosztagok, hanem csak az alakulatunkhoz tartozó csapatok, és a távoli erdőségek alakulatainak képviselői vesznek részt.

Dubovicsit a nagy szlouti erdőség veszi körül. A partizánok az erdei utakon különböző időben, különféle irányból érkeztek; ki gyalogszerrel, ki sítalpakon, lóháton vagy szánon jött. A képviseletnek persze nem voltak szigorúan megszabott feltételei. Mindenki ott akart lenni a díszszemlén és a legtöbb harci csoport mindazokat a harcosokat kiküldte képviseletében, akiknek nem kellett egyebütt szolgálatot teljesíteniök. Amikor Dubovicsi utcáin a lövészek, géppisztolyosok, géppuskások, aknavetők, sízők, lovasok felsorakoztak és „az alakulat összes hadcsoportjainak képviselői"-ről jelentést tettek nekem, majd megemlítették, hogy a „biztosító őrségek mindenütt a helyükön vannak", — a díszszemlén joggal gondolhatta a néző, hogy igen jelentékeny partizánerők felett rendelkezünk.

Ünnepünkön, amit harmincfokos hidegben, zeneszó mellett a nyílt utcán tartottunk, mintegy kétezer kolhozparaszt és parasztasszony vett részt. Először négy harmonikás és egy hegedűs muzsikált, később pedig, amikor valahonnan előkerült egy rádió, felszereltük az iskola előtt, s azután Moszkva szolgáltatta a zenét.

Ezalatt egy magyar osztag közeledett Tuligolovhoz. Tuligolov Dubovicsitól néhány kilométernyire fekszik az erdő másik szélén. Arról, hogy a magyarok nincsenek messze és még ma itt lesznek, mindenki tudott. Reggel a kolhozparasztok nem nagyon hitték, hogy valóban díszszemlére készülünk; inkább harcra gondoltak. Amikor azonban látták, hogy valóban díszszemlére, és nem harcra sorakozunk, a nagy fagy ellenére is azonnal megkezdődött az ünnepély. Amint a moszkvai rádió zenéjét meghallották, már nem is gondoltak többé a magyarokra. A falu egy-

szerre olyan lett, mintha a szovjet hatalom egy napra sem távozott volna el a községből. Egyszerre valaki elkiáltotta magát:

— Csend! Sztálin elvtárs parancsa...

Hogyan fejezzem ki, mit jelentettek embereinknek, akik a támadó magyarokkal való harc előestéjén a Vörös Hadsereg ünnepélyére Dubovicsibe jöttek, a Moszkvából ide hallatszó sztálini szavak, a hozzánk intézett sztálini üdvözlet: „Éljenek a partizánok és partizánnők!"

Bizony kevesen tudják, hogy Ukrajnában, Szumi környékének északi részén, a gluhovi kerületben van egy Dubovicsi nevű község. De a mi számunkra, akik most Dubovicsiben hallgattuk a a moszkvai bemondó hangját, aki Sztálin elvtárs parancsát tolmácsolta, a Szovjetföld térképén csak két pont létezett: Moszkva és Dubovicsi. Moszkvában Sztálin elvtárs, Dubovicsiben mi, — és díszszemlénk alkalmából Sztálin elvtárs szól hozzánk.

Az egész szovjet nép a Vörös Hadsereget ünnepli, amely Moszkva alatt szétzúzta az ellenséget, de nem feledkezett meg rólunk sem, akik Szumi város környékének erdőségében vagyunk. Sztálin elvtárs szól hozzánk és üdvözöl bennünket. A Vörös Hadsereg a frontokon és mi az ellenség hátában: egyetlen elszakíthatatlan egész vagyunk! A Vörös Hadsereg erői egyre nőnek és vele együtt növekednek a mi erőink is. Hányan voltunk azon a decemberi éjtszakán, amikor az ellenség gyűrűjéből kivágtuk magunkat, s elhagytuk a szpadsanszki erdőt, hogy — amint a partizándal hirdeti — „Messze útra, hősi tettre" induljunk? És lám, hányan vagyunk most!? Kis csoportokban harcoltunk az ellenséggel Putyivlnál, Gluhovnál, Saliginnál, Krolovecnél, Konotopnál, — mindegyik a maga erdejében üldögélt s azon tépelődött, hogy vajjon hol is vannak a többiek, mit csinálnak, miért nem adnak életjelt magukról. Egymást soha nem láttuk, — de látott bennünket, fiait, mindannyiunkat édesanyánk, szovjet hazánk, amely most a Nagy Föld-ről szól hozzánk és valamennyiünket, ukránokat, oroszokat, beloruszokat, itt gyüjtött egybe. A Vörös Hadsereg már támad és mi, akik parányi részecskéje vagyunk, itt, az ellenség hátában, ugyancsak a magunk kezébe vesszük a kezdeményezést. Vérünk egy a Vörös Hadseregével, egyanyánk van: a Haza. Egy édesapánk: Sztálin elvtárs.

Forró szavakkal válaszoltunk vezérünknek azon a gyűlésen, amelyen a partizánokkal együtt Dubovicsi egész lakossága részt

vett. Minden felszólalás után rázendített a zenekar. A harmonikások, hogy meg ne fagyjanak, felváltva muzsikáltak, kettő az utcán, kettő az iskolában. A hegedűs egyedül volt, így váltás nélkül húzta a nótákat.

CSATA VESZELÓBAN

Másnap a magyarok két oszlopban közeledtek Dubovicsihoz két különböző irányból. A két oszlop létszáma egyenként körülbelül akkora volt, mint az egész putyivli osztagé. Mégis, amint tábori őrségeink géppuskatüzébe jutottak, mindkét harcoszlopuk sietve visszavonult. Nyilván eljutott hozzájuk a partizán díszszemle híre és az erdőövezte faluban valami kelepcétől féltek.

Hogy mégis harcra kényszerítsük őket, nyílt állást kerestünk és e célra a saligini kerületben fekvő Veszelo községet választottuk. Ez a község Saligin és Putyivl között fekszik egy kisebb völgykatlanban, amelynek közepén kis magaslat emelkedik. A környező terület majdnem teljesen nyílt, csak északon, a falutól távol van erdő. Kitünően belőhető területnek tartottuk és csábított bennünket, hogy a magyaroknak a mély, szűz havon át messziről és tűz alatt kell előnyomulniok... Igaz ugyan, ha ebben a faluban bekerítenek bennünket, nem számíthatunk arra, hogy az erdőben valahol kimenekülhetünk a gyűrűjükből. Minthogy nagy számbeli fölényben voltak, nyilván azt hitték, hogy ezúttal mi magunk szaladunk bele a csapdába. Csakhogy amikor elhatároztuk, hogy itt Veszelóban bocsátkozunk velük nyílt ütközetbe, mi is számítottunk erre. Arra gondoltunk, hogy az ellenség mohó lesz; csábítja majd a lehetőség, hogy itt egyszerre végezhet egész osztagunkkal, amely a falu völgykatlanába van bezárva, — s tekintet nélkül súlyos veszteségeire, az összes tartalékok bevetésével támad. Az volt a célunk, hogy minél nagyobb ellenséges erőket őröljünk fel és megmutassuk a magyaroknak, kivel van dolguk, kik ellen küldték őket harcba. Azt akartuk, hogy örökre elmenjen a kedvük attól, hogy szembeszálljanak a partizánokkal.

Elgondolásunk alapja az volt, hogy erős, álcázott tüzelőállásokat létesítünk a Saliginból kivezető út melletti erdőben, ahonnan az ellenség főerőinek összpontosításából ítélve, a főtámadást várni kellett. Leshelyünket a harc döntő pillanatáig nem volt sza-

bad fölfednünk, s célunk az volt, hogy az ellenséges tartalékokat gyilkos oldaltűzzel semmisítsük meg.

A leshelyre a Kocsemazov vezetése alatt álló konotopi csoportot küldtük géppuskákkal és aknavetőkkel. Ugyancsak nagy fontosságot tulajdonítottunk a tanya védelmének, amely nem messze feküdt Veszelo keleti peremétől. Erről a tanyáról nagyon jól lehetett lőni a faluhoz vezető utakat. Ide Pavlovszkij csoportját állítottuk. Pavlovszkij rettenthetetlen, bátor ember volt, aki a háború első napjaiban valahol a Dnyeper alsó folyásánál partizánkodott, később pedig a mi vidékünkre került és a veszelói ütközet előtt lépett be a putyivli osztagba.

A küszöbön álló ütközet, — amely a harctéri ütközetektől mindössze abban különbözött, hogy sem jobbról, sem balról nem voltak szomszédaink, — partizánjaink számára a katonai érettség és főként a kitartás első komoly vizsgája volt. Rudnyev a harcosok és a parancsnokok előtt minderre rá is mutatott. A dubovicsi díszszemlén úgy mutatkoztunk be, mint a Vörös Hadsereg alkotórésze, amit az ellenség hátában a nép teremtett meg, — most pedig, a készülő ütközetben be kellett bizonyítanunk: méltók vagyunk arra, hogy a Vörös Hadsereg alkotórészének tartsanak bennünket. Szemjon Vasziljevicset is mindig ez a gondolat vezérelte és minden harcost arra nevelt, hogy a németek által elfoglalt területen a partizán: a Vörös Hadsereg képviselője.

A veszelói ütközet február huszonnyolcadikán folyt le. Az ütközetet megelőző éjszakán lövöldözést hallottunk Saligin felől. Találgattuk, hogy vajjon ki, kivel verekszik. Csak később, egy elesett magyar tiszt naplójából tudtuk meg, hogy a Veszelo felé előnyomuló magyar zászlóalj németekkel ütközött meg, akik Saligin felől közeledtek. Díszszemlénk után mind a magyarok, mind a németek mindenütt partizánokat szimatoltak. A sötétben partizánoknak nézték egymást. „Harcba kezdtünk. A tévedés csak reggel derült ki. Nyolckor mentünk tovább Veszelo felé, ahol sok a partizán" — írta naplójába a magyar tiszt.

Az ellenség Veszelónál körülbelül másfélezer — aknavetőktől és 45 mm-es ágyúktól támogatott — katonát vont össze. A támadás reggel, a falu déli pereme irányában indult meg, ahol három partizáncsoport, a tartalék támogatása mellett a falu közepén levő kis magaslaton helyezkedett el és két órán keresztül védekezett háromszáz magyar ellen. Közben más csoportjaink, amelyek Ve-

szelo tulsó, északi peremén álltak, percről-percre várták a Saligin felől egyre közeledő ellenséges főerők támadását.

Dél felől Veszelo északi pereme ellen egy ötszáz főből álló magyar csapat intézett támadást. Az ellenség csatárláncba fejlődött föl, a szárnyakat bekanyarította, hogy a falut teljesen körülzárja. A lesben váró konotopi csoport kivételével ekkor már összes csoportunk harcban állott.

Első veszteségünk Rudnyev volt, aki súlyosan megsebesült. A falu déli szélén maga irányította rakétákkal a géppuskák tüzét. Hogy jobban áttekinthesse a terepet, a legnyitottabb helyen bújt ki a fedezékből és egyenesen a golyózáporba jutott. Rudnyevval örökké bajunk volt, mert harc közben mindig úgy viselkedett, mintha mindenért egyedül ő lenne a felelős. Mindig aggódnunk kellett érte. Ezért nehéz pillanatokban Rudnyev teljes mellel kitette magát a golyóknak bár ő maga oktatta a harcosokat, hogy ne bújjanak elő ok nélkül, s bosszankodott, ha valaki hősködött. Most valóban nem volt mit tenni: nagyon fontos volt, hogy olyan tapasztalt katona, mint Rudnyev, megjelenjék a tegnap még polgári személyek között. Ez nagy harci kedvet öntött beléjük.

Rudnyev sebesülése borzalmas volt. A golyó arcába fúródott, a nyelvét sebezte meg, átütötte az állkapcsát és a füle alatt jött ki. Amikor Ragyik és az egyik harcos a vértől elöntött arcú sebesültet végigvitték a falun, azt hitték, hogy halott. Ám Rudnyev teljes öntudatánál volt és nem engedte ki kezéből a pisztolyt. Az egészségügyi részleg kunyhójában fektették le. Majovszkája partizánorvosunk és Bobina felcserünk nagy türelemmel-bajjal elállították a vérzést, amely szökőkút módjára lövelt ki a sebből. A kötözés alatt Szemjon Vasziljevics néhány percre elvesztette eszméletét, de mihelyt ismét fölnyitotta szemét, azonnal a pisztolya után tapogatott és amikor megpillantotta, kérte, hogy helyezzék oda melléje. Nyilván attól félt, hogy élve kerül az ellenség kezére. Pokoli fájdalmak gyötörték. Szájpadlását, állkapcsát, nyelvét szétroncsolta a golyó, beszélni nem tudott, csak a vér bugyborékolt szájából. Közben egyre erőlködött: az ütközet állásáról akart kérdezősködni és az nyugtalanította, hogy a lesben álló osztag nem fedte-e fel magát idő előtt. Neki, aki az ütközet előtt folyton azt mondta: „Nos, elvtársak, most úgy harcoljunk, hogy ezt a Veszelo falut megénekeljék!" — most tétlenül kell feküdnie itt a kunyhóban; s ez talán jobban gyötörte, mint a fájdalom. A parti-

zánok, akik telve vannak gyöngéd bajtársi érzéssel, megértették őt, és arra törekedtek, hogy politikai biztosuk ne nyugtalankodjék. Ha csak lehetett, odaszaladtak fekhelyéhez, megnyugtatták, hogy odakinn minden rendben van és mindenki keményen tartja magát. Az aggodalom, amely a harcosok szívében politikai biztosukért égett, az ütközet egyetlen pillanatában sem szűnt meg. s mindenki olyan elszántsággal harcolt, amilyent még sohasem láttam.

A legnehezebb helyzetbe Pavlovszkij került. A magyarok ugyanis a tanyát támadták a legnagyobb elkeseredéssel, ahol Pavlovszkij harmincadmagával védekezett. A tanya elfoglalása a magyarok részére azért volt fontos, mert ezen a ponton akarták bezárni a gyűrűt Veszelo körül. A tanya égett, de Pavlovszkij a lángok között is védekezett. Kétszer is megsebesült, de sebesülten is rendületlenül osztotta parancsait.

A magyarok szemünk láttára három láncban törtek előre. Néhánynak már sikerült behatolnia a faluba és a cséplőgépek mellől, amelyek egészségügyi részlegünk kunyhójának hátsó udvarán álltak, erősen tüzeltek. A mieink azonban gyorsan szétverték őket, aztán a géppuskatűz ellenére a cséplőgépekhez kúsztak, hogy magukhoz vegyék az ottmaradt géppisztolyokat és töltényeket.

A magyarok nem sokáig állták a mieink tüzét és a falu előtti havas lejtőn szétszóródtak és lehasaltak, mint a csókák. Bennünket az épületek, a kertecskék sövényei úgy eltakartak, hogy szinte láthatatlanok voltunk. És amíg mi azt lőhettük le közülük, akit akartunk, nekik az egész falut tűz alatt kellett tartaniok. Bár az ellenség vesztesége igen nagy volt, nem vonult vissza, egyrészt azért, mert félt bennünket kiengedni Veszelóból, másrészt pedig mert erősítéseket várt. Harminc fok körüli hideg lehetett; ugyanolyan, mint a dubovicsi díszszemlén. Az ellenséges katonák, amint a domboldalon feküdtek, a jeges szélben, — ott fagytak meg, a szemünk láttára.

Délután két órakor az erdő felől szánokon mintegy ötszáz emberből álló újabb magyar csapat közeledett. A fekvő alakok most felugráltak és a szánon érkezettekkel együtt sűrű sorokban indultak újra a falu felé. De az új csoport még alig szállt le a szánokról, hogy felfejlődjék, — amikor erdei leshelyünkről megszólaltak géppuskáink és aknavetőink.

A konotopiak e váratlan oldaltüze nagy zavart okozott a támadók zömében — és ez eldöntötte az ütközet sorsát. Minden

úgy történt, ahogy gondoltuk, amikor Rudnyevval és Bazimával az ütközet tervét megbeszéltük. Csak arra nem gondoltunk, hogy a magyarok azt a csapatunkat, amelyet lesbe állítottunk, a Vörös Hadsereg repülőgépeken odahozott csapatának tartják. Kiderült ugyanis, hogy az ellenségnek még csak kétsége sem volt az iránt, hogy ezt a csapatot repülőgépek hozták az ütközet színhelyére. „Amikor zászlóaljaink Veszelótól kezdtek visszavonulni, az oroszok repülőgépeken egy csapatot dobtak le a hátunkba", — írta naplójában ugyanaz a magyar tiszt, aki éjjel, ijedtében a németek ellen harcolt zászlóaljával Veszelo előtt. — Ezt is a dubovicsi díszszemlének köszönhetjük — kacagtak harcosaink, akik büszkék voltak, hogy a Vörös Hadsereg ejtőernyőseinek nézték őket.

A PARTIZÁNFŐVÁROS

A magyarok, miután néhány száz katonájuk elesett vagy megfagyott, elhagyták Veszelót. Mi tíz elvtársunkat vesztettük el. Eltemettük őket, azután osztagunk újból északnak indult, hátsó bázisa, a hinyelszki erdőség felé. Lassan haladtunk, mert szánjainkon sebesülteket szállítottunk és azokban a falvakban, ahol pihenőt tartottunk, szokás szerint gyűléseket rendeztünk. Utközben, Veszelo felől, bombarobbanásokat hallottunk. Ott még tartott az ijedt zűrzavar: a német légierő, amelyet valószínűleg a magyarok ijedt rádiótávirata riasztott fel a szovjet csapatszállítással kapcsolatban, éppen a magyarokat bombázta.

Nem messze Veszelótól, egy tanyán rejtőzött a németek elől Rudnyev felesége és hatéves kisfia. Ha ránéztem Szemjon Vaszilijevicsre, aki báránybőrbe takarva feküdt egy szánon, amely mellett az apjától elválaszthatatlan Ragyik lépkedett, lehetetlen volt nem gondolnom arra, mennyire nyugtalaníthatja családja sorsa és milyen nagy öröme lenne, ha viszontláthatná őket.

Már nem emlékszem, kinek támadt először az a gondolata, hogy néhány lovas harcost kellene küldenünk Rudnyev családjáért. Most úgy tűnik, mintha valamennyiünknek egyszerre jutott volna eszünkbe. A lovascsapattal együtt Ragyik is elment, vezetőnek. Éjnek idején lovagoltak be a faluba, nyeregbe kapták az asszonyt és a gyermeket, magukhoz vettek valami ruhaneműt meg amit a legszükségesebbnek tartottak, — és reggelre már együtt is volt politikai biztosunk egész családja.

Nagy öröm volt ez az összes putyivli számára. Csak az szomorította őket, hogy Szemjon Vasziljevicsnek nagy fájdalmai voltak és igen legyengült. Enni semmit sem tudott, a tej volt egyedüli tápláléka, de azt is csak nehezen tudta meginni. Attól tartottunk, hogy orvosaink és ápolóink nem elég tapasztaltak, hogy megfelelő kezelésben részesítsék a beteget, és ezért mindenütt, ahol pihenőt tartottunk, az volt az első dolgunk, hogy gya korlott sebész után kérdezősködtünk. Valaki azt mondta, hogy a Mihajlovszkij-tanyán van egy kiváló sebész, aki igen jó hírnévnek örvend a környéken. Az volt a baj azonban, hogy a tanya német helyőrségi állomás, tele rendőrrel. De valamennyien szerettük volna, hogy Szemjon Vasziljevics mielőbb talpraálljon és felesége megvígasztalódjék, ezért rögtön akadt egy pár bátor legény, aki elhatározta, hogy ezt a sebészt kilopja a németek közül. Az elhatározást tett követte. A legények éjnek idején érkeztek a Mihajlovszkij-tanyára. Azonnal felkeresték a sebészt, azt mondták neki, hogy a szovjethatalom fontos feladattal akarja megbízni és megkérték, hogy gyorsan, s jó melegen öltözzék föl, mert hosszabb útra viszik. Igy vitték el a sebészt az erdőbe. Közben az úton géppisztolyokkal megsemmisítették a német járőrt. A sebész megvizsgálta Rudnyevot és megnyugtatott bennünket, hogy nincs veszély: a lányok helyesen kezelik és hamarosan fölgyógyul majd. Hálából aztán az orvost még azon az éjjel visszavittük a tanyára, egyenesen a lakására.

Rudnyev csakugyan gyorsan felgyógyult súlyos sebéből. Alig néhány hét mulva már teljesen talpraállt; csak a hangja tért vissza nagyon lassan, eleinte csupán suttogva tudott beszélni.

Március tizedike körül értünk vissza a hinyelszki erdőségbe, ahol a helyzet december óta, amikor Putyivl mellől eljöttünk, alaposan megváltozott. Akkor vad és kihalt vidék volt, ahol az emberek úgy éltek az erdőben, mint a borz az üregében. Még a világosságtól is féltek. Most pedig nagy és nyüzsgő partizántábor, valóságos szovjet kerület vált belőle. Azok a kisebb partizáncsoportok, amelyeket decemberben mi „állítottunk talpra", azóta nagy osztagok lettek és mindegyikhez néhányszáz harcos tartozott. Itt voltak az eszmani, szevszki, homutovszki, jampolszki osztagok és a Vorosilov nevét viselő két osztag. Ezeknek 45 mm-es ágyúik is voltak, parancsnokaik értekezleteket tartottak, közös hadmű-

veleteket készítettek elő és kapcsolatokat tartottak az arjoli partizánokkal, akik a brjanszki erdő déli övezetében táboroztak.

A német parancsnokság a Mihajlovszkij-tanyától északra erős csapatokat helyezett el, hogy az ukrán és orosz partizánok egyesülését megakadályozza, és elzárja útunkat a brjanszki erdőhöz. Ezután a magyar csapatok megkezdték a hinyelszki erdőség átfésülését.

Az ellenség támadása nem ért bennünket váratlanul. Osztagaink idejében el tudták foglalni a védelmi szakaszaikat. Március 20-án két magyar zászlóalj négyszer megrohamozta védelmi állásainkat, de mindannyiszor nagy veszteséggel gyorsan visszavonultak. Az éj folyamán ejtett hadifoglyok azt vallották, hogy az ellenség nagy erőket, tüzérséget, aknavetőket von össze, valamint minden magyar zászlóaljhoz száz németet osztottak be, azzal a paranccsal, hogy a magyar csatárlánc mögött haladva, mindenkit lőjenek le, aki meghátrál. Amikor minderről értesültem, elhatároztam, hogy védelmi vonalunkat áthelyezem mélyebbre az erdőben; ott pedig, ahol eddig álltunk, csak kisebb védőcsapatot hagyok azzal a paranccsal, hogy mihelyt az ellenség megjelenik, azonnal fussanak az erdőbe. Így is történt. Reggel az ellenség három csatárláncba fejlődve kezdte meg a támadást. Hátul jöttek a németek. A látszólag megfutamodó partizánok üldözése közben a hátsó csatárlánc beleolvadt az elsőbe és így került mindkettő, tőlünk 50—60 méternyire, megsemmisítő golyózáporba. A magyarok és az őket előrehajszoló németek közel hatszáz halottat vesztettek és futva menekültek.

Másnap a hinyelszki erdőség fölött német bombázók jelentek meg. Az ellenség újra megkezdte támadását, de mi oldaltámadással visszavertük őket, aztán elhatároztuk, hogy keresztül vágjuk magunkat a brjanszki erdőség felé. Minthogy az összes utakat német őrségek lepték el, nekünk a szűz hótakarón kellett haladnunk. A menetoszlop élén néhány szán haladt, amelybe a legerősebb lovakat fogtak, hogy a hóban utat törjenek. Egy éjtszaka alatt megkerültük az ellenséges őrségek vonalát és reggelre már a németek hátában voltunk, a brjanszki erdő közelében.

Az erdő tisztásán fekszik Sztaraja Guta község. Bárhova vetett is később a sors bennünket, mindig valami különösen meleg érzéssel gondoltunk erre a falura, amelyet lakói partizánfővárosnak neveztek. A község népe rendkívül bátor volt; semmitől sem félt,

éppúgy élt most is, mint a szovjethatalom alatt; a németeket semmibe sem vette. Megérkezésünkkor ezzel üdvözöltek:

— Partizán elvtársak! A mi sorsunk közös. Nincs mitől félnünk. Ha valami történik, egyszerűen az erdőbe vonulunk, erdei nép vagyunk.

Az itteni erdőségek óriási kiterjedésííek, sokkal nagyobbak, mint a Szumi-környékiek; ezeket nem lehet úgy bekeríteni, mint ahogy a németek a szpadsanszki erdőt bekerítették. Sztaraja Gutától északra, Brjanszkon túl húzódnak és sok-sok kilométernyi útat tehetsz meg bennük, nem látsz fényt; túl rajtuk meg már a front, a Nagy Föld, Moszkva. A Nagy Földhöz közelebb mindenki biztosabbnak érezte magát.

Sztaraja Gutában végre megkaptuk a várva-várt rádiót is. Április 9-én ejtőernyővel tábori rádióállomást dobtak le, három rádiókezelővel.

— Moszkva Sztaraja Gutába repült — mondták a falubeliek és nagyon büszkék voltak: tehát Moszkvában tudják, hogy a brjanszki erdőben van egy Guta nevű falu, amelyben partizánok tanyáznak.

Most már a Szovjet Tájékoztató Irodának harctéri jelentéseit sem kellett leírnunk, hanem egy nyomdagépen, amit egy ellenséges helyőrség megsemmisítésekor zsákmányoltunk, kinyomattuk. Panyin a községben valóságos nyomdát rendezett be, amelyben naponta nyomták a röplapokat. Fegyverkovácsműhelyt sőt szabóműhelyt is létesítettünk, amely a zsákmányolt ruhákat a vörös katonák egyenruhájának mintájára alakította át. Sztaraja Gutából valóban partizánfőváros lett.

Itt találkoztunk először a brjanszki partizánok képviselőivel is. Megállapodtunk velük, hogy a brjanszki erdőben lévő osztagok összes parancsnokait és politikai biztosait gyűlésre hívjuk össze, hogy kicseréljük egymással tapasztalatainkat.

Nyilvánvaló volt, hogy kemény és hosszú harcok előtt állunk, komolyan katonákká kell válnunk és meg kell tanulnunk a háború mesterségét.

Mindenekelőtt az volt a legfontosabb, hogy megismerjük a fegyvereket. Az osztag fegyverzete azokból a fegyverekből állott, amiket az ellenségtől zsákmányoltunk; de ezek a fegyverek a legkülönbözőbb rendszerűek voltak. Nem egy olyan is volt köztük, amit egyikünk sem ismert. Ahányféle puskát, géppisztolyt,

géppuskát, pisztolyt csak összeszedtek a németek Európában, nekünk valamennyit meg kellett ismernünk, minden kezelési utasítás vagy útmutató nélkül! A szpadsanszki erdőben a fegyverek tanulmányozásának ez volt a módja:

— Neked egyelőre nincs egyebed, csak puskád, de szerezned kell géppisztolyt vagy gépfegyvert is az ellenségtől és azt azonnal ellene kell fordítanod. Ehhez azonban az kell, hogy már előbb megtanulj bánni vele.

— Helyes — felelték — de hogyan tanuljam meg?

— Egyszerűen úgy, hogy valamelyik bajtársad, aki már zsákmányolt magának géppisztolyt, megtanít rá, hogy bánni tudj vele. Ha az osztag új géppuskára tesz szert, tanulmányozzátok mindnyájan. Ha aknavetőt zsákmányolunk: mindenki készüljön arra, hogy aknavető legyen.

A tanulmányozás módja ez volt:

Az újonnan zsákmányolt fegyvert először csak egy-két ember tanulmányozta, aztán mindegyikük egy-egy csoportot tanított meg reá. Az aknákhoz például eleinte csak négy-öt emberünk értett, aki a megyei pártbizottságnak a partizánok számára rendezett tanfolyamát elvégezte, később már bármelyik harcosunk meg tudta tanítani rá az osztagba újonnan belépőket. Ugyanígy tanulta meg mindenki, hogyan kell bánni a géppisztollyal, még abban az időben, amikor az egész osztagban nem volt több, mint egy tucat zsákmányolt géppisztolyunk.

A tanulásra külön nem telt az időből és így azt a harci feladatokkal és az őrszolgálattal kellett összekapcsolni. Az őrhelyre, vagy a leshelyre három harcost, egy géppisztolyost és két lövészt rendeltek ki. Az egyik lövész a megfigyelés munkáját végezte, a másik, aki tartalékban volt valahol mellette, a bokrok mögött ült a géppisztolyossal és a géppisztoly használatát tanulta tőle.

Ha az ember olykor végigjárta a földkunyhókat, őrhelyeket és őrségeket, az volt a benyomása, mintha nem is egy partizánosztag táborozna az erdőben, hanem Oszoaviahim tanulótábor volna előtte. Mindenfelé, hol egy-egy fatönk körül, hol egy fa alatt, az emberek csoportokban foglalkoztak a fegyverek szétszedésével és összerakásával, hogy tanulmányozzák a géppuska és géppisztoly szerkezetét. Az ifjúság, még pedig nemcsak a városi, de a falusi fiatalság is, amely a kolhozokban megszokta a tech-

nikát, gyorsan elsajátította a kellő ismereteket. Az ember csak bámult, hogy egy-egy híradó vagy felderítő, mint például Kolja Subin, mint magyarázza és mint mutogatja a fegyvereket az öregebb bajuszosoknak és szakállasoknak, akik feszült figyelemmel hallgatják a fiatalokat.

Rudnyev, aki már kigyógyult sebéből, a brjanszki erdőben azt a szokást honosította meg, hogy elemezzük minden hadműveletünket. A törzs körül összegyűltek az összes parancsnokok és egyszerű harcosok, mert mindenkinek joga volt megjelenni. Vagy én, vagy a politikai biztos, vagy a törzsparancsnok, általában azzal kezdtük, hogy valamelyik parancsnokot kihívtuk és azt mondtuk neki:

— Te azt a megbízást kaptad, hogy csoportoddal ehhez vagy amahhoz a ponthoz menj ki. Ehelyett te hová mentél? Miért nem hajtottad végre pontosan a parancsot?

A parancsnok ilyenkor rendszerint mentegetőzni próbált, a késést például azzal magyarázta, hogy az éjszaka nagyon sötét volt és csoportja nem tudott tájékozódni.

Erre aztán megkezdődött az elemzés. Azt kérdeztük tőle:

— Miért, hogy éppen ti nem tudtatok tájékozódni, amikor az összes többi csoportok pontos időben jutottak el kijelölt helyükre?

Rudnyevnak és Bazimának nagy hasznára voltak azok a tapasztalatok, amelyeket Oszoaviahim-munkájuk közben szereztek. Lényegében ugyanazt a munkát — és részben ugyanazokkal az emberekkel — folytatták itt is, de úgy, hogy tapasztalataikat a partizán-viszonyokra alkalmazták. A partizánharcban nagy hasznát vettük annak, amire a háborút megelőző békés viszonyok munkája közben a szovjet élet, a Párt tanított meg bennünket. Emlékezem például a polgárháború partizánjaira. Akkoriban az volt a felfogás, hogy ha valaki katona volt, frontharcos, őt kellett kinevezni parancsnoknak. Most azonban kiderült, hogy van köztünk számos olyan civil ember, akiből jó parancsnok válik. Hadseregbeli szokásokat olyanoknál is fölfedeztünk, akik soha nem szolgáltak a hadseregben. Az az elvtárs, aki jó kolhozelnök, jó községi tanácselnök, vagy jó brigádvezető volt, csakhamar épp úgy jó partizánparancsnokká vált, mint ahogy a szpadsanszki erdőben a volt kolhozparaszt traktoristák nálunk néhány nap alatt jó tankistákká váltak. Az az eleinte szokásos megkülönböz-

tetés, hogy „katonaember" és „nem katona-ember" — hamarosan megszünt. Amikor Sztaraja Gutánál megállapodtunk, már az összes putyivliak katonákká váltak és ez a külsejükön is meglátszott.

Jellem dolgában mennyire különböző két ember volt például Rudnyev és Bazima!... Az elsőről azt mondták: „A sas". A másikról, hogy „Csupaszív ember". Ha olykor ránéztél Szemjon Vasziljevicsre, — mintha csak most érkezett volna a városból. Ha ellenben ránéztél Grigorij Jakovlevicsra, azt gondoltad, hogy ez talán még soha nem volt kinn az erdőből; olyan szőrös, hogy borzalom ránézni. És most egyszerre csak azt láttam, hogy Grigorij Jakovlevics kezd már borotválkozni és valami furcsa kis szakállt ereszt. Jómagamnak is úgy benőtte a szakáll az arcomat a szpadsanszki erdőben, hogy az emberek valósággal elijedtek tőlem. De ezek az idők elmúltak! Most, ha egy-két napig nem borotválkozom, mindjárt megszólít valaki, aki egy fa alatt éppen most borotválja egyik bajtársát.

— Parancsnok elvtárs nem akar megborotválkozni?

Ilyenkor végigtapogatok az arcomon:

— Jó — mondom, — borotválj meg!

A szappannal mindig szűkösen voltunk, de borotválkozáshoz mindenkinél akadt egy kis darabka. Nagy értéknek számított.

*

Áprilisban Krasznaja Szlobodában partizán-tanácskozáson voltam, Szaburov partizánalakulatának törzsénél. Ez a falu a brjanszki erdőség mélyében terül el s ezidőtájt éppen olyan partizánfőváros volt, mint a mi Sztaraja Gutánk. Egy nagy házban, amelyet Szaburov törzse foglalt el, a partizánosztagok parancsnokai és politikai biztosai gyűltek össze, akik a brjanszki erdő különböző részeiből érkeztek. Harmincan-negyvenen lehettünk. Harci tapasztalatainkat akartuk egymással kicserélni. Engem részletesen kikérdeztek a Szumi környékének északi területében lefolyt téli hadjáratunkról. A putyivli osztag hadműveletei szemmelláthatóan valamennyiük érdeklődését fölkeltették.

A krasznaja-szlobodai tanácskozás még jobban összeforrasztott bennünket, ukrán és arjoli partizánokat és megalakítottuk a brjanszki erdőség partizánjainak egyesített parancsnokságát. Ez-

zel aztán megkezdődtek a Novgorod-Szeverszktől egészen Szuzemkiig terjedő területen működő összes partizánosztag aktív hadműveletei a brjanszki erdőséget körülzáró németek és magyarok ellen és így egy körülbelül 150 kilométer hosszú, majdnem megszakítás nélküli partizánfront alakult ki.

A mi osztagaink a szeregyina—budai kerület falvaiban pusztították az ellenség helyőrségeit és ezzel megakadályozták, hogy az ellenség a brjanszki és hinyelszki erdők között záróvonalat teremtsen. A szeregyina—budai kerület volt szemünkben a kapu, amely a brjanszki erdőségből szülőföldünkre, Ukrajnába vezetett. Ezért a kapuért március végétől május elejéig elkeseredett harcokat folytattunk, és nem engedtük meg az ellenségnek, hogy áttörjön rajta. Az ellenség főtámaszpontja itt Zsihov, Pigarjovka, Csernatszkoje és Szeregyina-Buda nevű falvak voltak, amelyek körülbelül egyvonalban, nyugatról keletre, egymástól körülbelül nyolc kilométernyire feküdtek. Körülöttük nyílt terület volt és a falvakat nem lehetett erdőn keresztül megközelíteni, mert a kerületben csak kis szigetekben, szétszórva található erdő. Hogy rejtve közelíthessük meg az ellenséget és váratlanul csaphassunk le rá, a sötét éjszakákat használtuk föl. Harci csoportjaink a sötétség beállta előtt hagyták el az erdőt és az éj közepén csaptak le az ellenségre.

Az 51. magyar ezred harmadik zászlóalja Zsihov faluban állomásozott. A homutovi osztaggal együtt intéztünk támadást ellene. Ez volt első támadásunk s itt már tüzérséggel operáltunk. Éjjel három órakor a falutól néhányszáz méternyire 45 milliméteres ágyúkból tüzet nyitottunk. A felderítő, Szasa Sztarikov, a század aknavetőjével egészen a faluba lopódzott. Aknát lő, majd továbbszalad, lead egy sorozatot géppisztolyából, az aknavetőt továbbviszi, és ismét kibocsát egy aknát. A lövöldözésre felriadt magyarok mezítláb, ruha nélkül ugrálnak ki kunyhóikból és mint az őrültek, szaladgálnak össze-vissza. A partizánok elfoglalják az összes visszavonulási utakat és a menekülő magyarokat 100—150 méternyi távolságból leadott géppuskatűzzel fogadják. Az ellenség halottakban 197 embert, köztük 14 tisztet veszített. S hány magyart fogdostunk össze utána, amint alsóruhában menekültek az erdőn keresztül...

A zsihovi helyőrség megsemmisítését nyomon követte a né-

metek csernatszkojei és pigarjovkai támaszpontjai ellen indított támadásunk.

E harcoknak az volt az eredménye, hogy a német parancsnokság, — amint azt az általunk zsákmányolt és a 108. magyar gyaloghadosztályhoz intézett 555. számú parancsában olvastuk, — kénytelen volt belátni, hogy a magyar katonák elvesztették a teljesértékűség érzését. Az elcsüggedt katonák bátorítására ez a parancs a következő eljárást ajánlotta: *„A katonák elé először olyan feladatot kell kitűzni, amelynek sikere valószínű. Így például, ha védelmi vonalunk előtt olyan házcsoport, vagy olyan erdőrész van, amelyben egészen biztosan nincs ellenség, a katonáknak azt a parancsot kell adni, hogy vizsgálják át ezeket a házakat, vagy erdőrészleteket"*

Ez a parancs 1942 szeptember 20-án kelt, de a benne javasolt eljárást valójában már jóval előbb alkalmazták.

Sztaraja Gutában két hónapig állomásoztunk. Az ellenség ezalatt többször bombázott bennünket a levegőből, de arra, hogy megtámadja a partizánfővárost, nem tudta magát rászánni. Egyízben megpróbálta megtámadni őrségeinket, amelyek az erdő széle mentén fekvő falvakban és tanyákon helyezkedtek el és a Sztaraja Gutához vezető utakat védték. A hitlerista bandíták a kolhozokból erőszakkal odaterelt kolhoznép fedezete alatt úgy lopóztak a Bolsaja Berezka nevű faluban és a Vasziljev nevű tanyán lévő partizánőrségek közelébe, hogy agyonlövéssel fenyegetőzve hajtották maguk előtt az asszonyokat és gyermekeket. A kunyhó mögé bújt partizánok átengedték a parasztokat, jelt adtak, hogy menjenek tovább, aztán rövid távról tüzelve kaszálták le az ellenség sorait. Ez az eset hosszú időre elvette az ellenség kedvét, hogy a partizánfővárost megközelítse. Csak akkor merte megközelíteni a kiürült Sztaraja Gutát, amikor az újabb Szumi-környéki művelet végrehajtására elhagytuk a brjanszki erdőt.

VISSZATÉRÉS PUTYIVLBA

A brjanszki erdőből azért távoztunk el, hogy megbénítsuk a Konotop—Vorozsba—Kurszk fővasútvonal és a vele Rilszk irányába párhuzamosan haladó országutak forgalmát. Ezek különösképpen azóta teltek szert nagy jelentőségre, amióta a németek a

voronyezsi támadás készületeit megkezdték. Műveleteinket ekkor már a Vörös Hadsereg parancsnoksága irányította, amellyel a brjanszki erdőségben szilárd kapcsolatot teremtettünk.

Ismét a putyivli kerületbe tartottunk. Kitűzött tervünk végrehajtása dolgában úgy határoztunk, hogy a szpadsanszki erdőben és a környező falvakban telepszünk meg. A parancsban pontosan megjelöltük az elszállásolási pontokat.

Ez időben már maga a putyivli osztag 750 harcost számláló alakulattá nőtt. A gluhovi, saligini, konotopi és kroleveci csoportok kiváltak kötelékéből, de úgy, hogy ezek hadműveletileg továbbra is az egyesített parancsnokság alá tartoztak, s ebben a tekintetben továbbra is a putyivli osztag rendelkezett felettük.

Elkeseredett harcok után áprilisban az ellenség védelmi rendszere a szeregyina-budai kerületben már megbomlott és a brjanszki erdőt minden nehézség nélkül hagyhattuk el. Csak egy magyar helyőrség esett utunkba, a Kamenka nevű faluban. Ez a falu csak néhány kilométernyire van a Mihajlovszkij tanyától, ahol nagy német erők állomásoztak. Nem lett volna értelme harcbaszállni velük, tehát Kamenka mellett észrevétlenül kellett átsurrannunk. Ezért, amikor Kamenkához közeledtünk, néhány felderítőt azzal a paranccsal küldtem előre, hogy az útirányunkkal ellenkező oldalról közelítsék meg a falut és onnan lőjék az ellenséget. Ez a május tizenhatodikára virradó éjjelen történt.

A felderítőink által tűz alá vett magyarok az éjjeli partizánrajtaütések alkalmával szokásos módszerükhöz folyamodtak: „megvilágították" a falut, vagyis a falu szélén fölgyujtották a házakat. A németek a Mihajlovszkij-tanyáról azonnal egy osztagot küldtek a magyarok segítségére. Ez az osztag arról az oldalról közeledett a faluhoz, ahonnan eleinte felderítőink lövöldöztek, és így a magyarok, partizánoknak vélvén őket, tüzet nyitottak rájuk. A németek meg azt hitték, hogy a partizánok már elfoglalták a falut; támadást kezdtek, — úgyhogy megint megkezdődött a már megszokott ütközet magyarok és németek között. Amíg végre kiderült, hogy egymást püfölik, partizánalakulatunk az egész hadtáppal együtt, déli irányban nyugodtan elhaladt Kamenka mellett.

A hinyelszki és szolouti erdőségen keresztül át, azokon a falvakon keresztül, ahol már télen többízben megfordultunk, egyenesen Putyivl irányában haladtunk. Messziről rendőrosztagok

lövöldöztek ránk, de ezeket előrevetett partizáncsoprtjaink hamarosan szétkergették. Most már semmi sem állt utunkban és csupán a hinyelszki erdőben tartott pihenő folyamán kényszerültünk harcba elegyedni egy ellenséges zászlóaljjal, amely meg akart támadni bennünket; ám, miután ötven halottat vesztett, a zászlóalj szétszaladt az erdőben.

Útunk, a pihenőkkel együtt, tíz napig tartott. Útközben, a jampol-makovi szakaszon egy vasúti hidat, a gluhov-makovi vonalon pedig egy közuti hidat robbantottunk föl, majd május huszonnegyedikén a putyivli kerületbe érkeztünk és a Marica-erdőben, a visnyovi határhegyek szomszédságában állapodtunk meg. Itt egy kis magaslat, úgynevezett kurgán van, ahol röviddel a háború előtt Bazima régi fegyverek és szerszámok után kutatva, diákjaival ásatásokat végzett. Ez a kurgán, — amelyet uralt a Kleveny völgyteknője — lett az én parancsnoki harcállásponlom.

A folyó túlsó partján levő összes falvakban, Sztaraja Sarpovkában, Jacinóban, Cserepovban, Sztrelnyikben, magyar és rendőr-helyőrségek állomásoztak és ezek fedezték védőcsapatokkal Putyivlt. A szpadsanszki erdőben két német század faanyagkészletet gyüjtött. A parancsnoki harcálláspont magasságából át lehetett tekinteni a számunkra olyannyira meghitt és ismert falvakat, az erdőket, szélmalmokat és utakat, amelyeken most német gépkocsik száguldását, a messze láthatáron pedig az ősrégi putyivli templomok harangtornyait láthattuk.

Amint így a parancsnoki domb körül csoportba gyűltek a putyivliak, akik a mult év őszén velem együtt hagyták el a várost és vonultak az erdőbe, különös érzés támadt bennem Mindnyájunk kezében távcső volt, de egyikünk sem nézett bele, mert senkinek sem volt rá szüksége. Tudtuk, hogy alattunk, a Kleveny mocsaras völgyteknője mögötti falvakban tanyázik az ellenség, és éjszakára megütközünk velük. De az emberek most nem erre gondoltak. Gondolataik tovaszálltak messze, túl az ellenségen, oda, ahol a távolban a Szejm völgye fölött Putyivl sötétlik. Amit látni szerettünk volna, azt amúgy sem láttuk, mert most nem a kis házakra és kis kertekre gondoltunk, hanem egész életünkre. Hiszen ez a város a mi otthonunk volt. Bármely pontja jut is az eszünkbe, mindig életünk, annak száz színes eseménye merül fel emlékezetünkben. Csak a harangtornyokat látjuk amott a láthatáron, de mégis az egész város képe tolul képzeletünkbe,

mintha csak a városka utcáin járnánk. Itt van előttünk a kerületi pártbizottság épülete. Előtte porral borított gépkocsi áll; valaki most érkezett meg rajta a kerületből, — vajjon nem rendelnek-e be a bizottsághoz? Amott a kerületi végrehajtóbizottság nagy épülete. A bejárat előtt néhány bricska áll, az első emeleten tárva-nyitva minden ablak, valaki ül az ablakpárkányon, háttal az utcának; nyilván értekezlet van odabent, az elnök dolgozószobájában. És tovább, az ott a Városi Tanács. Az ajtóban egy sereg asszony. — Igen, természetesen rám várnak. És azt kérdezem magamban: mikor is volt ez? Mennyi idő telt el azóta? Tudom, nemcsak én, de mindnyájan, akik itt állnak most körülöttem, ugyanilyen gondolatokkal tépelődnek. Mindnyájunknak egy gondolatunk van:

— Mi, a város gazdái itt állunk most az erdei kurgánon és úgy nézünk városunkra, mintha álmot látnánk...

Rudnyevval, Bazimával, Panyinnal és Kornyevval a parancsnoki dombon állok, körülöttünk az erdőben száz és száz ember és mindegyiknek egy és ugyanaz a gondolata. És száz meg száz szempár tekint végig a fák mögül a Kleveny mentén elterülő falvak mellett, mintha éppenséggel semmi közünk sem volna az ellenséghez.

Valaki fölmászott egy ágas-bogas öreg tölgyfára és onnan tekint a városka felé. Vajjon mit lát a látóhatáron? Alig észrevehető, kis csipkézett sávot; s mégis bizonyára egész élete ott van a szeme előtt...

A magyar helyőrségek, amelyek Putyivlt a brjanszki erdőség felől fedezik, húsz kilométernyi távolságban voltak tőlünk. Egész vonaluk ellen egyszerre négy csoporttal indítottuk meg a támadást.

Éjszaka volt. Esett és áthatolhatatlan volt a sötétség. Egyszerre a magyarok azt hallják Sztrelnyikben, hogy Vjazenkában lövöldözni kezdenek; kiszaladnak a kunyhókból a falu keleti széle felé és Vjazenka irányában fölállítják a géppuskákat. A partizánok eközben már benn is vannak a faluban és miután csendben ártalmatlanná tették az őrségeket, már áthaladtak a hídon. A másik oldalról, Jacinóból is hallatszik már a lövöldözés. A jacinói magyar helyőrséget a Kleveny túlsó oldaláról váratlanul megtámadják; az most vissza-vissza lövöldözve, Sztaraja Sarpovka felé hátrál, — de a csata már ott is folyik. Mire megvir-

rad, minden falut megtisztítottunk az ellenségtől, csupán Sztaraja Sarpovkában állanak még ellen, de ott is csak addig, amíg egyik csapatunk behatol a szpadsanszki erdőbe és onnan a hátukba kerülve, lecsap rájuk.

A magyarok menekülés közben 370 katonát és tisztet vesztettek a Kleveny-menti falvakban. Ezekben a falvakban egy kerékpáros osztaguk állomásozott. Az utcákon és udvarokon sok eldobott kerékpárt találtunk.

A mi harci feladatunk az volt, hogy az osztag elhelyezésére kijelölt pontokat megtisztítsuk az ellenségtől; Putyivl elfoglalása nem szerepelt tervünkben és azt gondoltuk, hogy csak majd valamikor később látjuk viszont szülővárosunkat. Kiderült azonban, hogy a város felé vezető utak mind szabadok, — mintha csak vihar seperte volna el az ellenség helyőrségeit. Amikor aztán az éjtszaka folyamán szétvert helyőrségek maradványai a Kleveny mellől, a rendőrök és falusi bírák a kerület egész északi részéből, a szpadsanszki erdőből, valamint a fairtáson dolgozó katonák valamennyien Putyivlban kezdtek összegyűlni, hihetetlen pánik tört ki a németek között. Nyilván azt hitték, hogy egész partizánhadsereg vonul ellenük, — hogy az egész brjanszki erdőség nyomul előre Putyivl felé. Estére már egyetlen megszálló sem maradt a városban; az összes hivatalok kiürültek, az egész vezetőség, katonák, rendőrök, mindenki szaladt, amerre látott. Ki gépkocsin, ki lovon, vagy gyalogszerrel menekült a Szejm túlsó partjára. Sokan rémületükben átúsztak a Szejmen, és mezitelenül szaladtak Burinyba. A parton később sok egyenruhát találtunk, köztük egy német őrnagy tucatnyi kitüntetéssel teleaggatott zubbonyát is.

Másnap a német légierők már Putyivlt bombázták, bár a városban még csak felderítőink tartózkodtak, akik zsákmányolt kerékpárjaikon szaladtak be a városba. Amikor értesültünk róla, hogy mi történt Putyivlban, elhatároztuk: a várost elfoglaljuk, hogy az ottmaradt német raktárak készleteit elszállíthassuk.

Harci csoportjaink május huszonhetedikén vonultak be Putyivlba. A törzs a kerületi pártbizottság épületében helyezkedett el, a város peremén őrségeket állítottunk föl, az utcákon pedig gyalogos és lovas partizánjárőrök cirkáltak. Kora reggel hozzáfogtunk a raktárak kiürítéséhez és a készletek elszállításához. Rengeteg vajat, tojást, dohányt, sót, gabonát találtunk,

amit a németek a falvakban raboltak össze. Az élelmiszerek egy részét szétosztottuk a város éhező lakossága között.

Szülővárosom képe mindig ott lebegett előttem. Sohasem feledkeztem meg róla. Mégis, amikor végigmentem az utcákon, úgy éreztem, mintha idegen helyen járnék... Valahányszor csak felvetődött valamelyikünk áthelyezésének kérdése a háború előtt, azonnal arra fordult a szó, hogy nincs szebb város Putyivlnál. Akkor mindnyájan azt hittük, hogy szülővárosunkat szép fekvése, környezetének természeti szépségei teszik számunkra oly vonzóvá. A hozzánk érkező nyaralók előtt nem győztünk vele eléggé dicsekedni. S Putyivl látszólag nem változott; egyenes, széles utcái a régiek, ugyanúgy zöld minden, ugyanazok a házak, a kertek, most is olyan dúsan virágzik az orgona, mint mindig ebben az évszakban, és a kilátás a Szejm völgyére most is ugyanolyan, mint minden tavasszal, — de valahogyan mégsem ugyanaz...

A főtéren nem áll ott Lenin szobra. Csak a talapzata maradt meg. És a város éppen olyan üresnek látszik, mint ez a talapzat, pedig az utcákon jár a nép, s az ablakokból és a kertek aljából emberek néznek kifelé.

Útközben betértem a múzeumba. Kiderült, hogy a múzeum a németek alatt is nyitva volt, de a termekben csak kitömött madarak, csontvázak, különféle ásványdarabok maradtak. A legértékesebb történelmi jelentőségű tárgyakat és mindazt, ami történelmünk szovjet korszakára vonatkozott, mindent, ami nekünk annyira drága volt, és életünkkel, a városban végzett munkánkkal függött össze, — a múzeum felügyelőjének sikerült eltüntetnie a németek elől. A felügyelő a pincében, a padláson, és a templomban, az oltáriszentség mögé rejtette el értékeinket. És lényegében ugyanaz történt az egész városban, mint ami itt a múzeumban: a házak, az utcák, a természet, minden a helyén maradt, — de az élet elrejtőzött valahová; mindent, ami nekünk annyira drága volt, mindent, ami a szovjettel függött össze, elrejtve őrizték valahol az emberek. S ez volt az oka, hogy most olyan üresnek tűnt nekünk a város.

A parancsnokságra beállít egy idősebb, intelligens ember, suttogva beszél, alig értjük a szavát. Megkérem, beszéljen kissé hangosabban, körülnéz, figyel, látszik rajta, hogy fél valamitől és tovább is csak suttog. Elmondja, hogy a többi fogollyal együtt

a partizánok szabadították ki a börtönből, ahol a németek már néhány hete fogva tartották.

— Naponta láttam az ablakból — mondta, — ahogyan a németek a fészerből kihordták a lapátokat, szekérre rakták, betakarták szénával és elszállították őket az udvarból, majd az udvaron előkészítették a köteleket, amelyekkel a foglyokat szokták összekötözni, amikor a börtönből kivégzésre vitték őket. Mindig kis csoportokat szállítottak el; amennyi egy gépkocsira fért. Elindultak ki a városból, az árkokhoz, majd visszatértek újabb csoportért. És így ment ez reggeltől-estig, egész napon át... S amíg a szekér vissza nem jött a lapátokkal, mindegyik azt várta, mikor kerül reá a sor. Az egész börtön egyetlen várakozás... Estére az emberek szeme előtt már fekete minden, elmosódott, s a karjuk úgy lóg alá, mint valami rongy. S ha ma nem került rá a sor, holnap ugyanez kezdődik újra.. és reggeltől estig nézik az ablakon át, mikor kezdik megint kihordani a lapátokat... Így ment ez heteken át... ez az ember mégis kitartott és megőrizte lelkében a drága szovjet magot!

Elhatároztuk, hogy összehívjuk a város egész lakosságát. Beszélni akartunk velük, bátorítani őket, ahogyan ezt eddig minden faluban megtettük. De már nem volt rá időnk. Alig fejeztük be a német raktárak kiürítését. alig indítottunk útnak még három kocsira való fegyvert és lőszert a szpadsanszki erdő felé, amikor német harckocsioszlop tört be a városba.

Nem akartunk harcolni idebent. Mire a tankok a piacra értek. a partizánok már a kerteken át, kis csoportokban, különféle irányban elindultak, hogy elhagyják a várost. Estére már mindnyájan együtt voltunk a szpadsanszki erdőben. A városból számos új harcos jött velünk.

*

Az egyesült osztagok tábora a putyivli, konotopi, kroleveci, gluhovi és saligini kerületek érintkezési pontjáig, a Kleveny két partja mentén húzódott. A putyivli osztag a szpadsanszki erdőben, a konotopi, a Zajma, a glukovi, a Dovzsik, a saligini, a Marica-erdőben, a kroleveci pedig a Litvinovicsi nevű községben. Minden osztag arccal saját kerülete, azok felé a falvak felé fordult, amelyekből harcosai származtak és ahol ismerőseik, rokonaik voltak, — valamennyien segítői a partizánoknak. Ennek köszönhettük,

hogy befolyásunk messze túlterjedt a partizántábor határain. A szumi kerületnek az a része például, amely a Szejmtől északra fekszik, már júniusban majdnem teljesen a partizánalakulat ellenőrzése alatt állott. Német helyőrségek csak a kerületi központokban maradtak, de ott is tulajdonképpen ostromzár alatt voltak, és körvédelemre rendezkedtek be. A partizáncsoportok szabadon járhattak-kelhettek valamennyi kerületben és agitátoraink még olyan községekbe is behatoltak, amelyek 20—30 kilométernyi távolságra estek tőlünk. A nagy országutak, amelyek Szumitól északra a front irányában húzódtak, ezenkívül a konotop—putyivli, a putyivl—rilszki, a Krolevecből és a Sosztból Gluhovba és Krupec felé vívő országutak egytől-egyig el voltak zárva a német gépkocsi-szállítások elől. A partizán robbantócsoportok a szpadsanszki erdőből a Szejm árterületén át jutottak a konotop—vorozsbai vasútvonalra. Júniusban itt egymásután három katonaszerelvényt siklattak ki. Ezen a fővasútvonalon nyolc napig szünetelt a forgalom.

A Putyivlba visszatért németek eleinte összes erőiket a szpadsanszki erdő ellen irányították, amelynek északnyugati sarkában, a Kleveny egyik oldalágánál, a Zvany folyócskánál helyezkedett el egyesült parancsnokságunk a putyivli osztag fedezete alatt Egész parancsnokságunk, — amely öt osztag harci tényked ését irányította és ugyanakkor tulajdonképpen a szumii kerület jelentős részének szovjet központját is jelentette, — mindössze néhány gallyal takart lombsátorból állott, fiatal tölgyfák és diófák közt és egy tábori rádióállomásból, amely az erdőnek ezt a csücskét a Nagy Földdel kötötte össze. Egy asztalkánk volt még, amely mellett napos időben a tisztáson, egy lombos fa alatt, Bazima dolgozott.

A németek mindenáron arra törekedtek, hogy szétverjék a partizántörzset, s ezért egyik támadást a másik után intézték ellenünk harckocsikkal és tüzérséggel. Május huszonnyolcadikán nyolc harckocsival, négy páncélgépkocsival tört ránk gyalogságuk. Harminc gépkocsi szállította őket. Két német harckocsinak és a kísérő gyalogosoknak sikerült is eljutniok odáig, ahol az erdőőrnek még ősszel leégett házikója állott. Amikor harminc emberük elesett, nem mertek tovább nyomulni. Másnap aztán újból behatoltak az erdő mélyébe, azonban két harckocsijuk aknáinkon fölrobbant és vagy ötven emberük elesett. Ezután visszafordultak.

Június negyedikén két 122 milliméteres ágyúból álló üteggel végrehajtott tüzérségi előkészítés után, újból támadtak és mindent megtettek, hogy a törzs települési helyét kipuhatolják. Tíz harckocsi és az ezeket kísérő géppisztolyosok észak felől, Sztaraja Sarpovka irányából hatoltak be az erdőbe. A harckocsik, amint a mocsárhoz értek, hamarosan kénytelenek voltak visszafordulni, de a géppisztolyosok folytatták útjukat a törzs irányában, miközben Sztaraja Sarpovka előtt megállapodott harckocsijaik tüzérségi tűzzel támogatták őket. Az ellenség el akarta vágni a parancsnokságot és a putyivliak harci csoportjait a többi osztagoktól, amelyek a Kleveny túlsó oldalán helyezkedtek el, — azonban a döntő pillanatban, nyilván attól való félelmében, hogy ezek az osztagaink hátbatámadják, visszavonult Putyivlba.

Ezek után csönd lett a szpadsanszki erdőben. Olyan csönd és nyugalom, hogy a Zvany folyócska partján, a parancsnokság közelében még a horgászok is megjelentek. Ha nem tévedek, politikai biztosunk fia, Ragyik, volt az, aki a horgászást megkezdte; mire egész serdülő harci ifjúságunk csakhamar horgokkal fegyverkezett föl.

Ebben az időben, már sok olyan legényke gyült táborunkba, mint Ragyik Rudnyev és Kolja Subin.

Ezek a fiúk baráti társaságot alkottak. Mi, öreg putyivliak, úgy néztünk rájuk, mintha unokáink lettek volna, ők pedig nagyapónak szólítottak bennünket. Ezek a legénykék valamennyien a szomszéd falvakból való földik, és egyik a másikat vonzotta a táborba. Az osztagban összetartottak, földerítő-, vagy összekötőszolgálatot teljesítettek. Remek fickók voltak és nem egyszer csináltak olyasmit, hogy az embernek szeme-szája elállt a csodálkozástól. Megesett, hogy egy ilyen legényke a földerítésből tért vissza; tüstént látom rajta, hogy valami nagyszerű műveletet hajtott végre, csak úgy lángol a szeme.

A fiúk közt két Ljonykánk is volt, akik nagyon hasonlítottak egymásra: tizenhat éves komszomolcok voltak. Az egyiket Csecsotkinnak, a másikat Zabelinnek hívták. Egy éjszakai csatánk folyamán elfogytak zsákmányolt géppuskánk töltényei Egyszerre, mintha csak a föld alól bújt volna elő, egyik géppuskásunknál ott terem az egyik Ljonykánk: Csacsotkin, és egy málhás lovat vezet kantáron. Megáll és azt mondja:

— Nesztek. Hoztam nektek töltényt!

Honnan? Kiderül, hogy egyenesen a németektől... Az éjszaka sötétjében sikerült keresztüljutnia a német vonalakon s bejutott az általuk elfoglalt faluba, ahol egyik kerítés mellett egy lovat pillantott meg, két töltényesládával felmálházva. Megfogta a ló kantárszárát és a legnagyobb nyugalommal indult vele vissza az ellenség csatárláncain keresztül.

Serdülő ifjúságunk társaságában Ragyik Rudnyev volt a vezér. Szakasztott édesapja; csak éppen a bajusza hiányzott és civil sapka volt a fején. Nagyon komoly és fejlett fiú volt; nemcsak pajtásai, de az idősebb harcosok körében is nagy tekintélynek örvendett. A pihenőidőben a sakkozás volt a kedvenc szórakozása. Sakkszenvedélye hozta össze Vanja Arhipov földerítővel. Ez az Arhipov kissé hajlott tartású harcos volt; az első, aki az osztagban zsákmányolt egyenruhát huzott magára. Ugyanolyan szenvedélyes sakkozó volt, mint Ragyik. Az övében örökké magával hurcolta a sakktáblát. Ha az erdőben Ragyikkal találkozott, azonnal megkérdezte:

— Játszunk egyet?

— Gyerünk!

Gyorsan letették a sakktáblát a bokor alá, Ragyik hasrafeküdt, fejét a kezére támasztotta, hosszasan gondolkozott, mialatt Arhipov, kezét hátrakulcsolva, föl és alá járt. Hirtelen megállt, gyorsan odébb tett egy bábút, aztán folytatta a sétát. Órákon át jászottak így némán...

NOVAJA SZLOBODÁNÁL

A csönd, amely június negyedikén kezdődött a szpadsanszki erdőben, nem tartott sokáig. A német hadvezetőség, amely az 1942-es nagy nyári offenzivára készült, a Volga felé, Moszkva megkerülésére, összes szabad tartalékait keletre dobta át. Minthogy mi a konotop-kurszki fővasútvonalat állandóan tűz alatt tartottuk, útjukban állottunk. Ez arra kényszerítette az ellenséget, hogy a Szumi északi környékének partizánjai ellen néhány magyar ezredet vessen be, amelyeket eredetileg a frontra szántak.

A magyar csapatok június tizennyolcadikán kezdték meg előrenyomulásukat az egyesült osztagok ellen, Putyivl és Krolevec felől. Június huszadikán már kemény harcban álltunk.

Az ellenség három ezreddel és harckocsikkal egyik támadást a másik után intézte ellenünk. Arra törekedett, hogy osztagainkat bekerítse és a Kleveny mocsaras partjaihoz szorítsa. Másnap a folyó jobbpartján lángbaborultak az ellenség által fölgyujtott falvak, amelyekben testvérosztagaink védték magukat. A putyvli osztag az egyesült parancsnoksággal együtt a szpadsanszki erdő északnyugati csücskébe szorult, ahonnan csak egy útja lehetett: a folyócskán és mocsarakon keresztül a lángoló Litvinovicsi irányában.

Elhatároztuk, hogy visszavonulunk.

Június huszonkettedikén éjjel, kétnapos nehéz harc után, a putyivliak egy keskeny, deszkából és vékonyabb-vastagabb fatörzsekből összetákolt hidacskán egész hadtápukat átszállították a túlsó oldalra, és a mocsarakon keresztül, sokszor a kezükben, elvitték Litvinovicsi-ig, ahonnan aztán az égő falu védőivel együtt folytatták útjukat az ugyancsak lángban álló Vorgol felé.

Az egyesült osztagoknak sikerült visszavonulniok és reggelre már a Marica-erdőben voltak. Tovább mehettünk volna észak felé, mert a brjanszki erdőség irányában szabad volt az út, de a konotop-kurszki vasútvonaltól még sem távolodhattunk el, mert ott a német katonai szerelvények robogtak sűrű egymásutánban a front felé. Az egyesült osztagok tehát a Marica-erdőből kelet felé vették útjukat, a kurszki terület határához, a fővasútvonallal párhuzamosan, hogy romboló tevékenységüket folytathassák.

Berjuh falunál újból átmentünk a Kleveny balpartjára, és június huszonharmadikán partizánalakulatunk a mihajlovszkij-tanya-vorozsbai vasútvonalhoz jutott. Testvérosztagaink a vasútvonal két oldalán fekvő erdőségben helyezkedtek el, a putyivli osztag pedig a tíz kilométerrel délebbre vonuló egyesült parancsnoksággal a vorozsba-kurszki főútvonal felé menetelt, majd Novaja-Szloboda falu mellett, a volt szofrontyevi kolostort foglalta el.

Így tehát a partizánalakulat két vasútvonal szögében, a vorozsbai vasúti csomópont közelében helyezkedett el, ahonnan a kolostor körülbelül 20 kilométernyire feküdt.

A vorozsbai kerületben robbantóink már július elsejét emlékezetessé tették működésükkel. Ezen a napon ugyanis egyszerre két Szejm-hidat röpítettek a levegőbe, még pedig egy vasúti hidat a tyetkinói állomásnál és egy közúti hidat, Korizs falunál.

Ugyanezen a napon Markovó falunál és a konotop-putyivli úton egy-egy kompot is elsüllyesztettek. Alig vonultunk vissza, máris újból magunkra vontuk az ellenség figyelmét, — ezt viszont nem is lehetett elkerülni. A német közlekedési utakat nem lehetett súlyos védelmi harcok nélkül tűz alatt tartani olyan kerületben, amelyet a megszállók katonasággal árasztottak el. Éppen ezért választottuk támaszpontjaink számára a volt szofrontyevi kolostort és a hozzásimuló erdőt, amely megfelelő védelmi állásokat nyujtott.

A novoszlobodszki, vagy ahogy régen nevezték: a kolostori-erdő hat-hét kilométeres sávként húzódik a Novaja Szloboda és Linovo falvak közt, végig a Szejm völgyében elterülő, nagykiterjedésű tőzeges mocsár partjain. Aki Novaja Szlobodából az erdőbe érkezik, azt az eddig zöld csalit közt tekergő, hirtelen szakadékoktól összeszabdalt meredek hegyen viszi tovább útja az erdő legmagasabb részén álló volt kolostorhoz. A tőzeges terület innen délről keletre kerüli meg a kolostort, úgy, mintha a kolostor, — félig mocsaraktól kerítve, — a hegyen csüngne. Tiszta napokon messzire ellátni innen; a látóhatáron, a Szejmen túl látszik Vorozsba.

A kolostor kerítése mentén, a réten, évszázados tölgyek állanak, amelyek kétszer olyan vastagok, mint amekkorát két ember két karjával átölelhet. Tovább, a Linovo felé vezető út már lefelé ereszkedik, az erdő egyre fiatalabbá, sűrűbbé válik; a tölgyfák közé juharfák és szilfák vegyülnek, — közvetlenül Linovónál pedig már csupa mogyoróbokrot és égerfát látni. A háború előtt a kolostor minden régi épülete és a kőkerítés mögött elterülő hatalmas gyümölcsös gyermekeinké volt. Vidám, zajos gyermekvároska volt itt, a neve is ez volt: „Városka". Amikor most megérkeztünk ide, a Városka üres volt. Az udvart benőtte a fű. Csak egy erdőőr fogadott bennünket, Georgij Ivanovics Zamula, aki a világ minden kincséért nem akart megválni meghitt, drága erdejétől. Földerítőink már azelőtt is ellátogattak hozzá, különböző ügyekben. Georgij Ivanovicstól mindig hallhattunk egy-egy, számunkra hasznos hírt és egy-két napot biztonságban eltölthettünk nála. Ennek a helynek ő volt egyedüli, vitathatatlan gazdája. A németek soha nem mertek behatolni a kolostorba, mert az a hír járta, — és ezt valószínűleg maga az erdőőr terjesztette, — hogy a földalatti utakon gyakran járnak a kolostorba partizánok,

akik állítólag titkos erdei barlangokban laknak. Ebből annyi igaz, hogy a kolostor alatt valóban volt valami félig rombadőlt alagút, amely valamikor a remetelakot kötötte össze a kolostorral, s amelyet a szerzetesek néhány barlanggal egyidőben ástak az erdő legsűrűbb részében. Mindez természetesen nem túlzottan érdekelt, bennünket, bár nem volt lehetetlen, hogy felderítőink a rossz idő elől az ősrégi titkos menedékekben rejtőztek el. Annál jobban érdekelték ezek a dolgok a szomszéd falvak gyermekeit, akiket a gyümölcsöskert vonzott ide. Ezektől a gyermekektől, akik fatőrökkel fölfegyverkezve partizánosdit játszottak és keresztül-kasul bejárták a barlangokat, Zamula mindent tudott, ami a kerületben történt, anélkül, hogy az erdőt elhagyta volna.

Mihelyt a kolostorhoz értünk, Zamula azonnal belépett az osztagba, hogy résztvehessen kedves erdejének védelmében. Tudta, hogy az ellenség nyomon követ bennünket és hogy mi itt akarunk szembeszállni vele. Ezenkívül a „barlangi partizánok" közül is fel kellett vennünk néhányat osztagunkba, akikről kiderült, hogy harcosaink fiai.

Látom egyszer, hogy egy tizennégy év körüli ismeretlen gyerek sátorról sátorra szökdécsel, mintha keresne valakit. Megszólítom:

— Hát te mit keresel itt?

— Az édesapámat.

— Hát ki vagy?

— Iván Ivanovics Csernyák.

— Úgy?! Talán csak nem akarsz te is fölcsapni partizánnak?

— Persze, hogy akarok! Partizán akarok lenni; Zamulával mi már régen itt vagyunk az erdőben.

Amióta ez az Iván Ivanovics gyerek megjelent köztünk, a kamasz-társaság tagjait lassacskán a felnőtteknek járó apai névvel is megtiszteltük és ők is így szólították egymást.

Miután robbantó csoportjaink Vorozsba kerületében fölrobbantották a Szejm hídjait, harci fedezet alatt a fővasútvonalhoz vonultak, a putyivli osztag főerői pedig helyben maradva vonták magukra az ellenség figyelmét. Július harmadikára már a novoszlobodszki erdőt környező összes falvakat németek és magyarok foglalták el. Az ellenség itt három ezredet vont össze.

Az ellenséges gyűrű, amely körülvett bennünket, olyan tömör volt, hogy összekötőink, akiket éjjel a mocsáron keresztül test-

vérosztagainkhoz küldtünk ki, azzal tértek vissza, hogy a gyűrűn sehol sem tudtak átjutni. A németek, akik helyőrségeikkel a tőzegterületen elszórt összes munkástelepet megszállták, a mocsáron átvezető utakra őrséget állítottak. Még néhány felderítőt küldtünk ki, de ezek közül csak egynek sikerült átjutnia a mocsár egyik legsüppedékesebb részén; de ez az egy is nyakig vízben és sárban, a sötétség leple alatt jutott keresztül észrevétlenül a németek mellett. Ez július hatodikára virradó éjtszaka történt. két napos harc után, amit a kolostori erdőt három oldalról támadó ellenséggel vívtunk.

Arra nem számíthattunk, hogy osztagunknak sikerül egyedül áttörnie a bekerítő-gyűrűt. Testvérosztagaink segítségében volt minden reményünk. Az ellenség azonban ezt is számításba vette és abban az irányban, ahonnan segítséget várhattunk, erős védőcsapatokat helyezett el. Nagyon jól láttuk kis tankjaikat, amelyek valahol a Novaja Szlobodától északra fekvő magaslaton, a mocsáron túl mozgolódtak. Ezek a kis tankok nem vettek részt a támadásban s ezért rendkivül nyugtalanítottak bennünket.

Július hatodikán kora reggel, az ellenség tüzérségi tűz támogatása mellett betört az erdőbe és gyorsan nyomult Linovótól a főút mentén a kolostor felé, miközben az erdőszéleket is átfésülte. Karpenko csoportja, amely a Linovóval szembenfekvő erdőszélen foglalt védelmi állást, csakhamar az ellenség vonala mögött volt. Télapónak a parancsnokságtól elég messze elhelyezett csoportjait szintén elvágták tőlünk. Miután ezeket a csoportokat, amelyek az alacsony erdő bokrainak sűrűjébe fészkelték be magukat, bekerítették, a magyarok a főúton közeledtek a kolostorhegy lejtőjén álló parancsnoksági sátrakhoz, amelyektől csak egy kis erdei mélyút választotta el őket.

A parancsnokságot egy harci csoport és a törzs őrsége; Bazimával az élén mindössze néhány tucatnyi harcos fedezte. Közvetlenül a sátrak mellett ásták be magukat. A közelben fiatal, ritkás és könnyen belőhető tölgyfaerdő terült el. Mögötte állottak élelmiszerszállító szekereink, amelyek most egyre közelebb szorultak a kolostor kerítéséhez, az évszázados tölgyek mögé. E tölgyek alatt feküdtek sebesültjeink is.

Az ellenség arra törekedett, hogy minél jobban összeszorítson bennünket a mocsár felett emelkedő hegyen, hogy aztán tüzérségével végleg megsemmisíthessen. Novaja Szlobodából és

a munkástelepek irányából a német tüzérség szakadatlanul lőtte a kolostort, amelynek lövedékektől megrongált harangtornya összeomlott. Az egész udvart téglahalmok borították.

Az út kolostormenti lejtőjén, amely a mocsár csücskét érinti, kézitusa kezdődött. Az egyik partizáncsoport, amely védelmi állást foglalt el ezen a ponton, ellentámadásba lendült, hogy visszaverjen egy magyar osztagot, amely ellenállásunk központját akarta bekeríteni, hogy aztán oldalunkba lecsapva, a kolostor kerítéséig törjön előre. A kézitusában Zamula, az erdőőr, a novoszlobodszki erdő gazdája, hősi halált halt.

A helyzet már úgy alakult, hogy a szekereket a kerítés mögé kellett vontatni, jóllehet, az ellenség tüzérsége ott mindent halomra lőtt. A súlyos sebesültek egyik helyről a másikra vonszolták magukat, hogy ha nem is a lövésektől, de a szerteszét hulló tégladarabok elől védelmet találjanak.

Most a sebesültek is kézitusára készültek; mindenki, aki csak fegyvert tudott fogni, a kerítés hasadékaihoz állt. Úgy látszott, nincs más hátra, mint harcolni az utolsó emberig. Arra már gondolni sem lehetett, hogy testvérosztagainknak sikerül segítségünkre jönniök.

Az erdő sűrű szakadékokkal szabdalt területén egész nap folytak az önálló és egymástól elszigetelt összecsapások. Harcosaink, amikor már kilőtték utolsó töltényüket is, a németek és magyarok kezéből ragadták ki a fegyvert és úgy folytatták a küzdelmet.

A sötétség beálltával a partizánok az erdő távolabbi részéből áttörtek a kolostorhoz. Utolsóként Télapónak sikerült kiszakítania magát és csoportját az ellenség gyűrűjéből.

Az egész osztag a kolostor dombján gyűlt össze. Az emberek majd összeestek a kimerültségtől. Három nap óta nem ettek, nem ittak és nem pihentek. Még tarthatták volna magukat, de töltényük szinte már egy sem maradt. Ez volt számukra mindig a legszörnyűbb.

Mi lesz holnap, ha testvérosztagaink éjjel nem jönnek segítségünkre? Ezt a kérdést ugyan senki föl nem vetette hangosan, de én tudtam, hogy mindenkinek ez forog a fejében. Nehéz helyzetben az emberek mindig így gondolkodtak: ha nekem nehéz a helyzetem, mindenkinek nehéz; s akkor miért beszéljek róla? Mialatt én itt, a novoszlobodszki erdőben harcolok bekerítve a né-

metek a Don és a Volga felé igyekeznek. Az a tudat, hogy ilyen helyzetben sikerül néhány ellenséges ezredet elvonni a frontról, már önmagában is tökéletesen elég volt ahhoz, hogy saját sorsa miatt senkise nyugtalankodjék. Amikor olyan helyzetben verekszel, amilyenben nekünk kellett verekednünk és tudod, hogy a fronton döntő események történnek, világosan érzed, hogy a te sorsod egy csepp az egész szovjet nép sorsában.

Este, amikor mindnyájan összegyültünk a kolostor dombján, egyszerre géppuskatüzet hallottunk a mocsáron túlról, az ellenség hátában. Még mielőtt megérthettük volna, hogy testvérosztagaink jönnek segítségünkre, ugyanabból az irányból, ahonnan a lövöldözés hallatszott, énekszó ütötte meg fülünket. A lövöldözést világosan lehetett hallani, az éneket alig-alig, — s úgy tűnt, mintha a közvetlen közelünkben lövöldöznének, de valahol a messze távolban szólna az ének. Volt valami ebben, ami a polgárháború éveit jutatta eszembe: Caricint, Kahovkét, Perekopot. Csak később vettem ki az „Inernacionálé" dallamát és magam is rázendítettem: „Ez a harc lesz a végső, csak összefogni hát!... Van az úgy néha, hogy valami történik az emberrel és úgy érzi, hogy sok-sok évvel ezelőtt ugyanez már egyszer megtörtént vele. Ezt éreztem most én is. Mintha csak 1919 lenne ismét és én újra vöröskatona vagyok, aki most lépett be a bolsevikok pártjába . . .

Szinte mesébe illő, ami most történt. Konotopi testvérosztagunk az „Internacionálé" hangjai mellett indult rohamra a sötét éjszakában. Csakhamar menekülésre kényszerítette a mocsár túlsó oldalán hátvédnek hagyott kis tankokat. A konotopiak azután elfoglalták a kolostorral szemben fekvő munkástelepet és ezzel rést vágtak a novoszlobodszki erdőt bekerítő gyűrűbe, amelyen aztán mi a sötétség leple alatt átcsúsztunk. A hajnal már a kolostortól messze, a mocsár túlsó oldalán húzódó úton talált bennünket. A völgyteknőből jól láttuk a fölkelő nap megvilágította Novaja Szloboda melletti magaslatot, amint egy ellenséges hadoszlop láncba fejlődött, hogy támadásra induljon az erdő ellen. A mi oszlopunk, amely teljesen nyitott úton vonult tova, szinte ott volt az ellenség tenyerén. A magyarok azonban az erdőre szegeték tekintetüket és senki nem nézett közülük a mocsár felé. Észrevétlenül vonultunk el.

Lőszerünk nem volt, s így ebben a kerületben, amelyet az

ellenség reguláris csapatai árasztottak el, nem folytathattuk tovább a harcot. Elhatároztuk tehát, hogy Sztaraja Gutába indulunk vissza. Robbantóink ezalatt serényen folytatták munkájukat a vasútnál. Mialatt mi az ellenséget kötöttük le, ők Vorozsba kerületében még két katonai szerelvényt siklattak ki. Az egyik közülök tankokat szállított.

A robbantók visszatérését a Bruszk falu mögötti állami erdőben vártuk be, amely mintegy 15 kilométernyire fekszik Novaja Szlobodától, a kurszki kerület határán. Itt hallottuk hírét azoknak a borzalmas gaztetteknek, amiket a német és magyar fasiszták Novaja Szlobodában és a környező falvakban elkövettek. Amikor észrevették, hogy a partizánok eltűntek és egy lelket sem találtak sem a kolostorban, sem az erdőben, visszatértek Novaja Szlobodába és bosszúból nekiestek a békés lakosságnak. A hitleristák veszett kutyákként rohantak udvarról-udvarra, házról-házra, géppisztolyaikból jobbra-balra lövöldöztek, az ablakba, pincébe, fészerekbe gránátokat dobáltak, tőrrel szúrták le a gyerekeket. Fél óra alatt 700 aggastyánt, nőt és gyermeket gyilkoltak meg, aztán összeállították az áldozatok névsorát, a csecsemőket is beleértve, és úgy tüntették fel, mintha agyonlőtt partizánok lettek volna. A névsort a német és magyar fasiszták magukkal vitték, és ezzel bizonyították, hogy Kovpak osztagát megsemmisítették. Ezek az aljas és gyáva gazemberek így harcoltak a partizánok ellen...

Földerítőink közölték, hogy Novaja Szlobodában sok súlyos sebesült maradt. Egy részüknek sikerült kijutnia a hullákkal telt kunyhókból, és a konyhakertbe, gödrökbe, szakadékokba menekültek. Géppisztolyos csoport fedezete alatt azonnal kiküldtük egészségügyi részlegeinket, hogy segítségükre legyenek a sebesülteknek. Ezek a lányok tudták ugyan, hogy a világon még soha nem voltak alávalóbb gonosztevők, mint a hitleristák, — de ami most Novaja Szlobodában a szemük elé tárult, a szó szoros értelmében felborította lelki egyensúlyukat. Mi eddig nagyon vigyáztunk ezekre a kislányokra és soha nem vittük őket magunkkal, ha veszedelmes vállalkozásra indultunk; de attól kezdve, hogy Novaja Szlobodában ezeket a borzalmakat látták, nem lehetett többé visszatartani őket attól, hogy velünk jöjjenek. Apolónőink között volt egy Galina Borizsenko nevű nagyszerű leány, aki 1941 őszén lépett a putyivli osztagba, akkor, amikor éppen a szpadsanszki erdőbe készültünk. Ez a nyulánk, erélyes és bátor

leányka szívszaggatóan zokogott, ha a partizánok nem vitték magukkal a harcba.

Ime ez volt Novaja Szloboda... Így lettek békés szovjet polgárok mindenre elszánt megbosszulói a népünk ellen elkövetett bűntetteknek.

SZTARAJA GUTA — MOSZKVA

Az egyesült osztagok, útközben visszaverve az ellenség kisebb csoportjait, a régi úton tértek vissza a putyivli kerületből a brjanszki erdőbe. Ha erős védőcsapatokkal találkoztunk, amelyek tüzérségi tűzzel fogadtak bennünket, letértünk az útról, megkerültük a veszélyeztetett helyet, majd visszatértünk eredeti útvonalunkra.

1942 július huszonnegyedikén osztagaink Sztaraja Gutától valamivel nyugatra elérték a brjanszki erdőség déli részét. „Fővárosunkat" a 47. magyar gyalogezred harmadik zászlóalja foglalta el. Néhány napot az erdőben, a magyarok szomszédságában pihentünk. Július huszonkilencedikére virradó éjjel rajtaütéssel megsemmisítettük az ellenség sztaraja-gutai helyőrségét.

Amikor Sztaraja Gutába bevonultunk, a község kihalt volt. Egy lelket sem láttunk sehol. Ha valamelyik házikóba beléptünk, senkit sem találtunk, s még csak nyomát sem fedezhettük fel, hogy itt nemrég parasztok éltek. Csak a magyar katonák itttartózkodásának jelei fogadtak mindenütt bennünket. A veteményes kertek teljesen el voltak hanyagolva. Lapulevél, bogáncs, vadfű verte föl az udvarokat, a burgonyaföldeken olyan magas volt a gaz, hogy a burgonyaszárakat látni sem lehetett. Minden elpusztult ezekben a kertekben, csupán a napraforgó tört át itt-ott a dudva között. A betakarítás idejében jártunk, s a gabona már túlérett a földeken.

Hol vannak, hova lettek az emberek? Sztaraja Guta egész lakossága jószággal együtt az erdőségbe menekült a hitleristák elől, ahol a sűrűben bújtak meg, erdei bogyókkal és tejjel táplálkoztak és várták, amíg a „Kalpagosok", ahogy bennünket a brjanszki erdőben neveztek, visszatérnek. A „Kovpak" szót nem tudták kiejteni, nevemet úgy mondták: „Kalpag elvtárs" — s ebből származott aztán a mi nevünk: „Kalpagosok". Az erdőben természetesen azonnal híre futott, hogy visszajöttünk és Sztaraja

Gutából elkergettük az ellenséget. A partizánsátrak közelében hirtelen előszaladtak a kutyák az erdő sűrűjéből és ugatni kezdtek. Nyomukban aztán megjelentek az emberek is: öregek és fiatalok, — házi cókmókkal telt batyúikat és zsákjaikat hátukon cipelve...

A nagy erdőövezte falu hirtelen új életre kelt. Partizánjaink ott segítettek, ahol csak tudtak régi barátainknak, akik egész nyáron bújkáltak a németek elől. Rádiósaink sietősen hangszórókat szereltek fel a faluban és az újjáéledt Sztaraja Guta most megint hallgatta Moszkvát. Micsoda öröm volt ez a szovjet embereknek! Az ellenség hátországában Moszkvát hallgatni! Egyik művésznő egy kis dalt énekel Moszkvában, s az emberek itt hallgatják és sírnak. Emlékszem egy asszonyra. Karján kis leánykájával hallgatja a moszkvai adást és kezével a könnyeit törölgeti. A gyermek még kicsi, mit sem ért az egészből, de piciny öklöcskéivel ő is a szemét dörzsölgeti...

A kolhozparasztok közül sokan betegen tértek vissza az erdőből. Legtöbbet a skorbuttól szenvedtek. Vajjon, hol jutnak orvosi segítséghez? Mi, a partizánok, segítettünk rajtuk; lassanként mindenki úgy járt a mi egészségügyi részlegünkhöz, mint saját kolhozának rendelőjébe. Először csak Sztaraja Gutából jöttek a betegek, később a messzebb fekvő falvakból is. A súlyosabb betegeket kocsin hozták és megkeresték a partizánorvost az erdőben. Az egészségügyi részleg sátrainál mindig tömegével üldögéltek az emberek. Asszonyok és gyermekek várakoztak, hogy sor kerüljön rájuk. A segítséget senkitől sem tagadtuk meg. Rendkívüli esetekben orvosnőnk, Majevszkaja, a sátor melletti kocsin végezte el a műtétet. Sok orvosságra volt szüksége, de mi még annyival sem rendelkeztünk, hogy a saját szükségletünket tudtuk volna fedezni. Ezt aztán rádión közöltük a „Nagy Földdel". Azt gondoltuk, hogy majd ejtőernyővel dobják le a gyógyszereket; de azt felelték, hogy külön repülőgépet küldenek.

Repülőgép Moszkvából!

A gép táborunktól nem messze egy tisztáson szállt le. Alig volt valaki, aki látta, de Sztaraja Gutában néhány napig az emberek egyébről sem beszéltek, mint erről az első repülőgépről. Mindenki, ha olyan egészséges volt is, mint a makk, szeretett volna valami kis gyógyszert kapni, Moszkvából!...

Moszkva! Drága Moszkvánk!

Sztaraja Guta körül, az erdőszélen sok kilométernyire húzódott a putyivli, gluhovi, saligini, kroloveci és konotopi egyesült osztagok sátortábora. Májusban Sztaraja Gutából mintegy 750 ember indult el a portyázó útra, augusztusban pedig, amikor visszatértünk a brjanszki erdőségbe, harcosaink száma már 1300-ra emelkedett. Közeledett a putyivli osztag évfordulója. Büszkeséggel tekintettünk vissza nehéz, nélkülözésekkel telt utunkra. Ha valaki Szumi környékének térképén egyenes vonalat von harci útvonalaink összegabalyodott görbéje helyébe, utunk hossza többezer kilométert tesz ki. Egy év alatt, amit a fasiszták által megszállt területen, az ellenség hátában töltöttünk, osztagaink, a kisebb összetűzéseket nem számítva, húsz csatát vívtak és mintegy négyezer fasisztát semmisítettek meg. Büszkék lehettünk ugyan sikereinkre, de nem olyan idők jártak, hogy az ember a multba tekintgessen vissza. Azon kellett töprengenünk, hogy mi van előttünk, milyen feladatok elé kerülünk, és milyen harctéri jelentéseket vesz föl a „Nagy Földről" rádiótávirászunk. A németek már Voronyezsnél és a Kubanyban álltak és Sztalingrádhoz közeledtek. Akarva-nemakarva, Szumi környékének térképe helyett másikat kellett elővennünk, azt, amelyen már a Volga és a Kaukázus is megtalálható. Mi jelentősége lehetett már ilyen körülmények közt a mi kis szigetünknek, Sztaraja Guta nevű fővárosával együtt, amikor az egész „Nagy Föld" veszélyben forgott? Igaz, hogy a brjanszki erdőségben már számos ilyen partizán-szigetecske akadt, mint a mienk, s ezek már mind egybekapcsolódtak, de valahányszor a parancsnokok összejöttek, a tábori táskából már nem saját kerületük, hanem a Szovjetunió egész európai részének térképét kotorták elő. Az egyik iskolatérképet, a másik vasúti térképet, a harmadik közigazgatási térképet nézegetett, aszerint, hogy kinek milyent sikerült szereznie; de mégis valamennyien már az egész európai Oroszország térképét tanulmányozták, és a Gyesznától a Volgáig terjedő távolságot méregették.

Ez izgalmas napok egyikén, — augusztus második felében jártunk — rádiogrammot kaptam, amely a partizánosztagok parancsnokainak értekezletére hív, Moszkvába.

Nem kell külön magyaráznom, mit éreztem, amikor búcsút vettem elvtársaimtól, akik körülállták kocsimat, amelyen az orjoli partizán-repülőtérig kellett eljutnom, hogy onnan aztán

Moszkvába repülhessek. Mindenki meg volt győződve, hogy Moszkvában találkozom majd Sztálinnal és természetesen mindenki arra kért, adjam át forró partizánüdvözletüket, bár — mondták — erről Szidor Artyomovics úgysem feledkezik meg, — épp ezért azt is a lelkemre kötötték, hogy minden egyes osztag üdvözletét külön-külön adjam át. A földerítők, az aknászok, az aknavető tüzérek, az egészségügyi szolgálatot teljesítő nők, az összekötő fiúk mind-mind megkértek erre... Kabátom zsebeit levelekkel tömték meg, amelyeket Moszkvában kellett feladnom. Megigértem, hogy minden megbízásukat teljesítem s hogy minden üdvözletet átadok Sztálin elvtársnak; de őszintén megvallva, magam még mindig nem tudtam elhinni, hogy csakugyan Moszkvába repülök, úgy járok majd Moszkva utcáin, akárcsak itt az erdőben, és — ha csak távolról is — de meglátom majd a Kremlt. Sehogy sem tudtam magamat elképzelni, amint a moszkvai járdát taposom, — új moszkvai metróállomásokról beszélnek nekem... Ezeket én bizony sohasem láttam; Moszkvában 1931-ben voltam utoljára.

Ahogy a rejtett erdei utakon a repülőtér felé igyekszem, — talán száz kilométernyi utam volt odáig — olykor az a gondolat villan át agyamon, milyen elkeserítő csalódást éreznének a mieink, ha valamilyen oknál fogva nem tudnék elrepülni és nem tudnék Moszkvába eljutni. Amikor azonban megpillantottam a repülőtéren várakozó óriási „Douglas"-t és a körülötte összegyűlt utasokat, hirtelen úgy éreztem, hogy Moszkva nincs is olyan nagyon messze... Az összes utas ugyanolyan rádiógrammot kapott Moszkvából, mint én, ők is valamennyien az erdőben, földkunyhókban vagy sátrakban éltek, s legtöbbjük messziről, kocsival jutott ide, a repülőtérre. Annak, hogy át kellett repülnünk az ellenség megszállta területen, sőt a front vonala felett is, semmiféle jelentősége nem volt számunkra. Ha — gondoltam — ennyi ember kapott meghívót az értekezletre, és ha a „Douglas" iderepült, — semmi kétség: ott leszünk Moszkvában!

Kényelmesen elhelyezkedtem a repülőgép puha ülésén és az volt az érzésem, hogy megszokott hivatalos kiküldetésre indulok. Alig emelkedett a gép a levegőbe, máris megindult a beszéigetés. Arról volt szó, hogy Moszkvába érkezésünk után mik lesznek legelső tennivalóink, milyen kérdéseket kell megolda-

nunk, mire számíthatunk, és mire nem. Szó esett arról például, hogy milyen fegyvereket kérhetünk, s miről ne is beszéljünk, hiszen számolnunk kellett a front nehéz helyzetével, a Sztálingrád alatti rendkívüli feszültséggel, ahol nyilvánvalóan már megkezdődtek a döntő harcok.

Mi még természetesen nem tudtuk, hogy mi történik majd Sztálingrád alatt; azonban az a tény, hogy értekezletre hívnak bennünket Moszkvába, s hogy ezekben a nehéz órákban a megszállt hátországból drága Moszkvánkba repülünk, azt a meggyőződést keltette bennünk, hogy a Nagy Földön a helyzet szilárd. Az az idő, amikor úgy ültünk a szpadsanszki erdőben, mint a tengerészek, akiket valamilyen lakatlan szigetre vetett a vihar, régen elmúlt. Mindabban, amit az ellenség hátában átéltünk, talán éppen az volt a legsúlyosabb, hogy nem volt kapcsolatunk Moszkvával. Nem az ellenség volt a félelmetes, hanem az a tudat, hogy Moszkva olyan messze van tőlünk. Amikor ezt a szót: Moszkva, vagy Nagy Föld — kimondtuk, e két szóban minden benne volt, ami bennünket, akik az erdőségben az ellenség közt szétszóródva éltünk, egyetlen egésszé forrasztott össze és ami erőt adott nekünk. Az ellenséggel vívott egyenlőtlen harcokban elért sikereink fölbátorítottak, de harci szellemünket és a győzelembe vetett hitünket még ennél is jobban emelte, hogy ideiglenesen megszakadt kapcsolatunkat Moszkvával gyorsan helyreállították. A szpadsanszki erdőben semmi nem tudott bennünket jobban föllelkesíteni, mint az a gondolat, hogy Moszkva tud rólunk, ismeri harcainkat és hogy a Kremlben talán maga Sztálin, saját kezével jelölte meg a térképen tartózkodási helyünket piros ceruzával. Akkor ez volt az első szál, amely Moszkvával összekötött bennünket s csak a hinyelszki erdőségben kaptuk rendszeresen a Szovjet Tájékoztató Iroda jelentéseit. Eleinte — mint ahogy már említettem — valahonnan az erdőből és csak másodkézből, papírszeletekre írva kaptuk a híreket. Ezekből a följegyzésekből nem lehetett mindent megérteni, de mégis minden kis szó, amit a titokzatos rádiós Moszkvából fölvett számunkra, kimondhatatlanul drága volt nekünk. A Szovjet Tájékoztató Iroda jelentéseiből — amelyeket az erdei ember juttatott el hozzánk — tudtuk meg, hogy Moszkva alatt szétverték a németeket és most, amikor a hinyelszki erdőségre és 1941 decemberére gondolunk, úgy tűnik, mintha semmi a világon nem

lett volna fontosabb, mint ezeknek a jelentéseknek másolása, és az, hogy minél több példányban tudjuk terjeszteni a lakosság között. Az a szál, amely akkor Moszkvával összekötött bennünket, egyre erősebbé vált és egyre jobban elágazott a nép felé is.

Később aztán közvetlen kapcsolatot létesítettünk Moszkvával. Most már mi magunk hallgattuk a moszkvai bemondó hangját, Moszkva hangját, Sztálin elvtárs parancsát és azokat a szavakat, amelyeket hozzánk, partizánokhoz intézett. Még később, amikor a repülőgép is megérkezett Moszkvából, amely a tábori rádióállomást és a rádiótávirászokat dobta le, rendszeres kapcsolatot építettünk ki Moszkvával. Amikor gyógyszerekre volt szükségünk, Moszkvához fordultunk és Moszkva repülőgépen küldte a gyógyszereket. Végül pedig, lám: most én magam repülök Moszkvába a „Douglas"-on. Ismét rendjén van minden. Szilárdan és biztatón!

A frontvonalat éjjel 3000 méter magasságban repültük át. A földről lőttek ránk. Láttuk a fellángoló tüzeket s fényszórók sugarai cikáztak az égen. Utasaink között mindössze egyszer támadt kis élénkség, — amikor egy légvédelmi lövedék elég erős robbanását éreztük. A repülőgép legénysége viszonzásul egy láda apró bombát szórt le a németek fejére, mi pedig azon vitatkoztunk, hogy a lövedék milyen távolságban robbant a „Douglas" farkától: húsz, ötven, vagy száz méternyire-e? A vita csakhamar elült s újból nyugodtan folytattuk kérdéseink megbeszélését.

Alattunk már szovjet terület húzódott, — a brjanszki front hátországa; de a föld is, amelyet elhagytunk és amelyet átmenetileg németek szálltak meg, szovjet föld maradt, s mi mint ennek a földnek képviselői, repültünk Moszkvába. Valószínű, hogy ezen az éjtszakán, a németek által elfoglalt kerületekből német légvédelmi ágyúk tüzében nemcsak a mi repülőgépünk tartott Moszkva felé. Nem lehetetlen, hogy Belorussziából, és valahonnan Poleszjéből, Szmolenszk környékéről, Novgorod, Pszkov vagy Sztaraja Rusza mellől jöttek. Mert tépjék bár ezer darabra a szovjet földet, Moszkva mágnesként vonzza magához és egyetlen egészbe forrasztja őket! ...

A KREMLBEN

Amikor „Moszkvát"-t mondtunk, első gondolatunk Sztálin volt. A „Douglas"-on még senki sem tudta, vajjon csakugyan találkozunk-e Sztálinnal; de a találkozás lehetőségének gondolata foglalkoztatott bennünket az egész úton ,a repülőgépen, majd a gépkocsikban is, amelyek a brjanszki front parancsnokságától egyenesen a „Moszkva"-szállóhoz vittek bennünket.

Röviddel megérkezésünk után, augusztus harmincegyedikén távbeszélőn arra figyelmeztettek bennünket, hogy ne hagyjuk el szobánkat, mert a Kremlbe megyünk, ahol Sztálin elvtárs fogad bennünket. S bár ez nem volt meglepetés számomra, hisz már a repülőgépen is magam elé képzeltem, milyen lesz ez a találkozás, — a Kremlbe menet mégis szűntelenül az járt a fejemben, hogy most mindjárt belépek Sztálin dolgozószobájába, meglátom őt s ő beszél majd velem.

Mielőtt beléptünk a dolgozószobába, több szobán kellett keresztülmennünk. Folyvást erre gondoltam: most, most meglátom Sztálint! Mindig előttem volt alakja. Olyannak ismertem, amilyennek arcképei mutatták. S pontosan olyannak láttam akkor is, amikor dolgozószobájának ajtaja föltárult előttem. Mintha már sokszor találkoztam volna vele, s személyesen is ösmerném. Arcképeiről ismert ruhájában állt a szoba közepén, mellette, marsalli díszben, Vorosilovot pillantottam meg.

— Szóval — mondta Vorosilov elvtárs — ez hát Kovpak!

Sztálin elmosolyodott. Kezet nyujtott mindnyájunknak és hellyel kínált. Az asztalnál Molotov volt a szomszédom. Vjacseszlav Mihajlovicsot csak akkor vettem észre, amikor már mellette ültem. Nem tudom megmagyarázni, hogy miért nem tűnt fel nekem korábban. Nyilván nagyon izgatott voltam eleinte, bár nem tudtam róla. Sztálin elvtárs velem szemben ült az asztalnál. Azt hittem, hogy a fogadás nagyon rövid lesz, hiszen nehéz időket élünk, — Sztálin azonban nem tért sietősen a tárgyra, családunk felől kérdezősködött: van-e velük valami kapcsolatunk, s hogyan? Időnkint Sztálint telefonhoz hívták. Amikor visszajött az asztalhoz, tovább folytatta kérdezősködéseit, s hol egyikünkhöz, hol másikunkhoz fordult. Amikor felém fordult, az volt az érzésem, mintha kézen fogna és közelebb vonna magához. Azt hiszem, mindnyájunknak ez volt az érzésünk. mert valamennyien magunkhoz tértünk és megnyugodtunk. Sztálin nyilván észrevette

ezt, és csak ekkor terelte a szót a partizán-ügyekre. Legelőször engem kérdezett meg, hogy miként tartjuk fenn a kapcsolatot a néppel, és a lakosság milyen magatartást tanúsít irányunkban. Fölálltam, hogy jelentést tegyek, de Sztálin azt mondta, hogy ne jelentsek, üljek le és válaszoljak az ő kérdéseire.

Sztálin elvtárs sokat kérdezett. Amikor első kérdésére, hogy mikép tartjuk fenn a néppel a kapcsolatot és mikép segít bennünket a lakosság, részletes feleletbe kezdtem, Sztálin azonnal megéreztette velünk, hogy ez igen fontos ügy s nagy jelentőséget tulajdonít neki. Néhányszor bólintott, mintha csak azt mondta volna: „Úgy, úgy, nagyon helyes, hogy a néppel erős a kapcsolatuk!..."

Néhány kérdésre különös hangsúllyal hívta föl figyelmünket, másokat pedig csak futólag, mellesleg érintett. Többek között, amikor a néppel való kapcsolatról volt szó, megkérdezett engem, hogy szükség van-e a partizánosztagokban politikai biztosokra? Amikor arról beszéltem, hogy a parancsnok egyedül aligha tudna megbirkózni az egész politikai munkával, és hogy politikai munkát nem csak osztagunkban folytatunk, hanem az összes falvakban is, amelyeken átvonulunk, Sztálin azt mondta:

— Világos!

Ezzel véget is ért a politikai biztosokra vonatkozó beszélgetés. Sztálin nem tért többé vissza erre a tárgyra.

Arra a kérdésre, hogy milyen fegyvereink vannak, hogy állunk ruha dolgában és milyen források állanak rendelkezésünkre fegyver- és hadianyagkészletünk pótlására, azt feleltem:

— Erre nekünk csak egy forrásunk van, Sztálin elvtárs: az ellenség, a zsákmány...

— Nem baj — mondta Sztálin, — most már majd hazai fegyverekkel is segítünk!

Míg így Sztálin elvtárs kérdéseire feleltem, hirtelen az az érzésem támadt, hogy mindazt, amit mondok, ő amúgy is nagyon jól tudja, s hogy nem azért kérdezősködik, mintha szüksége volna az én adataimra, — adata van elég, — hanem azért, hogy rávezessen valamire, hogy segítsen valamit megértenem. Csak később láttam meg, hogy észrevétlenül milyen következtetések felé vezetett engem egész idő alatt; s amikor végre megértettem, — szinte megdöbbentett, mennyire egyszerű és világos minden.

Miután egy sereg kérdésére válaszoltam, Sztálin azt kér-

dezte, miért vált osztagunk portyázó osztaggá? Fölsoroltam a manőverező műveletek előnyeit, amelyekről a Szumsinán folytatott harcaink folyamán saját tapasztalataink alapján győződhettünk meg. Sztálin végighallgatott, aztán váratlanul megkérdezte: ha a portyázás helyesnek bizonyult, nem tudnánk-e rajtaütést végezni a Dnyeper jobbpartján?

A kérdés nagyon komoly volt, nem tudtam rá azonnal felelni.

— Gondolkodjék csak — mondta Sztálin és egy másik elvtárshoz fordult valami kérdéssel.

Arról, hogy a Jobbparti Ukrajnába menjünk át, köztünk eddig nem esett szó. Erről eddig még álmodni sem mertünk. Sztálin elvtárs osztagunkat portyázó osztagnak nevezte. Ez valóban pontos meghatározás volt és teljesen kifejezte egész taktikánk lényegét. Sztálin egyetlen szóval meghatározta osztagunk jellegét. Mi azonban csak egyik kerületből a másikba portyáztunk. Most viszont arról volt szó, hogy jónéhány kerületen kellene átvonulnunk és át kellene kelnünk a Gyesznán és a Dnyeperen. Itt már a méretek egészen mások...

Nos, mi következik ebből — gondoltam, — vajjon azok a műveletek, amelyeket a hinyelszki erdőségből, Sztaraja Gutából hajtottunk végre, nem szárnyalták-e túl méretek dolgában mindazt, amit a szpadsanszki erdő elhagyása után végrehajtottunk? És vajjon a putyivli nyári portyánk nem hagyta-e messze maga mögött téli portyáinkat, amelyeket Hvoscsevkából tettünk meg? Műveleteink méretei szakadatlanul növekednek. Eleinte nem mentünk túl egy kerület határain; később már a szumi terület egész északi részein folytattuk portyázásainkat, mostanában pedig túlmentünk Szumi város környékének határain is. Sztálin elvtárs javaslatában ilyenformán nincs is semmi meglepő. Egyszerűen olyan következtetést vont le a mi tapasztalatainkból, amelyekre mi magunk nem voltunk képesek. Oda irányít bennünket, ahová most leginkább szükséges. Valóban, miért is kellene nekünk szűntelenül csak Szumi környékén, mindig a saját fészkünk körül forgolódnunk, — hiszen egész manőverező taktikánk előnye éppen abban áll, hogy a kezdeményezést mindig magunknak tartjuk fenn, és az ellenségre mindig a legérzékenyebb helyen tudunk lecsapni? Ezek a megfontolások eldöntötték számomra a kérdést, amelyet Sztálin elvtárs fölvetett.

Sztálin, aki ezalatt valaki mással beszélgetett, most hirtelen

rámpillantott. Bizonyára az arckifejezésemből értette meg, hogy készen vagyok a válasszal és várom, mikor fordul ismét felém. Rendkívül meglepett, amikor váratlanul felém fordulva így szólt:

— Kérem, Kovpak elvtárs! Figyelek.

— Azt gondolom, Sztálin elvtárs — mondtam, — hogy át tudunk menni a Dnyeper jobbpartjára.

— És mire van szükségük ehhez? — kérdezte.

Azt feleltem, hogy mindenekelőtt lövegekre, géppisztolyokra és tankelhárító ágyúkra van szükségünk.

— Mindezt megkapják — felelte Sztálin és utasított, hogy azonnal állítsam össze az igénylést mindarra, amire a jobbparti portyázáshoz szükségünk van.

Az igénylést nyomban megírtam, aztán kiszámítottam, hogy egy repülőgépnek hány fordulót kell tennie, hogy elhozza mindazt, amit kérek. Megrémültem, mert a szám óriásinak tűnt nekem. Szabad-e most ennyit kérnem — töprengtem és gyorsan megmásítottam igénylésemet, erősen csökkentettem. Mégis, amikor átnyujtottam az igénylést Sztálinnak, attól féltem, hogy azt mondja majd:

— Ugyancsak nekilendült, Kovpak elvtárs...

Sztálin elvtárs ránézett az átnyujtott papírlapra és megkérdezte:

— Vajjon elég lesz-e ennyi?

Megmondtam, hogy nem mertem többet kérni, mire Sztálin visszaadta az igénylést és utasított, hogy újat állítsak ki.

— Mindent meg tudunk adni, amire szükségük van — mondta.

Miközben átírtam az igénylést, eszembe jutott, hogy jó volna csizmákat is kérni harcosaink számára, de aztán arra gondoltam, hogy ez igazán túlzás lenne, — és csizmák helyett cipőket kértem. Sztálin újra átnézte az igénylőlapot, és azonnal kihúzta a cipőket. Nahát — gondoltam — és én még csizmákat akartam kérni!... De időm sem volt rá, hogy szemrehányást tegyek magamnak szerénytelenségem miatt, amikor Sztálin a „cipők" szó helyett sajátkezűleg odaírta már: „csizmák".

Sztálin elvtárs ezután még sokáig elbeszélgetett velünk. Mintha semmi dolga sem volna, nem siettetett bennünket, módot adott rá, hogy összeszedjük gondolatainkat és minden kérdést

még ott, jelenlétünkben, minden halogatás nélkül eldöntött. Amikor elbúcsúztunk tőle, útravalóként azt mondta:

— Az a legfontosabb, elvtársak, hogy minél szorosabb kapcsolatot tartsanak a néppel! — Aztán mosolyogva ránk mutatott, akik az asztal körül ültünk:

— Egyelőre önök a mi második frontunk...

Amikor a fronton keresztül, a „Douglas"-on visszaérkeztem a brjanszki erdőbe, mélyen meg voltam győződve, hogy közeledik a gyökeres fordulat napja a háború menetében. A Sztálin elvtárssal való beszélgetés és a portyázási parancs, amelynek tudomásulvételét Moszkvából való elutazásunk előtt aláírtam, e tekintetben a legkisebb kétséget sem hagyta bennem.

Azt a parancsot kaptuk, hogy menjünk a zsitomiri és a kievi területen fekvő kerületekbe. A parancsban azt is közölték, hogy ezek a jobbparti ukrajnai kerületek, szétágazó vasúti és országúthálózatukkal, a folyók sok átkelőhelyével jelenleg a legfontosabb stratégiai utak. Föladatunk az, hogy ezeken az utakon, amelyeken Németországból csapatokat és hadianyagot szállítanak a Volgához és a Kaukázus előhegységéhez, — ahol ezidőszerint döntő harcok folynak, — romboló tevékenységet folytassunk. Ezzel egyidejűleg kaptuk azt a megbízást is, hogy derítsük fel azokat az erődítményeket, amelyeket a németek a Dnyeper jobbpartján emeltek és egyúttal utaltak arra, hogy ez a part rövidesen kemény harcok fölvonulási területe lesz.

A parancs szigorúan bizalmas volt és a sztaraja-gutai táborba való visszatérésemkor csak Rudnyevval közölhettem. Szemjon Vasziljevicccsel egy zsákmányolt magyar szanitéckocsiba zárkóztunk be, amely az erdőben a törzs sátra mellett állott. Ha valamelyikünknek munkájához nyugodt sarokra volt szüksége, ide húzódott.

— Ide nézz! — mondtam, miközben a térképen a volgadoni folyamköz kerületeire mutattam, — mi eddig erre a területre irányítottuk tevékenységünket, Sztálin elvtárs ellenben ebben az irányban küld bennünket!...

Ujjamat végighúztam a parancsban megjelölt Jobbparti Ukrajna kerületein. Szemem közben úgy csillogott, hogy Szemjon Vasziljevics szavak nélkül is megértette, hogy ez mit jelent.

Szótlanul nézett reám.

— Világos? — kérdeztem.

— Ha jól értem — felelte Szemjon Vaszilj̄evics, — azt akartad mondani, hogy a Dnyeper jobboldalára megyünk?

— Azt — feleltem, — de egyelőre csak mi megyünk. — Úgy mondtam, hogy Szemjon Vasziljevics azonnal megértette, mit jelent az, hogy „egyelőre". Egyébként nem volt szükség sok beszédre, hogy megértsük egymást. Az emlékezetes beszélgetés folyamán Szemjon Vasziljevics hirtelen megkérdezte:

— Hát a térképet láttad-e?

Nem kellett megkérdeznem, hogy milyen térképre gondol, mert ez a térkép soha nem ment ki a fejünkből. Hányszor képzeltük magunk elé Sztálint, amint ezen a térképen megjelöli a mi harci útvonalunkat!... És bizony, ennek ellenére most még azt sem tudtam megmondani, hogy volt-e egyáltalán térkép Sztálin dolgozószobájában. Ebből a szobából semmi más sem véződött az emlékezetembe, csak a telefonok és ezek is csak azért, mert Sztálin gyakran ment oda hozzájuk.

Rudnyevval néhány órát töltöttem az egészségügyi kocsiban. Megbeszélésünket mégsem zavarta meg senki, pedig a törzs körül rengetegen várakoztak türelmetlenül, hogy mielőbb hallhassanak tőlem valamit Sztálinról. Embereink harciasak voltak, s mégis szerények. Másnap, a gyűléseken, amelyeket osztagonként szerveztünk meg, a parancsnokok bejelentették, hogy olyan feladat áll előttünk, amelyet Sztálin személyesen jelölt ki számunkra. Az emberek lelkes „hurrá" kiáltással fogadták ezt a bejelentést és egyetlen harcos sem akadt, aki megkérdezte volna, hogy mi ez a feladat, s hogy hová megyünk. Mintha ez senkit sem érdekelt volna. Elég volt annyi, hogy olyan feladat teljesítésére indulunk, amelyet Sztálin jelölt ki számunkra.

*

Moszkvából azzal az érzéssel jöttem haza, hogy eddigi harcaink s a belőlük leszűrt tapasztalatok egyszerre egészen új, nagy, általunk előre nem látott jelentőséget, új és mély értelmet nyertek. Ugyanekkor úgy éreztem, hogy mindaz, amit eddig tettünk, csupán előkészítése volt annak, amit ezentúl teszünk majd.

Valóban, mit mutatott eddigi tapasztalatunk, mire irányított, mire tanított?

Legnehezebb dolgunk azokban a védelmi harcokban volt, amelyeket az ellenség kényszerített ránk. Az ellenség csak ezekben a harcokban tudta kihasználni számbeli és technikai fölényét. A legnagyobb sikereket viszont akkor vívtuk ki, amikor a mienk volt a kezdeményezés, a manőverezés szabadsága Amióta a szpadsanszki erdőt elhagytuk, minden számításunk és minden tervünk mindig a menetelés gyorsaságára, a rejtett megközelítésre és a támadás váratlanságára épült. Az ellenség számára megfoghatatlanok voltunk, hiszen osztagaink mozgásban voltak és megvolt a lehetőségünk arra, hogy bármelyik pillanatban megváltoztathassuk az útirányt. Az ellenség mindig nyomunkat vesztette, mielőtt még ideje lett volna erőit a döntő csapásra összegyüjteni. Még olyankor is, amikor sikerült bennünket túlerővel bekerítenie, mozgékonyságunkkal mindig kicsúsztunk a gyűrűből...

Mozgékonyságunk és manőverezéseink fölmérhetetlen taktikai előnyt biztosítottak számunkra az ellenséggel szemben. Menynyire megnövekednek majd ezek az előnyök, ha az egymással szomszédos néhány kerület korlátozott térségeiből, ahol eddig szülőfaluink körül keringtünk, Ukrajna tág terére jutunk ki... Minél többet gondolkodtunk, amikor az előttünk álló portyázás útirányát tanulmányoztuk, annál világosabbá vált előttünk saját tapasztalataink jelentősége. A sztálini parancs, a sztálini útmutatások mintha egyszerre megvilágosították volna azt is, ami előttünk állt; valamint azt is, ami már a multé volt.

Sztálin elvtárs azt mondta: „A legfontosabb, hogy szorosabban tartsák a néppel a kapcsolatot". Valóban, elsősorban minek is köszönhettük eddigi sikereinket? Talán a taktikának csupán? Lehetett volna-e sikere ennek a taktikának, ha nem támogatott volna bennünket az egész nép? A mi harcunk része volt az egész nép harcának. Ebben volt erőnk s ez határozta meg taktikánkat is. Elhagyhattuk volna-e a szpadsanszki erdőt. hogy szabadon manőverezhessünk Szumi környékének egész északi részében, ha a falvakban nem úgy fogadnak bennünket, mint édes gyermeküket, és ha minden kolhozban, ahol pihenőt tartottunk, nem találtunk volna seregestől segítőtársakra? Másfelől. nem volt-e elegendő valamely faluban már a puszta megjelenésünk is ahhoz, hogy az emberek biztosabban érezzék magukat,

bátrabbak legyenek és sokkal aktívabban szálljanak szembe a németekkel? Ahol rövid állomásozásunk ideje alatt kisebb partizáncsoport alakult, ott mire visszatértünk, a csoport már nagy osztaggá fejlődött, s a falu, amelyen kétszer, háromszor is átvonultunk, már partizánfalunak nevezte magát, ahol egyetlen áruló sem mert mutatkozni... A nép számára mi a szovjet hatalom és a Vörös Hadsereg képviselői voltunk.

Most az a feladat várt reánk, hogy bejárjuk Ukrajna néhány kerületét, száz és száz falut és várost, — hogy mélyen behatoljunk az ellenség hátába, s hogy a népi harcot olyan kerületekben lobbantsuk lángra, ahol a német rablók második éve garázdálkodnak. Mint a fölszabadulás hírnökei megyünk oda. A szovjet hatalom, Sztálin küldötteiként.

Hogy is ne gondoltunk volna arra, milyen hatással lesz a jobbpart népére, amikor osztagaink ott megjelennek!... A németek azt hirdetik, hogy a Volgánál szétverték a Vörös Hadsereget és eljutottak a Kaukázusba; mi pedig egyszerre megjelenünk a Dnyepernél, a Pripjatynál és hozzá éppen úgy fölszerelve, mint a Vörös Hadsereg reguláris csapatai.

Moszkvából való visszatérésem után Sztaraja Guta mellett azonnal leszállóteret létesítettünk a hadianyagszállító repülőgépek részére és csakhamar megkezdődött a számunkra légi úton — a fronton keresztül — ideszállított fegyverek és hadianyagok kirakása.

A partizánok, amikor kirakták a gépekből az ágyúkat, a tankelhárító lövegeket, géppisztolyokat, lövedékeket, töltényeket, gyógyszereket és egyenruhákat, büszkén mondták: „Sztálin csomagjai". A küldemények közt nagy csomagokban irodalmi műveket és röpiratokat is találtunk. Küldetésünk végrehajtásához ez a fegyver is épp oly nélkülözhetetlen volt, akár az ágyú.

Azokon a párt- és komszomolgyűléseken, amelyeket a portya előkészítésére szántunk, az új fegyverek használatának, a lovak ápolásának és a kocsik gondos felszerelésének kérdésén kívül állandóan hangoztattuk, hogy ott, ahova megyünk, az emberek már második éve nem hallották a Szovjet szavát és hogy a mi harcosaink nemcsak egyszerű katonák, hanem egyúttal agitátorok és harcos propagandisták is.

*

A brjanszki erdőből harc nélkül nem juthattunk ki. Az Ukrajnába vezető kapu, amelyet tavaly törtünk, újból bezárult előttünk, még pedig ezuttal sokkal erősebben. Az ellenség itt megerősített védelmi vonalat épített, amely védelmi támpontokból, kiserődökből és más erődítményekből állt. Az összes helységhez vezető utakra tüzérség lőtte be magát, az utakat elaknásították és minden kiserőd tűzkapcsolatban állt egymással.

Az október negyedikéről ötödikére virradó éjjelen az egyesült osztagok, teljes létszámmal, befejezték a Golubovka, Bolsaja Berjozka falvakban és a Lukasebkov tanyán levő német támaszpontokat megsemmisítő hadműveletet, amelynek az volt a célja, hogy megbontsa a brjanszki erdőséget körülzáró ellenség védelmi állásait. Ez egyúttal próbája volt a partizánok harci művészetének is, az elindulás előtt.

Most történt elsőízben, hogy embereinknek az ellenség megerősített védelmi állásai ellen kellett támadniok, erős katonai védelmi torlaszokat kellett áttörniök és kiserődöket kellett megrohamozniok. Az ellenség elkeseredett ellenállást fejtett ki és ellentámadásba ment át. Ennek ellenére kivertük őket Golubkovkából, miközben közel harminc kiserődöt semmisítettünk meg és az ellenség talán ötszáz katonát és tisztet vesztett. Az ellenséges zászlóalj itt állomásozó parancsnokságát felszámoltuk.

A golubovkai éjjeli harcokban tüzérségünknek már komoly felszerelése volt. A Nagy Földről repülőgépen két 76 milliméteres tábori ágyút kaptunk, és osztagunk fegyverei között tizenegy 45 milliméteres olyan ágyú volt, amelyet az ellenségtől zsákmányoltunk. Ilyenformán azt a feladatot, amit még a szapdsanszki erdőben tűztünk ki, — amikor egyetlen ágyúnk sem volt, mégis egy üteg alakítására adtunk parancsot, — most túlteljesítettük!...

Tüzéreink különösen az új, 76 milliméteres tábori ágyúkra voltak büszkék. Ezeket légi úton kapták és Sztálin-lövegeknek nevezték. Mihelyst ezek a tábori lövegek megérkeztek, a legmegbízhatóbb emberekkel erősítettük meg az üteg legénységét. Télapót neveztük ki az üteg politikai biztosának.

— Iljics — mondtuk neki, — lőszerkészletünk pótlása nem lesz könnyű feladat, tehát csak közvetlen irányzással lőjetek; éjtszaka vontassátok az ágyúkat az ellenség közvetlen közelébe és úgy lőjetek beléjük. Lehet, hogy ezt némelyek lehetetlennek

tartják, neked azonban, aki bolsevik vagy, meg kell oldanod a dolgot.

Golubovkánál magam vezényeltem egy üteget, megmutattam a tüzéreknek, mit várunk tőlük. Hamarosan megértették és az ágyúkat olyan közel vitték a német kiserődökhöz, hogy egyetlen lövedék sem veszett kárba.

E hadműveletről kezdve, amely megmutatta, hogy a partizánalakulat már úgy dolgozik, mint a reguláris katonaság, az osztagokat zászlóaljakká, a csoportokat századokká minősítettük át. A sztálini portyázás előkészületeit zászlóaljbeosztású próbakivonulással fejeztük be. Annak a bizottságnak a tagjai amely megvizsgálta minden harcos felkészültségét, a portyázáson minden apró-cseprő dologba belekötött, ami útközben zavarokat okozhatott volna, megnehezíthette, vagy elárulhatta volna oszlopunk menetelését. Így például kifogásolták, hogy a kerekek erősen nyikorognak és a hámok túlságosan szűkek. Hogy minél több lőszert vihessünk magunkkal, a szekerekről mindent levettünk, ami csak nélkülözhetőnek látszott. A harcosok semmit sem tartottak olyan becsben, mint a lőszertartalékokat és még a zsebükből is inkább kidobáltak mindent, csakhogy minél több töltényt vihessenek magukkal. Valóban alaposan ki is tettek magukért. Amikor búcsút vettek Sztaraja Gutától, a lakosság rengeteg értékes holmit kapott tőlük emlékül. Mindent odaajándékoztak nekik, amijük csak volt.

Az október huszonötödikéről huszonhatodikára virradó éjtszakán súlyos sebesültjeinket, az asszonyokat és gyermekeket útnak indítottuk Moszkvába ugyanazokon a repülőgépeken, amelyek fegyvereinket hozták, aztán a partizánkötelékek is elindultak. A rendes harcoszlopban vonultunk el: felderítés, előőrs, főerők, hadtáp, hátvéd, harci fedezet.

A brjanszki erdőből velünk egyidőben indult a Dnyeper jobb partjára egy másik partizánalakulat, amelynek parancsnoka Szaburov volt, a Szovjetunió Hőse. Velem együtt repült Moszkvába s ő is kapott feladatot Sztálintól.

Ugyanúgy, mint a multkor, amikor Szumi környékére indultunk, most is sikerült a brjanszki erdőt blokáló megerősített védelmi vonalon harc nélkül átjutnunk. Oszlopaink a sötétség leple alatt, több kilométernyi hosszúságban, csöndben vonultak el az

utolsó harcban megsemmisített ellenséges támaszpontok mellett és reggelre már a Jampol melletti erdőben voltak.

GYESZNA, DNYEPER, PRIPJATY

Nappal tartottunk pihenőt az erdőben, s ilyenkor főztünk. Éjjel következtek az álcázott, 30—40—50 kilométeres, nagyütemű menetelések. Útközben hídakat, vasúti vízszivattyúkat robbantottunk és az ellnség raktárait pusztítottuk.

Október huszonnyolcadikán, miután a jampoli vasútállomás egész berendezését elpusztítottuk, a németek összegyüjtötték a jampoli és szoszteni helyőrségeiket és megkísérelték, hogy megrohamozzák a partizánalakulatot, amely a Cservoma Dubrava község közelében lévő erdőben pihenőt tartott. Az ellenséget tábori őrseink visszaverték.

Partizánoszlopaink, amelyek föltartóztathatatlanul nyomultak előre nyugat felé, elérték a csernyigovi területet. Szumi egész környékén otthon éreztük magunkat és tudtuk, hogy minden faluban találunk segítőtársakat. De hogyan fogad bennünket itt a nép?

Ahhoz, hogy kijuthassunk a Gyeszna hídjához, Korop városán kellett volna átvonulnunk, ahol nagy német helyőrség állomásozott. Elhatároztuk, hogy a lakosságtól kérdezzük meg, nem lehetne-e a várost valahogy megkerülni.

A legelső asszony, akit a szomszédos Volnoja faluban megkérdeztünk, azonnal ajánlkozott, hogy kerülő úton ő maga vezet el bennünket.

— A tüzérség átmegy-e?

— Még a tankok is! — felelte. — Jöjjenek utánam!

Majdnem a város peremén vezetett bennünket a hídhoz. A németek minden pillanatban észrevehették volna a sötétben vonuló oszlopot, s tüzet nyithattak volna ránk. De ez a bátor asszony a legnagyobb nyugalommal haladt az oszlop élén, mintha csak a piacra ment volna ... Kérdeztem tőle, hogy hívják, de azt felelte, hogy az nem tartozik reám. Nem tágítottam s azt mondtam, hogy köszönetet érdemel; de az asszony a világ minden kincséért sem akarta a nevét megmondani.

— Én nem kérdezem a maga nevét, — maga se kérdezze az enyémet! Talán eljön az ideje, hogy mégegyszer találkozunk, egymásra ismerünk és akkor köszönetet mondhatunk egymásnak — mondta mosolyogva, amikor elbúcsúztunk a hídnál, amelyen a partizánok már elindultak a túlsó partra.

Az volt a benyomásom, hogy ez az egyszerű ukrán parasztasszony már végigjárta az illegális munka iskoláját és hogy valódi földalatti munkás.* Hány ilyen segítőtársat és társnőt találtunk az ukrajnai utunkon, a németek által elfoglalt területen!

November harmadikáról-negyedikére virradó éjjelen oszlopaink átvágtak Scsorsz kerületen, Mikola Scsorsz szülőhelyén, akinek dicső nevét számos Csernyigovsinában működő partizánosztag képviselte. Abban az időben a nép körében még alig ismerték a Szovjetunió kétszeres hősének, a csernyigovi területi pártbizottság titkárának, Fjodorovnak a nevét, aki földalatti munkára a területen maradt és éppúgy, mint annakidején Scsorsz, sokezer csernyigovi partizánt gyüjtött maga köré. Akkor még ismeretlenek voltak a scsorszi dicsőség örököseinek nagy nevei. Zbanackij, Bopudrenko, Bovkun — valamennyien a Szovjetunió hősei. A helybeli parasztok az összes partizánt scsorszistának hívták és a körzetben működő osztagok parancsnokait csak illegális nevükön ismerték.

A csernyigovi területen partizánalakulatunk harc nélkül jutott keresztül. Épp úgy, mint Szumi környékén, itt is egész kerületek álltak a partizánok ellenőrzése alatt s itt is voltak Sztaraja Gutához hasonló partizánfővárosok, és akadtak itt is községek és falvak, amelyeknek lakói az erdőkbe vonultak, míg otthon éppúgy fölvert a gaz és fölemésztett a tűz mindent, mint Gutában.

November hetedikén értek osztagaink a Dnyeper partjának arra a pontjára, ahol a Szozs folyó torkollik bele, és a Lojev várossal szembenfekvő erdőben állapodtak meg.

Itt hallgattuk meg Sztálin elvtárs parancsát és rádióüdvözletét, amelyet a Nagy Októberi Szocialista Forradalom huszonötödik évfordulója alkalmából e szavakkal küldött: „Nincs messze a nap, amikor az ellenség megismerkedik majd a Vörös Hadse-

* Ukrajna fölszabadítása után alakulatunk törzsparancsnokának helyettese, V. A. Vojcehovics, a Szovjetunió Hőse, Volnoje faluba utazott, hogy megtudja ennek a kolhozparasztasszonynak a nevét. Alekszandra Parhomenkónak hívják.

reg újabb csapásainak erejével. Lesz még ünnep a mi utcánkban is!" Atyánk és vezérünk szavai útravalóul szolgáltak számunkra és arra emlékeztettek, hogy immár a Dnyeper partján vagyunk. Ezen az ünnepen természetesen megemlékeztünk a tavalyi októberi ünnepségekről is, amelyeket még a szpadsanszki erdőben ültünk meg. Egy évvel ezelőtt mindössze talán ötvenen voltunk harcosok, míg most másfélezernél is többen... A szpadsanszki erdőben már az is boldoggá tett bennünket, hogy Harkovban a Vörös Hadsereg vezérkarának megadhattuk tartózkodási helyünk pontos adatait; most pedig már úgy vonultunk nyugat felé, mint a Vörös Hadsereg kis része: felderítők és Sztálin küldöttei...

Azzal a jelszóval indultunk neki jobbparti portyázó utunknak, hogy Sztálin küldöttei vagyunk, s ez a gondolat annyira emelte az emberek önérzetét, hogy egyik-másikra rá sem lehetett ismerni. Mindnyájunkat egy vágy hevített: minél előbb átkelni a Dnyeperen, eljutni oda, ahová Sztálin küldött bennünket és nekilátni az általa kijelölt feladatnak.

Néhány halászbárkán kívül, amelyeket a partmenti faluban találtunk, nem volt semmiféle átkelőeszközünk. A komp a jobbparton, a városka mellett vesztegelt. Úgy határoztunk, hogy mihelyt beesteledik, csónakon egy század géppisztolyost vetünk át a városba, hogy kerítsék kézre a kompot és biztosítsák az osztagok átkelését.

Volt közöttünk egy harcos, akit „Árkász-vizecskének" csúfoltak. „Árkász"nak azért hívták, mert valamikor árkászként szolgált a hadseregben és előszeretettel mondogatta, hogy „mi árkászok...", „Vizecskének" pedig azért, mert semmit nem tudott röviden elmondani, mindig belemerült a legapróbb részletekbe, s úgy ömlött belőle a szó, mint a vízfolyás, úgyhogy a végén már nem tudtuk, mi is a dolog lényege... Egy alkalommal, amikor jelentését a szokásos bőbeszédűséggel tette meg, parancsnoka végül is kénytelen volt figyelmeztetni:

— Csak minél kevesebb vizecskét, Árkász!

S azóta ráragadt, hogy „Árkász-vizecske". Általában embereink nagy mesterei voltak a gúnynév-gyártásnak. Alig lépett közénk egy-egy új harcos, máris elkeresztelték. Persze adtak egyeseknek olyan nevet is, amit nyomban be kellett tiltani...

Árkász-vizecske, aki éjjel a géppisztolyosokkal együtt indult

csónakon Lojevba, először hazudtolta meg gúnynevét. Amikor két óra mulva visszatért, egyetlen felesleges szó nélkül jelentette:

— Parancsnok elvtárs, az átkelést előkészítettük.

— Hol van a komp? — kérdeztem, mert a szokatlanul szűkszavú jelentés hallatára kétségeim támadtak.

— Itt van a partnál, parancsnok elvtárs. Idehoztuk.

Én mégis hitetlenkedtem, mert gyanús volt, hogy Arkászvizecske ilyen röviden és világosan válaszolt, s hogy olyan gyorsan biztosították az átkelést. Hogy ellenőrizzem szavait, lovasokat küldtem a partra, de visszatérvén, ezek is ugyanazt jelentették:

— A komp a balparthoz van kikötve.

A géppisztolyosok éjfélkor keltek át a jobbpartra. A lojevi helyőrség, amelyen váratlanul rajtaütöttünk, két órakor már meg volt semmisítve. Három órakor megkezdődött az osztag átkelése és reggelre a városi tűzoltótornyon már a vörös zászló lengett...

Az átkelés november tizedikén estig tartott. Három nap és három éjjel járt a komp és közlekedtek a harcosokkal és haditáppal megrakott csónakok a Dnyeperen. Az ellenség megkísérelte, hogy meghiusítsa az átkelést és a szomszédos helyőrségekben hirtelen összeszedett osztagokat különböző oldalakról Lojevhez irányította. Miközben az egyes századok átkeltek, mások fedezték az átkelést és visszaverték az ellenség gyalogságának és páncélosainak támadásait. A harcok a Dnyeper mindkét partján folytak. Egy zászlóalj-létszámú ellenséges hadoszlopot tüzérségünk a Lojevba vezető úton, közvetlenül az első zászlóaljak nyomában való átkelése után szétszórt tüzével. Ez idő alatt a városban egyre folyt annak az élelmiszernek kiosztása a lakosság számára, amit a német raktárakból zsákmányoltunk. Agitátoraink beszélgettek a város lakóival, a parancsnokságot pedig a tömegesen jelentkező önkéntesek fölvétele foglalta el.

November tizedikén este, miután az ellenséget Lojevtől visszavetették, osztagaink elhagyták a várost, hogy előírt útvonalukat folytassák.

Közvetlenül utánunk, ugyanazon a kompon, Szaburov partizánalakulata is megkezdte átkelését a Dnyeperen.

Utunk Poleszjén keresztül Olevszk kerületbe vezetett. Fel-

adatunk az volt, hogy onnan mérjünk csapást a jobbpart legfontosabb vasúti csomópontjára, Szárnira. Hogy ebbe a kerületbe eljuthassunk, még a Pripjatyon is át kellett kelnünk.

Az átvonulás gyorsasága most döntő jelentőségű volt. A hatalmas partizántömeg átkelése a Dnyeper jobbpartjára arra késztette a német megszállókat, hogy riadót rendeljenek el. A Pripjatyon át kellett jutnunk, mielőtt még a németek nagy erőket vonhattak ott össze ellenünk.

November tizennyolcadikán értünk a Pripjatyhoz. Útközben még felrobbantottunk egy hídat a gomel-kalinkovicsi útvonalon, megsemmisítettük a gyemihi állomás egész vasúti vonalhálózatát és néhányezer méter telefonhuzalt.

A Pripjaty már befagyott, de a jégkéreg még nagyon gyenge, mindössze öt-tíz centiméter vastagságú volt. Jurovicsi falunál, ahonnan osztagaink az átkelést végre akarták hajtani, a jég, két vízmosás között mintegy hidat képezve, sávokban húzódott egyik parttól a másikig. A helyi lakosság azt mondta, hogy ezideig még senki sem szánta rá magát, hogy átmenjen rajta a túlsó partra.

Egy szekeret bocsátottunk a jégre próbakép, ebből kitűnt, hogy a jég elbír bennünket, ha az átkelés szigorú rendben történik és a harcosok és szekerek között tíz-tizenöt méteres távolságot tartunk átkelés közben. Kérdéses csak az volt, vajjon az emberek képesek lesznek-e a szükséges távolság betartására. Ez nagy hidegvért követelt, mert az ellenség már az utóvéd nyakán volt.

A putyivli osztag minden bonyodalom nélkül kelt át a vékony, ingadozó jéghídon; ám később a helyzet rosszabbodott, mert a repedésekből víz tört elő és ráfolyt a jégre... Ezt betetőzte az, hogy időközben gépkocsikon az átkelés kerületébe érkezett egy ellenséges zászlóalj és támadást indított. A németek a gluhovi osztagot támadták, amelyet fedezetül hagytunk hátra Bolsije Vodovicsi lakótelepen. Az átkelés rendje azonban mégsem bomlott meg, továbbra is szigorúan betartották a kellő távolságokat. Miközben a gluhovi osztag egyik része átkelt, a többi csoport géppuska- és aknavetőtűzzel arra kényszerítette az ellenséget, hogy fedezze magát. A kroleveci osztag, amely átkelésre várt, ellentámadást indított és az ellenséget a szárnyára mért csapással megfutamította.

A partizánok utolsó csoportjai éjjel a víztől már teljesen el-

öntött jégen keltek át. Minden szerencsésen zajlott le — nem számítva egy kisebb kellemetlenséget néhány ökörrel, amelyeket sehogysem lehetett a szükséges távolság betartására kényszeriteni. Minthogy azonban ez nem messze a parttól történt, az ökrök is szárazra jutottak.

POLESZJE SŰRŰJÉBEN

A brjanszki erdőkből azokkal a gondolatokkal indultunk el a jobbparti portyázóutunkra, amelyet Sztálin parancsának szelleme sugallt nekünk: „Közel van az idő, amikor a háború menetében gyökeres fordulat áll be." — Azzal a lelkesítő tudattal meneteltünk, hogy Sztálin zseniális elgondolásának végrehajtásából mi, ukrán partizánok is kivesszük részünket. És lám, — ez az idő már itt is van! Ugyancsak ezekben a napokban, amikor a partizánalakulat Olevszk kerületébe, Ukrajna és Belorusszia határára ért és robbantóit útnak indította Szárni felé, hogy a Goriny és Szlucs folyók vasúti hídjait felrobbantsák, rádiótávirászaink Moszkvából azt a hírt vették fel, hogy a Vörös Hadsereg Sztálingrád alatt döntő támadásba ment át. A németek mögöttes területének mélyében a legfontosabb közlekedési vonalak ellen intézett csapásaink egyidőben történtek a Vörös Hadsereg csapásaival, amelyeket a front döntő szakaszán mért az ellenségre. Ime, a sztálini előrelátás! Sztálin már augusztus végén, amikor a Kremlben fogadott, az Olevszk—Szárni kerületbe irányított bennünket. Most november vége van; tehát azt, ami most történik, Sztálin már majdnem három hónappal ezelőtt minden részletében előre látta!...

Itt Poleszje sűrűjében szoros együttműködésben harcoltunk a Vörös Hadsereggel és a sztálingrádi, valamint a délnyugati fronton támadásba lendült hadseregcsoportok részecskéinek éreztük magunkat. Kell-e szót pazarolni arra, hogy mennyire lelkesítően hatott ez harcosainkra és parancsnokainkra?...

Amikor a partizánalakulat átkelt a Pripjatyon, a Poleszjén szétszórt német helyőrségek katonái, akik nehezen áthatolható erdők és mocsarak szegélyezte apró falvacskákban helyezkedtek el,

lövészárkokat ástak és minden középületet előkészítettek a védelemre.

Lelcsiciben, az Uborty folyó partján lévő kis helységben közeledtünkre letarolták a helység peremét és a helység központjában, a parkban sáncolták el magukat. A környező falvakból odamenekült rendőrökkel együtt a helység helyőrsége körülbelül háromszáz főből állt.

Bujnovicsi faluból telefonon fölhívtam a lelecsici német parancsnokságot. A parancsnokot kértem a telefonhoz, de nem volt ott. Egy tiszttel beszéltem, aki elég jól tudott oroszul. Nem tudom, értesült-e már arról a csapásról, amit a Vörös Hadsereg Sztálingrád alatt mért a németekre, — de ez a farkas máris bárány-bőrbe bújt, sőt bégetni is megtanult.

— Mit kíván? — kérdezte a tiszt, amikor közöltem vele, hogy a németek mögöttes területén működő Vörös Hadsereg részeinek parancsnokával beszél.

— Azt kívánom, hogy még az irmagjuk se maradjon szovjet földön! ... — válaszoltam.

— Hát, ami azt illeti, nekem sem volna ellenemre, ha hazamehetnék ... — felelte.

— No és?

— Hát kérem, a parancsnokom olyan ember, akivel erről a témáról még beszélni sem lehet. Fasiszta.

— És ön kicsoda?

— Én egyszerűen német tiszt vagyok.

— Parancsom, hogy a helyőrség tegye le a fegyvert, mert ellenkező esetben kivétel nélkül valamennyiüket megsemmisítjük!

— Rendben van, ultimátumát közlöm parancsnokommal.

Ez a beszélgetés november huszonharmadikán folyt le. A november huszonhatra virradó éjjelen a partizánszázadok különböző oldalról elérték Lelcsicit és körülzárták a helység központját, ahová a német helyőrség befészkelte magát. A tüzérek a 76 mm-es ágyút ahhoz a kőépülethez vontatták, amelyet a németek a védelem főtámaszpontjává alakítottak át. Reggel mintegy nyolcvan-száz méternyi távolságból ágyútüzet nyitottunk az épületre. A park lövészárkait aknavetőink vették tűz alá. A csata néhány óráig tartott. Később úgy meséltek róla a partizánok, hogy: „Lelcsiciben bokáig gázoltunk a németek vérében". Az

egész helyőrséget megsemmisítettük, egyedül a helyőrség parancsnoka menekült meg, aki mihelyt ultimátumunkról tudomást szerzett, valamilyen ürügy alatt elhajtatott Lelcsiciből.

November huszonhetedikén a partizánalakulat a következő poleszjei községekben helyezkedett el: Gluskevicsi, Milasevicsi, Pribolovicsi. Ezek a községek a Lelcsici és Olevszk közti erdőkben fekszenek, nem messze a szárni—korosztyenyi vasútvonaltól. Robbantóink innen intéztek aztán csapást a szárnii vasúti csomópont ellen. Kilenc nagy vasúti hidat felrobbantottunk a Szárni—Lunyinyec, Szárni—Kovelj, Szárni—Rovno, Szárni—Korosztyeny szakaszokon és ezzel megbénítottuk a közlekedést az összes Szárnit keresztező vonalakon. A szárnii vasúti csomópont működését másfél hónapra teljesen megbénítottuk.

Ezt a műveletet a „Szárnii-kereszt"-nek neveztük el. Gluskevicsiből öt rohamcsoport indult ki és november harmincadikára virradó éjtszaka az összes hidakat egyidőben fölrobbantotta. Minden egyes hídnál ugyanaz a jelenet játszódott le. Csoportjaink váratlanul jelentek meg és „Sztálinért, a Hazáért!" kiáltással indultak rohamra. A német őrség egyik helyen sem tudott tüzet nyitni. A partizánok megsemmisítették őket, s maguk eközben egyetlen embert sem vesztettek.

A hidak felrobbantása után robbantóink az épen maradt hídrészekre óriási takarmánytököket akasztottak, mert nem volt elegendő robbantóanyagunk. Mint ahogy várni lehetett, a németek azt hitték, hogy a tököket nem céltalanul akasztottuk oda és belsejükben nyilván pokolgépet rejtettek el a partizánok... Később legendák jártak ezekről a tökökről. A parasztok azt mesélték, hogy a németek különleges műszaki bizottsága több mint két hétig törte a fejét, hogy megfejtse a tökökben elrejtett aknák szerkezetének titkát. Egyrészt féltek megközelíteni, s csak messziről, látcsövön keresztül tanulmányozták őket; másrészt szétlőni sem merték, nehogy a híd épen maradt részei is a levegőbe repüljenek.

A partizánalakulat parancsnoksága ezalatt Gluskevicsiben állomásozott. Ez a nagy község, ahol a lelcsici-i német helyőrség szétverése után letelepedtünk, az egész partizán-kerület központjává vált. Gluskevicsinek megvolt a telefonösszeköttetése mindazokkal a falvakkal, amelyekben osztagaink állomásoztak. Innen terjesztettük aztán a Szovjet Tájékoztató Irodának rádióállomá-

sunk által felvett jelentéseit a Vörös Hadsereg Sztálingrád alatti győzelmeiről, az egész déli Poleszje területén. Ezek a jelentések úgy hatottak, mint egy harci kiáltás és talpra állították a népet a német bitorlók ellen.

Gluskevicsiben egy kis partizánosztag jött át hozzánk Jelszk faluból. Ez az osztag, amelynek létszáma talán harminc-negyven harcos lehetett, rövid idő alatt négyszáz főre emelkedett. Felfegyvereztük, kiképeztük, aztán saját kerületükbe küldtük vissza őket, önálló munkára. A mi zászlóaljaink sorai ugyancsak szakadatlanul gyarapodtak.

Egy csoport — harminc-negyven — önkéntes zárt rendben, vezénylet alatt érkezett parancsnokságunkra.

— Pótlás érkezett — jelentette a parancsnok.

A szomszéd falvak: Borovoje, Sugalej, Rubezs lakói elhatározták gyűléseken, hogy az összes utakat elzárják a német közlekedés elől és kerületükben azonnal hozzá is láttak a hidak szétszedéséhez és akadályok építéséhez. Budki Vojtkevicke lengyel lakossága még a faluba való érkezésünk előtt, egy gyűlésen határozatot hozott hús, burgonya és takarmány gyüjtésére a partizánok számára.

Közel egy hónap telt el, amíg a német parancsnokság az ellenünk irányuló aktív hadműveletekre fel tudott készülni. Miután Hocsin falu kerületében válogatott SS csapatokból és csendőrségből jelentékeny erőket vontak össze, december huszonkettedikén támadásra indultak Gluskevicsi ellen. Öt zászlóalj támadott két csoportban, nyugatról és délkeletről. Elkeseredett harc után, amely megszakítás nélkül egész nap és egész éjjel tartott, úgy kellett döntenünk, hogy visszavonulunk. Az összes utakat német katonák tartották megszállva.

Az útvonal, amit elvonulásra választottunk, a Turovszkij-kerület Buhcsa faluján vezetett keresztül. Kiderült, hogy ezt a falut egy német zászlóalj tartja megszállva. Arra számítottunk, hogy váratlan rajtaütéssel szétverjük a buhcsai német helyőrséget és keresztülvágjuk magunkat a falun. Ez azonban nem sikerült. A faluhoz vezető utakon az élen haladó partizánszázadokat fergeteges tűz fogadta a házakból. A partizánoknak már harmadnapja egy perc pihenőjük sem volt (harc, éjjeli menetelések), és most mégis arra kényszerültek, hogy minden házat rohammal vegyenek be és ágyúval verjék ki a németeket, csakhogy keresztül tudják verekedni magukat a falun.

Húszórás kemény harc után megsemmisítettük a buhcsai helyőrséget és a partizán-hadoszlop Tonyezs irányában folytatta útját. A németek mégegyszer megpróbálták, hogy észak felé elzárják utunkat. Hogy tervüket keresztülvigyék, Jurovból válogatott rendőrzászlóaljat vonultattak fel. Tonyezs felé közeledve, december huszonhetedikén ütköztünk meg velük, s rövid rohammal részben megsemmisítettük, részben szétszórtuk őket.

1943 január harmadikán, miután a harcokban majdnem az összes lőszerünket elhasználtuk, partizán-alakulatunk a havas utakon át kijutott a cservonni, vagy ahogyan az ősi időkben nevezték: a Knyáz-tóhoz. A Poleszje egyik legistenhátamögöttibb sarka ez. Ahogy az ember a faluba ér, rendetlenül szétszórt kunyhókat lát. Hogy hol van az utca, azt bizony nehéz lenne megmondani. Udvarok nincsenek, helyettük nyitott fészerek a szarvasmarha számára; a falu körül hínáros mocsarak, valamivel arrébb pedig érintetlen erdők. Mindezt elborította most a hó; tél van, de őszies a köd.

A németek ezekbe a mocsaras, erdős zugokba — a belorussz partizánok fészkébe — nem mertek behatolni. Éppúgy, mint a brjanszki és a csernyigovi erdőségekben, a partizánok itt is teljhatalmú gazdák voltak. Mi úgy jöttünk ide, a belorusszokhoz, mintha hazatértünk volna. Minden utat partizánjárőrök ellenőriztek, minden falu valamelyik osztag támaszpontja volt. A vallásosak a templomokban imádkoztak a Vörös Hadsereg győzelméért; az istentisztelet után pedig azonnal hozzáfogtak, hogy élelmiszert gyűjtsenek a partizánok számára.

Az alakulat parancsnoksága Ljahovicsi községben állapodott meg. Itt történt meg a belorussziai és az ukrajnai partizánok testvéri találkozása, és itt tartottuk meg az értekezletet a szumi terület osztagainak csoportparancsnoksága és a belorussz osztagok parancsnokai között.

Én elmondtam Sztálinnal való találkozásomat. Alig tettem említést róla, hogy Moszkvában voltam és Sztálinnal beszéltem, amikor összes belorussz vendégeink felugráltak s úgy körülfogtak, hogy azt sem tudtam, kinek válaszoljak előbb.

Ljahovicsi odaérkezésünkre igen felélénkült, mintha egyszeriben néhányszáz kilométerrel közelebb került volna Moszkvához. Nekünk úgy tűnt, mintha újból Sztaraja-Gutába, első partizánfővárosunkba tértünk volna vissza...

A kunyhó, amelyben rádiósaink állomásukkal berendezked-

tek, igazi klubbá alakult át. A mi partizánjaink, a belorussz partizánok és a helyi kolhozparasztok meghatározott órában gyűltek össze, hogy a Nagy Földről szóló híreinket meghallgassák, — és ugyancsak itt lehetett megtudni Poleszje összes partizán-híreit is. A tó jeges repülőterén, amelyen éjjelente több Moszkvából érkező repülőgépet is fogadtak, kigyulladtak a tüzek. Ljahovicsiben overallos, szőrmecsizmás pilóták, mechanikusok, navigációs tisztek, rádiótávirász-lövészek jelentek meg, akik körül az utcákon és a kunyhókban mindig sok ember tolongott. Meg akarták tudni, hogy élnek és mit csinálnak Moszkvában. Iderepültek hozzánk a központi lapok tudósítói, a filmoperatőrök, fotóriporterek is. Rendszeresen kaptuk a Pravdát. A tó szánútján a forgalom egy percig sem szünetelt. A repülőtérről Ljahovicsiba szállították a repülőgépeken érkezett hadianyagot, töltényeket, lövedékeket, robbantóanyagot, — Ljahovicsiból viszont a repülőtérre érkeztek a sebesültek és betegek, akiket innen szállítottak tovább Moszkvába.

A német légierő felfedezte a partizán-repülőteret és a tó felett „Junkers"-rajok kezdtek keringeni. Bombákat dobáltak a jégre és a partmenti falvakra; mi azonban ekkorra már eléggé feltöltöttük hadianyagkészletünket és folytathattuk portyázásunkat.

Röviddel azelőtt, hogy osztagaink elhagyták a cservonni tavat. Nyikita Szergejevics Hruscsov küldöttje, Begma elvtárs, az Ukrán Szocialista Szoviet Köztársaság Legfelsőbb Tanácsának tagja látogatott meg bennünket. Megérkezése igazi ünnep volt számunkra. Rendjeleket és érmeket hozott magával és Ljahovicsiban az osztagok díszoszlopvonala előtt nyujtotta át őket a kitüntetett partizánoknak.

Begma elvtárs az ellenség által megszállt területen maradt, hogy a rovnói terület partizánmozgalmát vezesse. Feladatunk a továbbiakban is az volt, hogy a jobbparti Ukrajnában csapásokat mérjünk a németek közlekedési útvonalaira. A cservonni tó partján való tartózkodásunk idején kisebb partizáncsoportokat küldtünk ki távoli felderítésre. Ezek a rovnói, zsitomiri és kievi területekre is ellátogattak. Az ő felderítő adataik alapján állítottuk össze további működésünk tervét. Február másodikán az alakulat elhagyta Ljahovicsit és nyugat felé vette útját. El kellett hagynunk Poleszjét és nagy ívben át kellett vágnunk Ukrajnának azon a három területén, amelyet felderítőink már megismertek.

Sokszor havazott, hóviharok dúltak. A zászlóaljak parasztszánokon indultak útnak. Csak az elővéd ment gyalog. Az oszlop mintegy nyolc kilométernyire húzódott. S ilyen hatalmas tömeggel kellett a vasútvonalon áthaladnunk! Ezeket a vasútvonalakat erősen őrizték, a legközelebbi nagy állomáson elhelyezett helyőrségektől sokkal gyorsabban kaphattak erősítést, mint amilyen gyorsan a nyolckilométeres partizánhadoszlop túljuthatott a vasúti átjárókon. Itt bizony harcolva kellett átvágnunk magunkat; ezért körülzártuk az állomások helyőrségeit, az átjáróknál állásba ment tüzérség fedezett bennünket, s azonnal tüzet nyitott, ha ellenséges csapatokkal szerelvény közeledett.

Így történt ez akkor is, amikor Poleszje erdei útjain nyugat felé haladtunk. Amint az alakulat a rovnói területen, dél felé fordulva, éjjel a pinszk—lumjineci vasútvonalhoz érkezett, az egyes egységek harcba kezdtek, mások meg az ellenség golyózáporában keresztülvágták magukat az úton. A vasútvonal mentén világító lövedékek villogtak. A parasztlovak ijedten ágaskodtak, vagy megtorpantak. Hogy a fennakadást elkerüljük, az átjárónál néhány partizánt állítottunk ki a vasútvonalra, akik ostorral kezükben hajtották tovább a megbokrosodott lovakat. Ha a ló, golyótól találva, halálra sebzetten összerogyott, a szánnal együtt azonnal lelöktük a töltésről. Több századunk vágtában száguldott át a vasútvonalon.

Nehéz volt álcázni az ellenség előtt az olyan hadoszlop útját, amelyben több mint ezer szán menetelt. A feladatot csak úgy tudtuk megoldani, hogy szüntelenül irányt változtattunk, megzavartuk a németeket és arra kényszerítettük őket, hogy egyik helyről a másikra vessék magukat.

Amint kijutottunk Ukrajna tág térségeire, alakulatunk parancsnoksága, — éppúgy, mint otthon, Szumi északi vidékén — mindig jóelőre tudta, hogy mit szándékoznak tenni ellenünk a németek, s így mindig idejében meg tudta változtatni az útirányt, vagy egyéb ellenintézkedéseket tudott tenni. Amikor elértük a rovnói területet, felderítőink, akik messze előttünk jártak, közölték, hogy a németek az egyik faluban lesállásokat akarnak felállítani. Egyik századunkat azonnal kiküldtük a faluba. A partizánok szétoszlottak a kis házakban, s amikor röviddel ezután egy katonákkal megrakott német gépkocsioszlop érkezett a fa-

luba, géppisztoly- és géppuskatűz fogadta őket. Egyetlen ablak sem volt, ahonnan ne zúdult volna feléjük golyózápor. Nem menekült el innen német, még hírmondónak sem.

Február tizenkilencedikén a partizánalakulat elérte Nagy Sztidin helységet, a rovnói terület egyik kerületi központját, amely a Kovel—Rovno, Rovno—Szárni, Szárni—Kovel közötti vasúti háromszögben fekszik. Innen azután több irányban partizáncsoportokat küldtünk ki, hogy zavart okozzanak az ellenség közlekedési vonalain.

Ezután dél felé vonultunk, majd a zsitomiri terület irányában elfordultunk keletre.

Oszlopaink előtt hatalmas nyájat hajtottunk, amit az ellenség szétvert bázisain, a tanyákon és a német gyarmatosítók bitorlott birtokain szedtünk össze. A jószágot pihenőink közben szétosztottuk a németek által kirabolt kolhozparasztok között, s így visszaadtuk őket igazi gazdáiknak.

Az erdők ritkultak; a tűerdőket lomberdők váltották fel. A tág térségek mind nagyobbak és nagyobbak lettek. Ha reggelenként valamelyik falu bejáratánál álltam, a lejtős út legmagasabb pontján, — az egész oszlopot áttekinthettem, amint szalagként húzódott végig a havas földek messzeségébe vesző úton. A falvak, amelyekben most pihenőre megállapodtunk, egészen mások, mint Poleszjében. A fehérre meszelt kertes házakat topolyák és fűzfasövény veszik körül.

Drága Ukrajna! Az emberek most láttak itt először ilyen hatalmas partizánoszlopot. Alig hittek a szemüknek. Hat-hat ló vonja az ágyúikat, s nagykaliberű aknavetőik vannak! Csakugyan partizánok ezek? Vagy talán a Vörös Hadsereg tért már vissza?...

A partizánzászlóaljak azzal a nótával vonultak be a falvakba, amelyet egyik harcosunk még a brjanszki erdőben szerzett, mielőtt elindultunk az Ukrajna felé irányuló sztálini portyázásra:

Szívünk e nép szabadságáért dobban,
Megyünk elszánt, kemény acélsorokban:
Hogy Ukrajnában, drága tájainkon
Megint aranyló búzatenger ringjon,
Virágozzék az almafa tavasszal,
Büszkén szárnyaljon égig a szabad dal,
Öntözze földünk gaz bitorló vére,

Ellenség innen nem menekül élve!
Hazánk, ígérjük: megkapják a bért,
Mi bosszút állunk minden sebedért!

Milyen nagy volt az öröm, amikor rádiótávirászainknak sikerült megtalálniok azt a hullámhosszot, amelyen az ukrán rádióleadó sugározta műsorát. Felállították a hangszórót és a partizánok a kolhozparasztokkal együtt hallgatták az ukrán szovjetkormány és az Ukrán Kommunista (bolsevik) Párt Központi Bizottsága tagjainak beszédeit.

Ezekben a napokban a Vörös Hadsereg, amely a német hordák egyre nagyobb tömegeit hajtotta maga előtt, már Ukrajnában, a Don-medence Harkovhoz vezető útjain folytatott támadó harcokat. Közeledett a felszabadulás órája. Sztálin elvtárs parancsában, amit a rádió a Vörös Hadsereg alapításának huszonötödik évfordulója alkalmából közölt, — az ünnepet mi a rovnói terület egyik községében ültük meg, — azt a feladatot tűzte a partizánok elé, hogy lobbantsuk még nagyobb lángra az ellenség hátában folytatott harcot, s így minden erőnkkel és eszközünkkel legyünk segítségére a támadó Vörös Hadseregnek. Vezérünk parancsára kemény csapást mértünk a kovel—rovnói vasútvonalra, ahol a partizáncsoportok szétrombolták Cumany vasúti állomását és kisiklatták az ellenség több csapatszállító szerelvényét. A Vörös Hadsereg ünnepének napján az alakulat parancsnoksága a helyi lakosságtól és a partizánoktól egy kocsit kapott ajándékba. A kocsi elé három sötétpej lovat fogtak. Mindegyik ló homlokán egyforma csillag, szerszámzatuk pompás, a rézveretek úgy csillognak rajta, akár az arany. Ez a kocsi lett az én tábori parancsnoki irodám. Hány utat, s milyen különböző utakat kellett megtennünk Ukrajnában! Hány befagyott folyón kellett átkelnünk.. Más évszakokban meg kompon, vagy kezdetleges pontonhidakon vergődtünk át, de az is megesett, hogy a vízben kellett átgázolnunk.

Megkezdődött az olvadás. A falvakban már tavaszi virágcsokrokkal fogadtak. Szánon már nem lehetett tovább utazni, ezért elhagytuk szánjainkat; lőszerkészletünket és élelmünket szekerekre raktuk át, harcosaink egy része pedig a felszabadult lovakra ült. Pihenőink alatt lovasaink kengyeleket kovácsoltak a falusi kovácsnál és nyergeket eszkábáltak. Így alakult meg lovasszázadunk, amelynek parancsnokául Ljokint, a volt könyvelőt

neveztük ki, akinek a partizánok a „Bajszos" gúnynevet adták. Bajusza nagyobb volt, mint bárkinek a bajuszosok közül és messze túlszárnyalta még Rudnyevét is. Ez a könyvelő lovasnak született és páratlanul bátor parancsnoknak bizonyult. A lovasszázadban parancsnokukhoz méltó harcosok is voltak. Nem egy olyan daliás legény akadt köztük, aki már puszta megjelenésével is rémületet keltett a németek között. Sosem felejtem el Ljosa lovaskatonát, aki ezt a nevet még mint a törzs összekötője kapta. Csak láttátok volna, amint az oszlop mellett elszáguldott! ... Lova hihetetlenül nagy volt és erős, akárcsak valami igásló, a farka le volt vágva, — ha Ljosa vágtatott rajta: nyögött a föld. A lovas fején óriási kakastollas szalmakalap, testén keresztül-kasul szíjak, teleaggatva mindenféle zsákkal, kulaccsal, térképtáskával, távcsővel. Oldalán egészen valószínűtlen méretű kard lógott. Mindezt úgy zsákmányolta. Csak az üstöke volt igazán az övé. Igazi kozák üstök volt.

Amint a kievi terület felé közeledtünk, ahol az a feladat várt ránk, hogy a kiev—korosztyenyi vasútvonalra mérjünk csapást, rádión Moszkvához fordultunk: nem kaphatnánk-e robbantóanyagot, mert készletünk már kiegészítésre szorul? Moszkva felvette tartózkodásunk hosszúsági és szélességi fokát és egyezményes jeleinket. Folytattuk utunkat, miközben folyton az eget figyeltük. Fejünk felett gyakran zúgtak a német szállító repülőgépek motorjai. A németek, félve a partizánoktól, igen magasan repültek ugyan, de Kosztopol város közelében mégis sikerült egyik könnyű géppuskánk tüzével lelőni egy ellenséges szállítógépet. Röviddel utána egy éjjel szovjet motor ismerős búgását hallottuk. Tüzet gyujtottunk. A repülőgép egy darabig felettünk keringett, aztán kezdte ledobálni az ejtőernyős csomagokat. Egyik különleges partizánosztag a tábortüzek mellett várakozott; a tűz mellé ledobott óriási robbanóerőt képviselő csomagokat fölszedte, s azonnal kocsikra rakta. Ugyanezen az éjszakán, közvetlenül az első gép után, még két „moszkvics" repült hozzánk. Nemcsak robbantóanyagot, hanem friss moszkvai újságokat is hozott.

A cservonni tótól kezdődő utunk éppen egy hónapig tartott. Nyilt, sűrűnlakott területeken haladtunk át, útközben hidakat robbantottunk, állomásokat, helyőrségeket, raktárházakat semmisítettünk meg. Mindezek ellenére partizánalakulatunk megérkezése Kiev alatt teljes meglepetést okozott a német parancsnokságnak. Vakmerőségünk nyilván egyszerűen hihetetlennek tűnt számukra

és a riadalom csak akkor tört ki köztük, amikor már csupán nyolcvan-száz kilométernyire voltunk Kievtől.

Március nyolcadikán — a bennünket már szorítani kezdő ellenség szemeláttára — a partizánászlóaljak egy géppisztolyos csoport fedezete alatt átkeltek a megáradt Tyetyerev folyón. Keskeny jégcsíkon keltünk át, amely a meder egy éles fordulatánál fennakadt. Utólag felrobbantottuk ezt a jégzárógátat. A következő napon, Kodra községnél, a németek két zászlóaljjal támadtak ránk és megkísérelték, hogy a kiev—korosztyeni vasútvonaltól visszavessenek. Rövid harc után az ellenség szétszórva vonult vissza. A partizánok üldözőbe vették őket, éjjel átvágtak a vasútvonalon és március tizedikén az ivankovi kerület Blitcsa községében állapodtak meg.

Századaink annyira hirtelenül törtek be a faluba, hogy a német rendőrségnek még annyi ideje sem volt, hogy kerületi parancsnokságát telefonon értesítse a partizánok közeledtéről, noha a telefonösszeköttetése megvolt. Mi persze kihasználtuk a helyzetet és néhány órán át kihallgattuk a telefonbeszélgetéseket, amelyek a szomszédos falvak rendőrei között folytak, akik nem is gyanították, hogy Blitcsában partizánok hallgatják őket. Ezek a beszélgetések pontos képet nyujtottak arról, hogy mi történik az ivankovi kerületben a partizánok megjelenésével kapcsolatosan. Valakit Ivankovóból hívtak a telefonhoz:

— Blitcsa... Blitcsa... Blitcsa! Mi az ördög van ott!

Blitcsa nem válaszol. Most egy másik faluból jelentkezik egy hang:

— Ivankovo, ki van a telefonnál?

— A rendőrfőnök. És maga kicsoda?

— Egy rendőr Kolonyecből. Úgylátszik, a blitcsai falusi bíró mulat.

— Az, hogy mulat, még nem volna baj, de attól tartok, hogy ott valami egyébről van szó...

— Azt gondolja talán, hogy partizánok?...

— Tisztázni kell, hogy mi van ott. Küldjön ki valakit kötéllel és baltával, mintha fáért menne az erdőbe. Nézze meg, mi történik Blitcsában.

Azonnal utasítást adtam, hogy néhány harcost küldjenek ki az erdőbe Kolonyec falu irányába. Ezek csakhamar parasztruhába öltözött, baltával és kötéllel felszerelt rendőrt hoztak elém, aki beismerte, hogy felderítésre küldték Blitcsába.

Folytatjuk a telefonbeszélgetések lehallgatását. Ivankovo Kolonyecet hívja:

— No, mi van? Elküldött valakit Blitcsába?

— Küldtem, de még nem tért vissza.

— Küldjön valakit egy szekérrel. Rakjanak rá vagy két zsák krumplit, mintha egy ismerős nénikének vinné...

— Rendben van, megcsináljuk. És maguknál mit hallani?

— Katonaság érkezik Kievből. Egyik gépkocsi a másik után jön, ágyúkkal és aknavetőkkel.

Újból kiküldök néhány harcost, Kolonyec falu irányába. Krumplival megrakott szekérrel térnek vissza és hozzák a második német felderítőt. Kihallgatjuk és ugyanakkor készülünk a németek fogadtatására. Az egyik zászlóalj a falutól egy kilométernyire ássa be magát. Az üteg állásba megy. Két század az erdőbe vonul, hogy az ellenséget megjelenésekor oldalba és hátba támadhassa. Az összes utakat megfigyelés alá helyezzük.

Időközben Ivankovo újra hívja Kolonyecet.

— No, mi van? Senki nem jött vissza Blitcsából?

— Még egyet kiküldtem, de egyik sem jött vissza. És mi újság maguknál?

— Az összes utca tele van katonasággal. Úgylátszik, Blitcsa ellen nyomulnak...

Az ellenség március tizenegyedikén közelítette meg Blitcsát. A támadásban talán két zászlóalj német és német-ukrán nacionalista katona vett részt. A partizánok egészen közel engedték az ellenséget, aztán egyszerre orkánszerű tüzet zúdítottak rá az összes fegyverből és az ágyúkból. Két századunk — akiket már előzetesen azért küldtünk az erdőbe, hogy hátulról kerüljék meg a németeket — elvágta mögöttük a visszavonulás útját Kolonyec felé. Az ellenséget a Tyetyerev folyóhoz szorítottuk. Itt a harc már a németek véres mészárlásává változott. A rémülettől megzavarodott katonák eldobálták fegyvereiket, a szélesen kiáradt folyóba vetették magukat és az úszó jégdarabokba kapaszkodtak; de a partizánok golyói ott is utólérték őket. Az egész partot ellenséges holttestek borították. Sok halottat a jégtáblák sodortak el...

A véres, győzelmes harc egyébként vidáman végződött. Két komszomolcunk — Ragyik Rudnyev és Vanja Csernyak „Ivan Ivanovics" — tizennyolc ukrán nacionalistát, vagy ahogyan ezek az árulók magukat nevezték: „kozákocskát" ejtettek foglyul. Hogy

ne tudjanak szétszaladni, fiatal partizánjaink régi, kipróbált módszerhez folyamodtak. A „kozákocskák" nadrágjáról az összes gombot levágták és elvették övüket. Milyen kacagás volt, amikor két géppisztolyos legényke őrizete alatt végigvonultak a falun, két kezükkel a nadrágjukat fogva, hogy le ne csússzék...

Azzal, hogy a Tyetyerev folyónál megsemmisítettük az ellenünk küldött zászlóaljakat, néhány napot nyertünk a Kiev alatti ellenséges közlekedési vonalak elleni rombolómunka számára. Eközben Pavlovszkij vezérlete alatt néhány partizáncsoport megsemmisítette a Tyetyerev nevű vasútállomást és felrobbantotta a kiev—korosztyenyi vasútvonalon fekvő vasúti hidat. Ugyancsak ezekben a napokban a Rudnyev vezetése alatt álló csoportok felgyujtottak egy hidat az ivankovo—kievi országúton és egész sor rombolóműveletet hajtottak végre Kiev közelében.

Március tizenötödikén a partizánalakulat folytatta portyázóútját, elhagyta Blitcsát és egy kezdetleges pontonhídon, amelyet a helybeli lakosság épített a partizánok számára, átkelt a Tyetyerev folyón. Előttünk volt még a Sztálin elvtárs által kitűzött feladat második részének végrehajtása: a jobbpart német erődítményeinek felderítése. Mielőtt Blitcsát elhagytuk, a partizánmozgalom ukrajnai parancsnokságán keresztül rádión megkaptuk Hruscsov elvtárs parancsát, amely e feladat végrehajtására a Pripjaty alsó folyásához irányított bennünket.

HARCOK A PRIPJATYON

A németek április első napjaiban megnyitották a hajózást a Pripjatyon, aztán Csernobilból Mozir irányában egy hajókaravánt indítottak útnak: a „Reménység" nevű gőzhajót és négy uszályt, egy páncélos őrhajó fedezete mellett. Április 6-án ez a karaván elérte Arevicsi falut. Mi már ekkor magunkkészítette kompjainkon átkeltünk a Pripjatyon. A parancsnokság Arevicsiben, a zászlóaljak a Hojnyik-kerület környező falvaiban helyezkedtek el. A német hajókaraván legénységét teljesen váratlanul érte, amikor a partizánok 45 mm-es ágyúinak tüzébe került. A tüzérség váratlan tüzétől a gőzhajó és az uszályhajók kigyulladtak, majd elsüllyedtek. Csak a páncélos őrhajónak sikerült elmenekülnie.

A következő napon a németek a Pripjatyon megjelent par-

tizánok ellen egész hajórajt küldtek ki: két páncélos gőzhajót és négy páncélos őrhajót. Felderítőink már messze Arevicsitől észrevették a hajórajt és így jól fel tudtunk készülni fogadtatásukra. A falu mellett, a folyó mentén mindkét irányban páncéltörő ágyúkat és géppuskákat állítottunk fel, közöttük középen rohamszázadok helyezkedtek el, ágyúkkal.

Amikor a hajóraj mintegy öt kilométernyire jutott Arevicsihez, a németek lőni kezdték mindkét partot géppuskával és ágyúval. A partok némák maradtak. A gőzhajók és az őrhajók szünet nélkül tüzeltek, s lassan haladtak el közvetlenül a víz mellett lévő jól álcázott lesállásaink előtt. Amikor a hajóraj benne volt a harapófogóban, rohamszázadaink ágyúi és géppuskái egészen közelről tűz alá vették a hajókat. A géppuskagolyók zápora a gőzösök és őrhajók legénységét a fedélzetről a hajófenékbe kergette le. Már az első ágyúlövések szétverték a vezérhajó kormányát. A hajó örvénybe jutott a folyón és zátonyra futott. A másik melléje állt, valószínűleg azért, hogy uszályra vegye, de a legénységből senkinek sem volt bátorsága kibújni a fedélzetre. Néhány percig mindkét hajó szorosan egymás mellett, az ágyúk tüzében állott. Először az első gyulladt ki, az, amelyik zátonyra futott. A másik távolodni kezdett tőle, de aztán szintén lángbaborult és lángolva úszott lefelé a folyón. Az ár felénk sodorta, s mihelyt a parthoz ért, a partizánok már a fedélzeten termettek. A hajófenékbe bújt németek kétségbeesetten védekeztek. Az égő hajón folyt a kézitusa, de a partizánok összeszedték a lövedékeket is és a partra hurcolták.

Az élhajóval, amely zátonyra futott, tovább kellett bajlódnunk. A hajót a víz sodra orrával a part felé fordította, úgyhogy a lövedékek nem jó helyen érték és elcsúsztak oldalpáncéljan. A tüzérek elhatározták, hogy állást változtatnak. Közben néhány forrófejű emberünk türelmét vesztve csónakba ugrott s a hajó közelébe evezett. A németek tüzet nyitottak rájuk; de mert féltek előbújni, csak vaktában lövöldöztek a világítóablakokon át, a hajópárkány mentén. A partizánok fölmásztak a fedélzetre és az ott talált nagykaliberű géppuskával azonnal tüzelni kezdtek minden irányba, amire a németek a hajóűrből, végig a fedélzeten, ugyancsak tűzzel válaszoltak. Ezalatt tüzéreink állást változtattak és új helyükről folytatták az ágyúzást a hajó ellen, a partizánok pedig visszajöttek a partra. A fedélzeten gomolygott a füst. Egyszer csak a füstfelhőből egy hang hallatszik ki a partra:

— Vegyétek alacsonyabbra az irányzékot, fiúk, még belém találtok puffantani.

A partról kérdezik:

— Ki az? Ki kiabál ott?

— Hát csak én volnék, Miska Gyomin.

— Mi az ördögöt forgolódol te ott, mint az ördög a kemencében?

— A Fritzekre vigyázok, nehogy meglépjenek...

Kiderült, hogy egyik emberünk ottmaradt a fedélzeten és a világ minden kincséért sem akart lemenni az égő hajóról, mert attól félt, hogy a németek valahogy kereket oldanak, ha ő nem vigyáz rájuk géppisztollyal.

A tüzérek rákiáltottak:

— Mégy onnan, te ördögfióka...

De Miska Gyomin csak egyet kíván:

— Ne féltsetek engem, fiúk, csak valamivel alacsonyabban célozzatok.

Így őrizte a németeket az égő hajón, ágyútűz közben, mindaddig, amíg a lángok a hajóűrbe nem hatoltak, amit abból a borzalmas ordításból tudtunk meg, amely a hajóról idehallatszott.

— Most már aztán nem szöknek meg! — hallatszott Gyomin diadalkiáltása, miközben kiugrott a füstfelhőből és a partra úszott. A hajó süllyedni kezdett és az egész harapófogóba került legénységből csak három németnek sikerült partra jutnia és elrejtőzniie a bokrok között, — de ők sem jutottak messzire. Másnap egy Molocska nevű faluból szaladva jött hozzánk egy kisleány:

— Partizán bácsikák — kiáltotta, — németek vannak a faluban!

A három német volt. Egész nap éhesen bolyongtak az erdőkben és a mocsarak közt, éjszakára pedig bementek a faluba és az első kunyhóban, amely útjukba esett, ennivalót követeltek. A kunyhó gazdája észrevétlenül odasúgta a kislányának, hogy szaladjon el értünk. Azonnal egy csoport harcosunkat küldtem Molocskába, de már későn érkeztek. Az egyik német, miközben mohón a tejesköcsög után nyúlt, amit a gazda hozott neki, leejtette géppisztolyát. A kolhozparaszt pedig fölhasználta a kínálkozó alkalmat, hogy leszámoljon a némettel, s be sem várva, amíg segítséget kap, fölkapta a fegyvert, s leadott belőle egy sorozatot. Két német holtan esett össze, de a harmadiknak sikerült kidobnia egy kézigránátot, amitől a kunyhó gazdája meg-

sebesült. Kravcsenko Viktor Petrovicsot, a bátor kolhozparasztot a partizánok elhozták Molocskából Arevicsibe, onnan pedig repülőgépen csakhamar Moszkvába küldtük, hogy ott meggyógyítsák.

Arevicsiben való tartózkodásunk első napjaiban a falu közelében repülőteret létesítettünk. Nem egy repülőgépet fogadtunk itt a Nagy Földről. Arevicsiben láttuk a „Szuvorov" és „A németek veresége Moszkvánál" című filmeket és itt hallgattuk az Ukrán Kommunista (bolsevik) Párt Központi Bizottsága előadójának beszámolóját a nemzetközi helyzetről.

A fronttól még többszáz kilométernyire voltunk ugyan, de már mindennap éreztük a Párt és a szovjet kormány irányítását. Portyázásunk alatt nem egyszer kaptunk rádiótáviratot Hruscsov elvtárstól, amelyben utasításait és jókívánságait küldte, s az embereinket rendkívül föllelkesítette.

Mielőtt portyázóutunkra indultunk, engem és Rudnyevet vezérőrnaggyá neveztek ki. A tábornoki egyenruhát már nem volt időnk megvárni és így Moszkvából repülőn küldték utánunk. Amikor először öltöttük magunkra a tábornoki egyenruhát, ez valamennyi partizánra nagy hatással volt. Akaratlanul is kihúzták magukat és arra törekedtek, hogy szigorúbbak legyenek önmagukhoz. A parancsnok és a politikai biztos tábornoki egyenruhájában a szovjetkormány megbecsülését látták az egész partizánalakulat iránt.

Április huszadikán érkezett hozzánk az UK(b)P Központi Bizottságának titkára, Gyemján Szergejevics Korotcsenko, a Komszomol Központi Bizottsága munkatársainak egy csoportjával. Valamennyi zászlóalj gyűlést tartott, hogy megünnepeljük a partizánok találkozóját Gyemján Szergejevicccsel Az, hogy az UK(b)P Központi Bizottságának titkára megjelent a partizánok állomáshelyén, kitörölhetetlen emléket hagyott a harcosokban és parancsnokokban. Sokan még aznap beadták kérvényüket, amelyben fölvételüket kérték a Pártba. Az alakulatnak Korotcsenko elvtárs megérkezése után létesített pártbizottsága éjjel-nappal dolgozott, hogy a benyujtott kérvényeket megvizsgálja és a párt fölvételi okmányokat kiállítsa.

Egyszóval olyan volt az életünk, hogy sokszor szinte teljesen megfeledkeztünk róla, hogy a németek á'tal elfoglalt területen, mélyen az ellenség hátában vagyunk. A szovjet emberek, valahányszor a németek által megszállt területről volt szó, nem hiába tették mindig hozzá azt a szót, hogy „ideiglenesen" Való-

ban ideiglenesnek is tartottuk a megszállást, nemcsak azért, mert soha senki sem kételkedett abban, hogy a németeket hamarosan elkergetjük a Szovjetföldről, hanem mert a németek a megszállt területeken soha egy percig nem voltak a helyzet urai.

Szomszédságunkban, a Dnyeper és Pripjaty folyamközében nagy partizánosztagok működtek, köztük Fjodorov elvtárs osztaga.

A csernyigovi partizánok dicső parancsnokával, Alekszej Fjodorovics Fjodorovval, a Szovjetunió kétszeres Hősével a Pripjatyon, a német flottillával folytatott harcunk közben találkoztunk. Egy csoport lovassal érkezett a harcálláspontomra, hogy fölvegye velünk a kapcsolatot. A kölcsönös segélynyujtás dolgában azonnal megegyeztünk és első közös lépésünk csakhamar az a támadás volt, amelyet Bragina város német helyőrsége ellen indítottunk. Alakulatunk maga több mint négyszáz német katonát és tisztet semmisített meg Braginában. Az ellenség csak azzal tudott válaszolni, hogy a levegőből minden rendszer nélkül bombázni kezdte a partizánfalvakat.

Arevicsiben több mint egy hónapig állomásoztunk, miközben a Dnyeper jobbpartján felderítéseket végeztünk. Még a brjanszki erdőből való távozásunk előtt érkezett hozzánk Pjotr Petrovics Versigora, akit a partizánok Szakállnak kereszteltek el. Eleinte fotografusnak hívták, mert Leicájától egy pillanatra sem vált meg. Ez a szakállas, — aki civilben filmoperatőr volt, — ejtőernyővel szállt le az ellenség hátországába. Született felderítő volt, rendkívüli önuralmú és kitartó ember. Csakhamar helyettesem lett a felderítő szolgálat irányításában. Vezetése alatt egy csoport távolfelderítő dolgozott, akik között néhány nő is volt. Ez a csoport a lakosság segítségével mindenhová, még a német parancsnokságokra és irodákba is behatolt!

Nem messze tőlünk, Hojnyik városában, egy szlovák csapat állomásozott, mint a város helyőrsége, Huszár József alezredes vezénylete alatt. Elhatároztuk, hogy megpróbáljuk, nem lehetne-e ezeket a németek által erőszakosan mozgósított szlovákokat megnyerni a németek elleni közös harcra. Levelet írtam a szlovák alezredesnek, Versigora egyik felderítőnője, Alekszandra Karpovna Gyemitcsik, egy volt tanítónő pedig vállalkozott arra, hogy a levelet személyesen átadja az alezredesnek.

A vakmerő asszony egyenesen a szlovák egység parancsnokságára ment, ahol elegáns selyemruhában jelent meg, s az alez-

redes minden nehézség nélkül kihallgatáson fogadta. A beszélgetés négyszemközt folyt le, s miután az alezredes elolvasta a levelet, azt kérdezte:

— Mit szólna ön, ha én mostʼ azonnal agyonlövetném?

— El vagyok rá készülve. Számoltam vele, mikor idejöttem, — felelte Alekszandra Karpovna.

Az alezredest meglepte az asszony nyugalma.

— És mi késztette arra, hogy a halálba menjen?

— A gyűlölet a németek ellen, akik rabságba akarják dönteni hazámat.

— Mi, szlovákok — mondta az alezredes, — szintén gyűlöljük a németeket, de parancsnokságának ajánlatát mégsem fogadhatom el. Ha az önök oldalára állunk, a németek azonnal agyonlövetik családunkat. Már figyelmeztettek erre bennünket. Egyelőre csak annyit ígérhetek meg, hogy ha kénytelenek leszünk önök ellen vonulni, katonáim a levegőbe lőnek majd.

Búcsúzóul a szlovák tiszt figyelmeztette Karpovnát, hogy a német parancsnokság nagy erőket vont össze, azzal a szándékkal, hogy a partizánokat a Pripjaty torkolatához szorítsa és vízbe fojtsa.

Ez a beszélgetés április huszonkilencedikén folyt le. Rövidesen egyéb forrásból is kaptunk híreket a németek készülő támadásáról. Május hetedikén a partizánalakulat északi irányban elvonult Arevicsiből és a gomel—kalinkovicsi vasútvonal felé indult, ahova május tizenkettedikén éjjel megérkezett. Nahov—Golevici vonalszakaszánál az ellenség megerősített védelmi vonalára bukkantunk. Végig az egész vonalon kiserődök, lövészárkok húzódtak, drótsövények feszültek, az átjáróknál az erdőt két-háromszáz méterre kiirtották és az átjárókhoz vezető erdei utakon torlaszok álltak. Megkíséreltük áttörni a védelmi vonalat, de a németek reggelre jelentős erősítéseket kaptak; a harcot be kellett szüntetnünk és utunk irányát meg kellett változtatnunk.

Elhatároztuk, hogy a Pripjaty jobbpartjára, Poleszje déli vidékére kelünk át. Egyik zászlóaljunkat előre küldtük, higy Vjazsiscse falunál készítse elő az átkelést, miközben a többi zászlóaljak és ütegek Tulgovicsi falunál foglaltak állást, hogy az átkelést fedezzék. Az összevont csoport vezényletét a törzs helyettes parancsnokára, a fiatal Vojcehovicsra bíztuk, aki a brjanszki erdőben folytatott harcok alatt hősi halált halt Kursz helyébe lépett. Búcsúzóul Rudnyev így szólt hozzá:

— No, fiacskám, bízunk benned. Nehogy aztán szégyent valljunk veled.

A német parancsnokság két harctéri hadosztályának a frontról visszavont egységeit vetette be a partizánalakulat ellen. Május tizenhetedikén Tulgovicsinél a földön és a levegőben egyszerre támadták meg a partizánokat.

Vojcehovics a falu előtt foglalt el védelmi állást, ahol a partizánok szabályos mélységű lövészárkokat ástak.

Egy egész napon át innen verték vissza a német gyalogság elkeseredett támadásait, amelyeket tíz harckocsi és néhány bombázó támogatott. Az a zászlóalj, amelyet a Pripjatyhoz küldtünk, ezalatt már két nap óta pihenés nélkül, rejtekutakon szállította a faanyagot az átkelés helyére és tovább folytatta a jobbpart felderítését. Kiderült, hogy a Pripjaty egész jobbpartját, a folyó torkolatától egészen Mozirig, megszállta az ellenség, és minden faluban német helyőrség állomásozik.

Így tehát a partizánalakulat az ellenség harapófogójába jutott, s hozzá az ellenség ereje a partizánokét sokszorosan felülmúlta. Minden harcosunk tisztában volt helyzetünkkel, de senki sem csüggedt. Közöttünk volt az UK(b)P Központi Bizottságának tikára, Korotcsenko elvtárs is, és ez megsokszorozta harcosaink és parancsnokaink erejét. Tüzéreink és páncéltörőink szinte közvetlen közelből lőtték az ellenséges harckocsikat és páncélos gépkocsikat, s közben egyre hangzott a kiáltás: „Éljen Sztálin!"

Estére azután a németek, — miután több mint háromszáz halottat, négy kis tankot és egy páncélgépkocsit vesztettek, — állásaikba vonultak vissza. A partizánszázadok egy részét a tulgovicsi védelmi állásból a hídépítéshez vezényeltük, közben előretolt zászlóaljunk néhány százada, amely csónakon átkelt a Pripjatyon, a jobbparton hídfőállást létesített. Az utolsó egység 9 órakor indult el Tulgovicsiből. Csak tizenöt lovas maradt hátra. Szétszóródtak az egész védelmi vonal mentén és időnként rakétákkal világították meg a terepet, nehogy az ellenség észrevegye, hogy a partizánok elhagyták Tulgovicsit.

A partizánalakulat főerői éjjel kettőkor gyülekeztek az átkelés helyén. A híd még félig sem volt készen. Nekifeküdtünk a munkának. Katonaköpenye alját övig felhajtva, Korotcsenko elvtárs is ott volt a parton, az UK(b)P Központi Bizottságának tagjaival, és az Ukrajnai Komszomol Központi Bizottságának tagjai is. Mintegy másfélezer harcos és parancsnok, de-

rékig hideg vízben, egész nap és egész éjjel vonszolta a folyóba a fatörzseket, s dróttal összekötözve őket, tutajokat készítettek. Reggelre a kétszáz méter hosszú híd össze volt kötve a balparttal. Hozzáláttak, hogy a hidat keresztbe fektessék át a folyón. Eleinte segítségükre volt a víz folyása és a szél, amely a vízfolyás irányában fúit. Mihelyt azonban a hidat megfordították és az keresztben állt a folyón, a drótkötelek megfeszültek, és a víz sodra, amit a szél még erősebbé tett, egyszerre két helyen is elszakította a tutajokat. Az egész munka már-már kárbaveszett; úgy látszott, hogy a híd drótkötelei elszakadnak és az egész alkotmányt darabokra szaggatja a folyó. Embereink azonban a hídra rohantak, mások csónakokba vetették magukat és néhány perc mulva a tutajok újból össze voltak kötve. A már előre odakészített keskenyvágányú sinekkel még meg is erősítették a hidat.

Reggel hat órakor megkezdődött az átkelés. A terhet kénytelenek voltunk kézben vinni, mert a híd egy közönséges szekér súlya alatt is húsz-huszonöt centiméternyire süllyedt a víz alá. A legnehezebb volt a 76 mm-es ágyúkat áthordani; kiadtam a parancsot, hogy ezt is úgy szállítsák át, emberi erővel. Összeszorult a szívünk, amikor tüzéreink hozzáláttak Télapó, — vagy ahogy a partizánok nevezték: „Apuska" vezénylete alatt, hogy az első ágyút átvonszolják a hídon. A híd több mint félméternyire süllyedt a vízbe, s az embereket a víz sodra leverte a lábukról, lesodródtak a hídról, egymásba kapaszkodva úsztak, majd visszavergődtek a hídra és Télapó vezénylete alatt tovább vontatták az ágyút a víz alá merült hídon...

Ezalatt az ellenség a jobbparti hídfőállást védő századaink ellen támadásba ment át. Csakhamar heves ütközet fejlődött ki. Egy német géppuska lőni kezdte az átkelőket, de a géppuskát egy 45 mm-es ágyú jólirányzott lövése ártalmatlanná tette.

A balparton, Tulgovicsi körül, most megdördültek a német ágyúk, amelyek tegnapi állásainkat vették tűz alá. Rakétáinkkal, amelyekkel lovasaink az éjszaka folyamán a Tulgovicsi mellett elterülő terepet világították meg, sikerült megtévesztenünk a németeket, akik hosszú ideig lőtték a partizánok által már elhagyott állásokat. Amikor észrevették, hogy hiába lődöznek a levegőbe, a folyóra vetették magukat, de akkorra már zászlóaljaink az egész hadtáppal és az állatállománnyal túljutottak a Pripjatyon és szétrombolták maguk mögött a hidat.

Miután a csapatok az előreküldött századok által szívósan

védett hídfőállás kis területén összegyülekeztek, mindhárom zászlóalj egyszerre, de különböző irányban csapott le. Szétverte az ellenséget, s így nyitva állott az út Poleszje déli vidékére.

A kétnapos harcban a németek nem kevesebb, mint ezer halottat, nyolc harckocsit és három páncélgépkocsit hagytak a küzdelem terén.

Így végződött a hitleristáknak az a kísérlete, hogy a Pripjatyon megsemmisítsék a partizánokat.

A KARPATOK FELÉ

Azok után, amin a Pripjatyon átestünk, a Milasevicsi körüli tölgyfaliget, ahol június első napjaiban megpihentünk, csodálatosan szép és békés kis zúgnak tűnt előttünk. A liget Poleszje lelcsici kerületében, Gluskevicsi falu közelében terül el, ahol a mult év decemberében állomásoztunk, amikor a Szárni melletti vasúti hidakat robbantottunk fel. A nép nem felejtett el bennünket és jól esett hallgatnunk a poleszjei falvakban, amikor azt dalolták:

Esőben, hóvihar ban a partizán sereg
Az ellenségre rontott, akár a fergeteg.
Egyetlenegy bitorló ott élve nem maradt,
A Szejm folyónak partján, ős Putyivl alatt!

Ez a dal, amelyet egy putyivli partizán írt, volt a harci indulónk. Alakulataink decemberi állomásozása idején a lelcsici erdőben hallotta először az itteni nép, s most, hogy visszajöttünk, a lányok ezzel a dallal fogadtak bennünket. Megjegyezték és szívükbe zárták.

Milyen messzire eljutott a putyivliak dala!

Ha a kerülőket is számítjuk, amelyeket útközben tettünk, hogy az ellenséget megtévesszük s az nyomunkat veszítse, — hogy az erős helyőrségeket megkerülhessük és hogy ott jelenhessünk meg, ahol az ellenség legkevésbbé várt bennünket; valamint, ha a főútvonalakról való letéréseket és harci műveleteinket is számítjuk; a sztálini portyázás kezdetétől több, mint 6400 kilométeres utat tettünk meg. Indulónk, amely a brjanszki

erdőben született, Csernyigov, Pinszk, Szárni, Rovno, Zsitomir, Kiev, Mozir vidékére is eljutott, és ahol nappal felcsendült, az ellenség éjszakára már megérezte a partizánok erejét. A sztálini portyázás folyamán alakulatunk 14 vasúti hidat, 28 közúti hidat pusztított el, kisiklatott 14 katonai szerelvényt, elsüllyesztett 15 folyami hajót, szétrombolt 6 vasútállomást, 7 telefon- és távíróközpontot és több mint 6000 hitleristát semmisített meg.

Milasevicsi-i pihenőnk nem tartott sokáig. Alig helyezkedtünk el a tölgyfaerdőben, a Nagy Földről érkező repülők máris kezdték szállítani a hadianyagot, a gyógyszereket, a robbantó- és irodalmi anyagot. Egy új, az eddiginél sokkal nehezebb és távolabbi hadjáratra kellett elkészülnünk. Az UK(b)P Központi Bizottsága azt tűzte ki feladatunkul, hogy vonuljunk a Kárpátokba és romboljuk le a drohobicsi hegyi nyersolajtelepeket, amelyek a németek leggazdagabb üzemanyagforrásai közé tartoztak keleti frontjuk ellátásához.

Csak természetes, hogy indulásunk előtt csupán a parancsnokság tudta, hová megyünk. Embereink mindössze annyit sejtettek, hogy valami nagyon megtisztelő feladat vár rájuk. Még mélyebben kell behatolniok az ellenség mögé, olyan kerületekbe, ahol az ellenség számára kedvezőbb, a mi számunkra viszont sokkal veszélyesebb a környezet. Ezzel szemben azonban tisztában voltak azzal, hogy Sztálin tudtával indulnak útnak.

Esténként a partizánok a parancsnokság melletti tábortűznél Korotcsenko elvtárs köré gyűltek össze, énekeltek és beszélgettek. Micsoda kérdéseket tettek föl Korotcsenkónak... De egyetlen egyszer sem hallottam, hogy azt kérdezték volna:

— Hová, milyen vidékre megyünk, Gyemjan Szergejevics?

Embereink törvénynek tartották, hogy soha nem kérdezik, hová és miért megyünk. Teljesen parancsnokságunkra bízták magukat és nem emlékszem, hogy valaki csak egyetlen egyszer is megszegte volna ezt a törvényt, holott talán természetes lett volna, hogy feltámadjon bennük a kérdés: miért térünk le egyszerre az útról, miért megyünk visszafelé és miért kell ekkora kerülőt csinálnunk?...

Valahányszor a partizánoszlop irányt változtatott, harcosaink ezt énekelték:

Drága föld, szülőhazámnak földje,
Drágakőnél drágább kincset ád...

Az után a rögyűlés után, amelyen Rudnyev az előttünk álló hadműveletről beszélt és célzást tett arra, hogy talán olyan tájakra kerülhetünk, ahol szőlő terem, mindenütt ezt a Hazáról szóló dalt visszhangozta az erdő.

Az egyik repülőgépen a partizánmozgalom ukrán vezérkarának főnöke, Sztrokacs vezérőrnagy látogatott meg bennünket. Rendjeleket és érmeket hozott, hogy kiossza azok között, akik a harcokban érdemeket szereztek. Néhányszáz harcos és parancsnok itt Poleszje tölgyfaligetében kapta meg a kormány kitüntetését, köztük az összes putyivliak, akik már a szpadsanszki erdőben léptek közénk. Boldog és vidám nap volt ez mindnyájunk számára. Minden gondolatunk Sztálin felé szállt. Amikor a kitüntetést átnyujtották, mindenki azzal az érzéssel fogadta, hogy ez Sztálin gondosságának, figyelmének jele, aki most távoli dicsőséges útra küld bennünket, s hogy bárhová megyünk is, az ő szeme rajtunk, minden lépésünket figyelemmel kíséri és mindenütt érezzük majd az ő apai gondoskodását és irányítását. A szemükből láttam, hogy akár a világ végére küldhették volna őket, semilyen akadály, sem folyók, sem hegyek előtt meg nem hátráltak volna.

Indulásunk előtt a Moszkvába visszatérő repülőgépeken néhány sebesültet és beteget küldtünk a Nagy Földre, s így el kellett búcsúznunk Télapótól is. Bárhogy próbálta is az öreg összeszedni minden erejét s bárhogy akarta edzeni magát a télen azzal, hogy a szabadban jeges vízzel dörzsölte le testét, mégis megrokkant. A Pripjatyon való átkelés után olyan erős reuma támadta meg, hogy sem kezét, sem lábát nem tudta megmozdítani, úgyhogy Milasevicsiben a tüzéreknek kellett tovább vinniök „apuskájukat", s kanállal kellett etetniök.

Alekszej Iljicsnek sehogyan sem volt ínyére, hogy el kell hagynia az osztagot és búcsúzáskor könnyes szemmel mondta bajtársainak:

— Csak kigyógyítsanak Moszkvában! Mihelyst a lábamra tudok állni, tüstént visszajövök hozzátok. Ne féljetek, megtalálom én a legényeimet, bárhová mentek is!

Június tizenkettedikén Korotcsenko elvtárs búcsúbeszédet intézett hozzánk, s mi elindultunk a Kárpátok felé. Gyemjan Szergejevics közel két hónapot töltött nálunk, ismerte a partizánélet minden nehézségét, nélkülözéseit és veszedelmeit, amelyeket összes harcosunkkal és parancsnokunkkal megosztott. Em-

bereinket meleg ragaszkodás fűzte hozzá, de most a Párt Központi Bizottsága új feladattal bízta meg és meg kellett válnia tőlünk. Amikor elindultunk, sokáig állt az úton, hosszan nézett az elvonuló századok után, amelyek hangos énekszóval indultak neki a messzeségnek.

— Micsoda emberek! — mondta búcsúzóul, hozzám fordulva. — Ha lehetne, feltétlenül velük mennék!

Új hadivállalkozásunk sikere elsősorban attól függött, hogy ugyanolyan meglepetésszerűen tudunk-e megjelenni a Kárpátokban, mint ahogy a tavasszal Kievnél termettünk.

Poleszje déli mocsarai közül kijutva Nyugat-Ukrajna mezőségeire, három területen, Rovno, Tarnopol és Sztanyiszlav területén kellett átjutnunk, át kellett kelnünk néhány nagy folyón és talán egy tucatnyi vasútvonalat kellett kereszteznünk. Lehetséges-e, hogy egy nyolc-tíz kilométernyire húzódó partizánoszlop titokban, észrevétlenül tehessen meg ekkora utat?

Manőverező tevékenységünk során lassan kialakult a partizánmenetelés vastörvénye. Mindig a sötétség beálltával kell útnak indulni, nappal pedig vagy az erdőkben, vagy valamely istenhátamögötti faluban kell megpihenni. Mindenről tudnunk kell, ami előttünk és körülöttünk történik. Egy és ugyanazon irányban nem volt szabad haladni, az egyenes útról le kellett térni, mellékutakon lopakodni és nem félni a kerülőktől. Valahányszor az ellenség nagyobb helyőrsége mellett haladtunk el, védőcsapatokkal kellett fedeznünk magunkat; a kisebb helyőrségeket, leshelyeket pedig meg kellett semmisítenünk. A menetet mozgás közben semilyen körülmények közt nem volt szabad megbontani s a sort senki sem hagyhatta el. Mindig készen kellett lennünk arra, hogy ha ellenségre bukkanunk, két perc alatt körvédelemben legyünk és minden fegyvernem tüzet nyithasson. Míg az ágyúk egy része állásba megy, a többi az útról tüzel. A főerőknek rejtett dülőutakon, ösvényeken, — csak olyan utakon volt szabad vonulniok, amelyeket csupán a helyi lakosság ismer, míg a rombolócsoportoknak a nagy országutakon és vasúti vonalakon kellett haladniok, hogy a hídakat, vasúti síneket, távíróvezetékeket felrobbanthassák és a szerelvényeket kisiklathassák.

Ahol éjjel a partizánoszlop haladt, köröskörül néma csönd volt, — ám a messzeségben rengett és dübörgött a föld, és minden lángban állt. Ha megérkeztünk egy faluba, azonnal harcba kellett állítanunk a népet s mindent: röplapokat, rádiót,

agitátorokat fel kellett használnunk, — fel kellett fegyvereznünk a helyi partizánokat, meg kellett őket tanítanunk tapasztalataink-ból mindarra, amit tudtunk, hogy holnap, amikorra mi már messze leszünk, ne aludjanak ki mögöttünk a lángok és ne némuljon el a robbantások döreje. Soha nem mondhattuk: „Mi putyivliak", „mi saliginiak", vagy „mi gluhoviak", — el kellett felejtenünk saját szülőföldünk nevét; senki nem tudja, honnan jöttünk és hová megyünk. Az egész nép harcban áll s mi csak néhány kis csepp vagyunk a félelmetes áradatban... Próbáljon csak ránktalálni az ellenség, ha tud!

A partizánmenetelés e törvényeihez szigorúan ragaszkodva, egy hónap alatt hatszáz kilométert tettünk meg így. Észak felől megkerültük Rovnót, aztán Rovno és Luc között délnek fordulva, nyugaton a Dnyeszter felé vonultunk. Útközben tizenkét német szerelvényt, tizenhárom közuti és vasúti hidat robbantottunk föl, de mindezek ellenére olyan váratlanul jelentünk meg a Dnyeszterhez vezető utakon, hogy a németek azt hitték: ejtőernyőn bocsátottak le bennünket. A német csendőrség osztagai az utakon ide-oda száguldoztak és Szkalat város közelében az egyik ilyen osztag ránk is akadt. Mi éppen pihenőt tartottunk egy erdőszélen. A németek azt hitték, hogy egy kisebb szovjet ejtőernyős csoporttal kerültek szembe, csatárláncba fejlődve „lélektani" rohamra indultak ellenünk, akik talán kétezren voltunk. A hetvenkedő legényeket olyan közel engedtük magunkhoz, hogy jót mulattunk rajtuk, mint változott meg egyszerre arcuk, amikor az egész erdőszél megmozdult és a partizánok valóságos lavinája zúdult rájuk. A fák mögül egy lovasszázad vágtatott elő, élén Ljonkinnal, a „Bajszossal", akinek nyomában a daliás Ljosa nyargalt óriási kancáján. A csendőröket egyszerre mintha a szél fújta volna el; csak a gépkocsik maradtak vissza, amelyeken Szkalatba igyekeztek.

A német hatóságok között nagy riadalom támadt a tarnopoli terület minden déli kerületében; s még mielőtt odaértünk volna, gyorsan megszöktek Bucsacsából, Monasztiricsből és Galicsából. Most minden azon múlott, hogy milyen gyorsan tudunk haladni előre. Június tizenkettedike óta a Dnyeszter folyásával párhuzamosan mentünk előre, át kellett kelnünk a Dnyeszteren, s még mielőtt a németek meg tudják szervezni a véde'met és a hegyekbe betört partizánok ellen erőiket össze tudják vonni, el kellett jutnunk a drohobicsi nyersolajtelephez.

Versigora felderítői, akiknek sikerült Lvov alá is eljutniok, azzal tértek vissza, hogy a németek a közeli városok minden helyőrségét felriasztották, a Norvégiából a keleti frontra irányított hegyilövész ezredeket útközben feltartóztatták, s ezek ki is rakodnak a vasúti szerelvényből. Felderítőink elfogtak egy parancsot, amelyből megtudtuk, hogy a német parancsnokság 500 gépkocsit utalt ki arra, hogy a legénységet a hegyekbe szállítsák. Miközben kényelmes átkelési helyet kerestünk, gyors iramban haladtunk előre a Dnyeszter mentén. Egy-egy napi menet folyamán hatvan kilométert tettünk meg. Parancsnokaink egyre azt hangoztatták harcosainknak: „A késedelem most egyenlő a halállal!"

A német hadvezetőség a Dnyeszter átkelőhelyén a 4. és 13. SS. rendőrezredeket és csendőrosztagokat vonta össze, — de a partizánok megelőzték őket. Július tizenötödikén a sötét éjszaka idején Ljonykin lovasszázada titokban eljutott a Szivki nevű falu melletti hídhoz, amely Galicstól északabbra fekszik. „Hurrá" kiáltással, mint a lavina, vetették rá magukat a sötétből előretört lovasok az elképedt őrségre, s még mielőtt azok tüzet nyithattak volna, lekaszabolták őket. Reggelre a partizánalakulat már a Dnyeszter túlsó partján volt.

A nyersolajtelep elleni támadás kiindulópontjául a Csornij ljeszt* választottuk, amely Sztanyiszlav várostól nyugatra a Kárpátok aljánál fekszik. Ahhoz, hogy az erdőbe bejuthassunk, előbb még a Lomnyica folyón kellett átkelnünk; ez volt az első gyorsfolyású folyó, amellyel útközben találkoztunk. Július tizenhatodikán értünk a folyóhoz. A németeknek időközben már sikerült minden számbavehető átkelőhelyre egy-egy harckocsikkal fölszerelt gyalogsági zászlóaljat elhelyezniök.

A folyón több gázló volt. A helyi lakosság segítségével a legmegfelelőbbet választottuk ki Medinja és Bludnyiki falvak között. Minden ágyúnkat és aknavetőnket ide gyüjtöttem össze, s hogy az ellenség figyelmét megosszam, csapatainkat huszonöt kilométeres arcvonalban vonultattam a folyó partjára, úgyhogy a németeknek mindenütt készenlétben kellett állniok.

Július tizenhetedikének éjjelén ágyúink és aknavetőink tüzet zúdítottak az ellenséges túlsó partra s az átkelést azonnal megkezdtük. Miközben egyes századok átkeltek a folyón, a többiek

---

* Csornij ljesz: Feketeerdő. — A ford.

a szárnyakon, Medinjában és Bludnyikiben kötötték le a német helyőrségeket.

A hegyi folyó rohanó árja ledöntötte lábukról az embereket, egymást kézenfogva tudtak csak megküzdeni a víz erejével és hosszú láncot kellett képezniök. A bőrig átázott harcosok alig kapaszkodtak ki a túlsó partra, azonnal rávetették magukat az ellenségre. Ajkukon zengett a dal: „Drága föld . . ."

Ezt a dalt a kárpáti hadjárat alatt embereink különösen megszerették. Milyen fenyegetően zengett az éjszaka sötétjében, a harc zajában:

Drága föld, szülőhazámnak földje,
Drágakőnél drágább kincset ád! . . ."

Milyen csodás erővel teltek meg a hangok, amikor roham közben száz és száz ember ebbe a dalba öntötte hazája iránt érzett minden büszkeségét, minden szeretetét, bátorságát, — de minden gyülöletét és megvetését is az ellenség ellen.

Zúg a tenger, szél süvít a síkon,
Hegynek ormán gőgös szál fenyők,
Búza ring, ha lágyan zúg a szellő,
S szunnyadoznak végtelen erők.

Ez a kárpáti föld is, csakúgy, mint a putyivli, gluhovi, saligini vagy kroloveci, hazánk földje volt és ennek a földnek is mi voltunk az igazi gazdái!

Ukrajna útjain mindenütt lángralobbantottuk a partizánharc és a népbosszú tüzét, — az ellenség képtelen volt megállítani szüntelenül növekvő csapatainkat. Sem a Dnyeperen, sem a Pripjatyon, sem a Dnyeszteren nem tudott föltartóztatni bennünket. Bizonyosra vettük, hogy ez itt sem sikerül neki. A partizánok váltig fogadkoztak: „ha százezer ördögöt küldenek is ellenünk a németek, utat törünk magunknak a nyersolajtelepekhez! . . .

A németek lomnyicai állását Medinja és Bludnyiki között heves rohammal áttörtük. A szomszéd falvakban állomásozó zászlóaljaik nem tudtak segítségükre jönni, hiszen maguknak is attól kellett tartaniok, hogy bármelyik pillanatban partizántámadást kaphatnak.

Az átkelés szerencsésen befejeződött, csupán juhaink egy része veszett el. Élelmezésünk biztosítására ugyanis nagy juhnyájat vittünk magunkkal; s most a Lomnyica sodra sokat magával ragadott közülük.

Folytattuk előnyomulásunkat a Csornij ljesz felé. Útközben, amikor robbantóink a Sztanyiszlav-Kalusi szakaszon a hidat levegőbe röpítették, menetoszlopunk vége felett német repülőgépek jelentek meg. Már régóta vadásztak ránk, — s most megtaláltak. Örömében az egyik felderítő egészen alacsonyra ereszkedett, éppen a híd fölé. Pontosan ebben a pillanatban robbant fel a híd. A légnyomás úgy ellódította a repülőgépet, mint a forgácsot.

A partizánzászlóaljak a repülők elől az erdőbe vonultak. A „Messerek" sárga keresztjükkel áthatóan zúgnak fejünk felett, zuhanórepüléssel majdnem a fákig ereszkedtek alá, mintha mindenáron ki akarták volna fürkészni, mi történik odalent, az erdő sűrűjében. A partizánok gúnyolódva mondták:

— No, Messerschmidt, most aztán bottal ütheted a nyomunkat!

Itt végeszakadt a sztyeppék tágas térségein való menetelésnek, — megszünt a viziutak és a vasúti átjárók menti összecsapások harci zaja, a Csornij ljesz tisztásain lobogó tábortüzek mellett rövid pihenőt tartottunk. A partizánokban bizony felmerült a kérdés: vajjon mi vár ránk itt a hegyekben, a Kárpátok erdőborította meredek lejtőin és szakadékai között.

Az osztagok parancsnokai tudták, hogy erős viharok várnak ránk. A német SS- és hegyilövész-ezredeket mindenfelől a hegyekbe vonták össze és Csehszlovákia határán, — amelytől a hegyi utakon mindössze néhány kilométer választott el bennünket, — magyar ezredeket állítottak ellenünk. A folyami átkeléseknél elszalasztották osztagunkat, s most azt remélték, hogy a hegyek között nagy hurokba szoríthatnak bennünket.

A Csornij ljesz kijáratánál, ahol az út a nyersolajtelepekhez vezet, a Roszulna nevű faluban állt lesben a 4. SS. ezred, arcvonalával a Kárpátok csúcsai felé. Július tizenkilencedikén, amikor elindultunk, két parancsnokunknak, — Bakradzenek és Matyuscsenkónak, — azt a parancsot adtam, hogy támadják meg ezt az ezredet.

A két parancsnokot nagyrabecsülték a partizánok; mindkettő idősebb, a békés szovjetmunka nagy tapasztalataival bíró

ember volt s a hadi mesterséget köztünk, a partizánéletben tanulták meg.

Fjodor Danyilovics Matyuscsenko a háború előtt egy kolhoz elnöke, s nálunk eleinte a saligini osztag politikai biztosa volt, később pedig, amint beletanult, maga kezdett vezényelni és a Blitcsa nevű falu melletti harcokban tüntette ki magát. Ő kergette neki a németeket a Tyetyerev folyónak s úgy fullasztotta bele őket, mint a kutyakölyköket. David Iljics Bakradze azelőtt építészmérnök volt, Sztaraja Gutában vettük fel az osztagba, ahová egy német koncentrációs táborból szökött meg. Harcosaink leginkább azért szerették, mert grúz volt. Mindnyájunknak jól esett, hogy népünk ukrán, belorussz és orosz megbosszulói között van egy grúz nemzetiségű hős is. De becsülték azért is, mert herkulesi ereje volt. Mielőtt megérkezett hozzánk, Kuljbakát, a gluhoviak parancsnokát tartottuk köztünk a legerősebbnek. Bakradze fogadott, hogy félkézzel legyőzi Kuljbakát, — s egy pillanat alatt csakugyan kétvállra fektette. A hatalmas erejű ember eleinte Télapó ütegébe volt beosztva s a tüzérek azzal tréfálkoztak, hogy nincs miért félniök, mert ahol a lovak nem tudják kihúzni majd az ágyút, ott a grúz Dávid félkézzel is kirántja a sárból... Mikor később látták, hogy hatalmas testében nagy lélek is lakozik, egészen szívükbe zárták. Bakradze számára a parancs mindennél szentebb volt. A világon semmi és senki nem akadályozhatta meg abban, hogy a kapott parancsot a legnagyobb pontossággal végre ne hajtsa. Ettől a mérnöktől a legöregebb katonaember is tanulhatott volna fegyelmet...

Most, hogy Bakradzet Roszulnába küldtem, két putyivliakból álló századot adtam melléje, azzal a paranccsal, hogy nyugatról törjenek be a faluba.

— Igyekezzetek azt a látszatot kelteni — mondtam, — mintha legalább háromszor annyian volnátok. Kergessétek a németeket a falu északkeleti vége felé, ahol majd Matyuscsenko fogadja őket.

Mint mindig, Bakradze most is a legpontosabban hajtotta végre a parancsot. Arra már nem kellett őt tanítani, hogyan ijesszen rá az ellenségre. Különben is az volt a legnagyobb öröme, ha a német őrséget lövés nélkül kellett ártalmatlanná tennie s ha az éjszaka leple alatt kellett betörnie valahová, hogy ott nagy fejetlenséget keltsen. A másik, a ravasz Matyuscsenko viszont azt szerette különösen, ha az ellenséget azzal ijeszthette

meg, hogy bekerítették. S mialatt Roszulna utcáin folyt a harc és Bakradze Matyuscsenko felé, Matyuscsenko Bakradze felé kergette a németeket, a partizánalakulat főerői teljes hadtápjukkal nyugodtan elhaladtak mellettük Manjav falu irányában.

Az út a bitkuvi és jablonovi nyersolajtelepekhez Manjavnál kezdődik. Sokkal meredekebbnek és nehezebbnek bizonyult, mint ahogy gondoltuk, mert erdős lejtőn, 45 fokos emelkedéssel vezet fölfelé. Több mint háromszáz megrakott szekér volt velünk és lovainkról csakhamar patakzott a veríték, szájuk tajtékot vert, úgyhogy a terhet magunknak kellett cipelnünk és magunk vontuk a szekereket, géppuskákat és ágyúkat. Valahányszor egy-egy lovunk kidőlt, elcsúszott, vagy elesett, az egész oszlopnak meg kellett állnia, mert a keskeny út, amelyet két oldalán meredek szakadék, erdő, kőhalmaz és kidöntött fák szegélyezték, tulajdonképen — csupán ösvény volt. Úgy mentünk rajta, mintha szakadékban, vagy árokban lettünk volna.

Ezen az úton még a lovas-összekötők is csak nagynehezen tudtak keresztülvergődni az oszlop mellett. Csak a tizenötéves Ivan Ivanovics, — aki portyázóutunk alatt már talán tízszer cserélt lovat, hogy kis termetének megfelelőt találjon, s végül lelt is egy kutyanagyságú lovacskát, — vágtatott keresztül forgószélként az egymásra torlódó szekerek között.

Az egész környéken nagy zűrzavart okoztunk; a németek azonban ennek ellenére, vagy helyesebben: éppen emiatt, nem vették észre, hogyan vonulunk el a hegyek felé, s már csak akkor fedeztek fel bennünket a levegőből, amikor a Kárpátok lejtőin jártunk. Ez egyébként nem volt nehéz, hisz a hegyek közt lassabban haladtunk, rövid utat tehettünk csak meg éjszaka és így kénytelenek voltunk folytatni utunkat világos nappal is.

Most aztán a felderítőgépek ott röpködtek az út felett s csakhamar megkezdődtek a harcirepülőgépek alacsony támadásai. Időnként gépfegyvertűzzel lelőttünk egy-egy gépet, amely valahol a hegyek között zuhant le; mire a többiek rövid időre elkotródtak a fejünk fölül, de csakhamar visszatértek. Alig vonszoltuk félre az elhullott lovakat és éppen csak megtisztítottuk az utat a pozdorjává lőtt szekerektől, — már újra ott zúgtak fejünk felett a repülőgépek és újra robbantak a bombák. Az emberek még csak megbújhattak a sűrű erdők évszázados fái alatt, de a hadtápot állandóan fenyegették a német repülők bombái és a harci gépek gépfegyvertüze. Hogy megmentsük a lovakat, kifogtuk, s a me-

redek lejtőkön magunkkal vonszoltuk őket is az erdőbe, mihelyt megjelentek a repülőgépek.

Így haladtunk lépésről-lépésre a Kárpátok felé, amelynek csúcsai elfedték a látóhatárt. A megriadt, rugkapálódzó lovakat szinte percenként kellett ki- és befognunk, fejszével és lapáttal kellett szabaddá tennünk a keskeny utat, amit elborítottak a szétrepesztett fák, széthasított kövek és a bombatépte földomladék. Időnként egy-egy harcos bajtársunkat is a gránittömbök alá temettük, aki áldozatul esett a német banditák légitámadásának... Mindannyiszor megesküdtünk: bosszút állunk értük!

És bosszút álltunk... Olyan bosszút, hogy az ellenséget eszeveszett düh fogta el.

A láthatáron most hirtelen fúrótornyok tűntek fel előttünk. A drohobicsi nyersolajtelep!

A július huszadikára virradó éjszakán minden zászlóaljunk robbantócsoportokat küldött ki a nyersolajtelep felrobbantására, géppisztolyosok fedezete alatt.

A Kárpátok lejtőit hatalmas tűz lángja világította meg. A partizánok a sötétséget és csöndet szerették. Itt azonban most még éjnek idején is olyan világos volt, mint fényes nappal. Az égő kőolaj messze világított és köröskörül olyan ropogás hallatszott, úgy reszketett a levegő, hogy még a repülőgépek búgását sem lehetett hallani, — pedig azok még éjjel is szálldostak felettünk. Az ellenség hol az egyik, hol a másik helyre csapott le, de hiába. Nem tudott föltartóztatni bennünket. Minden szakaszon egyszerre támadtunk.

Köszönet ismeretlen barátainknak és segítőinknek, a nyersolajtelep munkásainak és mérnökeinek, akik rejtett hegyi ösvényeken vezették el a partizánokat a fúrótornyokhoz és erőművekhez! Egyik ilyen barátunk megmutatta, hol húzódnak a Bitkuv—Jablonov közötti földalatti nyersolajvezeték csövei, amelyekből több mint 50.000 tonna üzemanyagot engedtünk ki a rohanó, kis Bisztricába. Egy lengyel mérnök volt segítségünkre ebben a munkában. A nevét, mint oly sok más segítőnkét, sajnos nem sikerült megtudnom. Miután feladatát elvégezte, épp olyan titokzatosan tűnt el, mint ahogy az erdőben megjelent köztünk.

A bitkuvi és jablonovi nyersolajtelepeken néhány éjjelen át szakadatlanul tombolt a tűz. Rombolócsoportjaink nappal az erdőben bújtak el, az éjszaka beálltával aztán újabb tűzoszlopok lángoltak föl a hegyekben s az egész környék visszhangzott a

nyersolaj égésének sistergő zajától. Mire fölkelt a nap, a hegyek lejtőit sűrű, fekete füstfellegek borították.

A csehszlovák határ közelében jártunk. Tűz és füstfelhők, robbanások zaja és tüzek ropogása közt, egy erdei tisztáson gyűlést tartottunk, amelynek napirendjén különös kérdés szerepelt. Majdnem egy évvel ezelőtt, még a brjanszki erdőben, nyolc ruszin katonaszökevény jelentkezett nálunk a 47-ik magyar gyalogezredből, akiket a németek erőszakkal mozgósítottak. Arra kértek bennünket, hogy vegyük fel őket osztagunkba és mi teljesítettük kérésüket. Az utat Sztaraja Gutától a Kárpátokig velünk együtt tették meg és jó bajtársaknak, bátor harcosoknak bizonyultak. Most, hogy a csehszlovák határhoz értünk, az a gondolatunk támadt, hogy hazaküldjük őket szülőföldjükre, hogy legyenek segítségére földijeiknek, határontúli testvéreinknek és adják át nekik a partizánok harci tapasztalatait. Ez volt az a kérdés, amit most ezen a gyűlésen meg akartunk tárgyalni. A gyűlés tulajdonképpen nem is volt gyűlés, hanem harcos bajtársaink búcsúztatója. Mielőtt útnakindultak, jókívánságainkat fejeztük ki, tanácsokkal, fegyverekkel és élelemmel láttuk el őket és mégegyszer melegen kezetszorítottunk velük.

Ukrajna tágas vidékein folytatott portyázásaink közben hozzászoktunk a teljesen szabad manőverezésekhez. Megszoktuk, hogy bármely irányban letérhettünk az útról és gyors menetben jutottunk előre. Óriási hadtápunkkal és nyájunkkal olykor egy éjjeli meneteléssel hatvan kilométernyi utat is megtettünk. Itt, a hegyekben azonban, ahol ösvényeken, meredek lejtőkön, patakok keskeny völgyeiben kényszerültünk haladni, egészen más volt a helyzet. Sokszor a legembertelenebb erőfeszítéssel sem tudtunk egy éjszakán 5—6 kilométernél előbbre jutni. Ezt az ellenség természetesen kihasználta. A hitleristák, akiknek gépkocsijaik voltak és országutak álltak rendelkezésükre, a hegyek kijáratait gyorsan elzárták és kezdték bezárni bekerítő gyűrűjüket. Szentül meg voltak győződve arról, hogy csapdába jutottunk. Nadvornojeban a 6-ik SS-ezred, Jaremcseben a 26-ik, Perenyizsenyiben pedig a 374-es hegyi lövészezred állt lesben ellenünk.

Július tizenkilencedikétől huszonnegyedikéig 41 nyersolajtornyot, 13 nyersolajtartályt, 3 nyersolajfinomítót és egy ozokerit üzemet robbantottunk föl, amivel főfeladatunkat teljesítettük is és most a Gnyilic folyó völgyébe jutottunk. A német és magyar csapatok már elfoglalták az összes magaslatokat, amelyek a

völgy fölött uralkodtak, megerősítették állásaikat és a köves talajba lövészárkokat ástak.

Az ellenség a védekező harcmódhoz folyamodva, arra számított, hogy kibőjtöl bennünket, arra kényszerít, hogy egész lőszertartalékunkat felhasználjuk s közben olyan szoros gyűrűbe fog, hogy egyetlen emberünk sem tud belőle kiszabadulni. A foglyok vallomása szerint, a német parancsnokság parancsot adott, hogy engem mindenáron élve fogjanak el.

KI A HEGYEKBŐL

Valahányszor egy-egy magaslatért, előnyösebb helyzetért harcolva sikerült egy ellenséges gyűrűt áttörnünk, azonnal másik gyűrűben találtuk magunkat. Hogy szabadabban mozoghassunk, szekereinket kétkerekű kocsikká alakítottuk át, de később még ezekről is le kellett mondanunk s málhaként kellett tovább cipelnünk mindenünket, a betegeket pedig hordágyon kellett tovább szállítanunk.

Minden csak valamennyire is járható út a német légierő megfigyelése alatt állott. Nehéz fölszerelésünkkel — ágyúinkkal és aknavetőinkkel, — keskeny, csak a helyi hegyek lakói által ismert, kis ösvényecskéken kellett átvergődnünk. A hegyek lakossága kísérőket, bátor vadászokat adott mellénk, akiknek segítségével olykor ösvények nélkül is tovább tudtunk haladni, át tudtuk törni magunkat erdei beomlásokon, sűrű erdőkön, óriási páfrányok bozótjain, ahol lábunk hol besüppedt a mohába, hol sikamlós, nedves köveken csúszott el. Itt született meg partizánjaink új nótája:

Égbenyúló zord hegyek között;
Hol csörögve fut a Bisztrica,
Rejtekúton, vadcsapásokon
Tör előre Kovpak osztaga.

A nadrágszíjat bizony nem egyszer kellett összébb húznunk, mert bár víz és só annyi akadt a hegyekben, amennyit csak akartunk, — de élelmiszer dolgában ugyancsak rosszul álltunk. A pásztorok, akik jószágaikat legeltették a hegyi legelőkön s óriási üstökben főzték juhtejből a sajtot, kisegítettek bennünket.

A németek kiadták a parancsot a falusi bíráknak, hogy a jószágot halálbüntetés terhe mellett tereltessék a völgyekbe. Az emberek azonban a szigorú parancs ellenére is megtalálták a módját, hogy mikép segítsenek rajtunk. Mindig akadt rá alkalom, hogy partizánjaink hol itt, hol ott elfoghattak egy-egy „eltévedt" tehenet. A hegyi pásztorok hajtották őket a mi állásaink irányába.

Néhány napi kimerítő hegyi menetelés után, folytonos harcok között, áttörtük magunkat Poljanyica községig, amely két kilométernyire volt a csehszlovák határtól. Itt is minden magaslatot megszálltak a németek és a magyarok.

A német repülőgépek miatt lovainkat nem tudtuk kihajtani a legelőre. Úgy legyöngültek, hogy céltalan lett volna az ágyúk elé fognunk őket. Beláttuk, hogy ágyúinkkal és aknavetőinkkel nem tudunk kijutni a hegyek közül és ezért nehéz szívvel ki kellett adnunk a parancsot, hogy a tábori üteg és a 82 mm-es aknavetőüteg egész lőszerkészletét lője ki az ellenségre, azután semmisítse meg anyagi fölszerelését. Tüzéreink ezen a napon alaposan befűtöttek a németeknek... A német tüzérség egy darabig még igyekezett válaszolni, de aztán gyorsan elhallgatott.

Amikor az egész lőszerkészletet kilőttük és a lövegekhez erősített robbantótöltetek gyujtózsinórját meggyujtották, a harcosok és parancsnokok félrevonultak és levették sapkájukat. Úgy éreztük, mintha legjobb barátainkat temettük volna... Sok partizánnak könny szökött a szemébe. A szörnyű robbanás után egy darabig mély csönd volt, amit aztán valaki ezzel szakított meg:

— Nem baj, elvtársak! Régóta szolgáltak, amúgyis elhasználódtak már!...

— Szép kis vigasztalás! — felelte valaki mérgesen.

Ez július huszonkilencedikén történt. A partizánok még ugyanaznap éjjel, váratlan szuronyrohammal áttörtek még egy ellenséges gyűrűt.

A Sevka-hegy felé igyekeztünk. A másik oldalról a 26. SS-ezred sietett arrafelé, de mi értünk oda előbb.

Július harmincegyedikén este, kétnapos szünetnélküli menetelés után, a fáradtságtól és éhségtől kimerült és elerőtlenedett partizánok azokban a fűvel benőtt lövészárkokban helyezkedtek el, amelyeket orosz katonák ástak a Sevka-hegyen még az első világháborúban. A magaslat a miénk volt s most a németek voltak alant. Reggel aztán megsemmisítő tűzzel fogadtuk az SS

legényeket, akik a köveken kapaszkodva, a bokrok közt csatárláncban akarták magukat áttörni a Sevka csúcsáig.

Két napig tartott a harc a Sevkán. Az ellenség kilenc bombavető támogatásával intézett támadást mind nyugat, mind pedig északnyugat és dél felől. Minden támadását visszavertük és visszakergettük a hegy lábához.

Éjszaka aztán erdei ösvényeken olyan ügyesen jutottunk át a szomszédos Vovtorub-hegyre, hogy a németek észre sem vették, jóllehet mindenfelől lestek ránk. Itt aztán jót nevettek a partizánok, amikor augusztus harmadikán látták, amint a németek szórják a bombákat az üres Sevkára. Felderítőink, akik tegnapi állomáshelyünkön is jártak, elmondták, hogy a Sevkán a sok bombától az egész növényzet kiégett.

Legfőbb ideje lett volna, hogy embereink végre kipihenhessék magukat. Láttam, hogy nemcsak a lovak, de most már az emberek is teljesen kimerültek. Pedig szó sem lehetett pihenésről. Hány áttörést hajtottunk már végre és még mindig benne voltunk az ellenség gyűrűjében!... A Vovtorub körül Nadvornajában, Paszecsnában, Jaremcsában, Zelenában, Gyeljatyinban erős ellenséges helyőrségek állomásoztak. Hol törünk át? Hol nem várnak a németek támadást? Vakmerő elhatározásra jutottunk: leereszkedünk a Prut-folyó völgyébe, Gyeljatyin városához, amely a Kárpátok e kerületében a németek főtámaszpontja és néhány vasúti és közúti vonal csomópontja volt. Gondolhatnak-e a németek arra, hogy megkockáztatunk ilyen vakmerőséget? A kockázat valóban nagy volt s ezért az indulás előtt a következő parancsot adtam: „Az egész osztag minden tagja legyen annak tudatában, hogy a kitűzött feladatot az utolsó harcképes emberig végre kell hajtani! Mindenkinek minden törekvése csak ez lehet: előre!"

— Előre, a támadó Vörös Hadsereg elébe! — szólította fel Rudnyev a gyeljatyini csata előtt utolsó szavaiban a partizánokat.

Soha nem beszélt még ilyen lelkesedéssel, mint ezen az éjjelen, amikor lóhátról intézte szavait az útszélen elhaladó oszlopokhoz.

A hegyekben folytatott nehéz, egyenlőtlen harcok első napjától kezdve, a „Nagy Földről" minden nap jobb és jobb hírek jöttek rádión. A Kárpátokban tudtuk meg, hogy a kurszki csatában szétverték a németeket. Amikor oszlopunk a hegyről le-

ereszkedve a gyeljatyini áttörésre indult, a partizánok megfeledkeztek a fáradtságról és éhségről. Csak egy gondolat töltötte el őket, az, hogy a Vörös Hadsereg közeledik Szumi környékéhez, szülőföldünkhöz, s hogy maholnap Putyivlba, Gluhovóba, Saliginba érkezik!

Igen, a támadó Vörös Hadsereg elébe mentünk!

Nem tudom visszaadni, hogyan hangzottak azok a búzdító jelmondatok, amelyeket Rudnyev ezen az éjszakán a mellette elvonuló partizánszázadokhoz intézett halk hangon:

— Előre! Éljen a Vörös Hadsereg!

— Előre! Éljen a nagy Sztálin!

Embereink bizonyára hangos, lelkes hurrával feleltek volna politikai biztosunknok, ha nincs szigorú parancsuk, hogy csöndben, némán vonuljanak és idő előtt el ne árulják magukat. Rudnyev, miután az oszlopok elvonultak előtte, az élre vágtatott. Szavai most a közvetlenül Gyeljatyin előtt rohamra sorakozó élcsapatban hangzottak föl, — és mennydörgésként hömpölygött végig a sorokon a hurrá-kiáltás.

Azután, hogy éjjel elhagytuk a Sevka-hegyet, a német parancsnokság kihirdette, hogy szétverték a partizánokat. Annál váratlanabb volt számukra Gyeljatyinnál való megjelenésünk. Ez annyira elképesztette őket, hogy minden ellenállás nélkül foglaltuk el a várost és fölrobbantottunk körülötte minden vasúti hídat.

A harc már csak Gyeljatyinon túl kezdődött, ahová a német parancsnokság két friss ezredet küldött ellenünk, — s ezzel a partizánok által szétszakított gyűrű ismét bezárult.

Harcosaink számára voltak bizonyos jelek, amelyeknek külön jelentőséget tulajdonítottak. Így például, ha géppisztolyom a kezemben volt, ez azt jelentette, hogy a legnagyobb éberséggel kell figyelni és fülelni, ha pedig a kocsin volt a géppisztolyom, még ütközet közben is tudhatta mindenki: „minden rendben van" nincs nagy veszedelem. Olykor még oda is szaladtak kocsimhoz, megnézni, hol van a géppisztolyom: a kezemben-e, vagy a kocsiban? Most olyan napok következtek, hogy a géppisztolyomat még álmomban sem adtam ki a kezemből...

A németek a Prut-folyóhoz szorítottak bennünket. Ebben az időben a partizánalakulatnak 1400 harcosa volt, közülük nem

kevesebb, mint kétszáz sebesült, akiket hordágyon vittünk. Könnyű elképzelni, mennyire megzavarodtak a németek, amikor ez az óriási partizán-tömeg hirtelen olyan nyomtalanul eltűnt, mintha a föld nyelte volna el...

Ez a „csoda" a Prut-folyónál, augusztus hatodikára virradó éjjelen történt. A Gyeljatyinnál, Oszlava Balinál és Oszlava Cserninál lefolyt kétnapi súlyos harc árán sem tudtunk alakulatunkkal áttörni. A Dusz-hegyet — ahol a németek körülzártak bennünket — mogyoróbokrok sűrűje borította. Kisebb csoportokra oszlottunk és miután megállapodtunk, hogy hol fogunk találkozni, különböző irányban szétszéledtünk és a sötétség leple alatt az egyes ellenséges csapatrészek érintkezési pontjainál keresztülcsúsztunk.

A németek nem tehettek egyebet: közzétették azt, hogy Kovpak osztagát végleg megsemmisítették és hogy csak Kovpaknak sikerült egy kis csoporttal elmenekülnie. Ezzel a „rendkívüli jelentéssel" repülőgépről röpcédulákat szórtak le a Kárpátok összes falvaiban, s pénzjutalmat tűztek ki annak, aki engem kézrekerít. A röpcédulákon részletesen leírták külsőmet, fölsorolták különös ismertetőjeleimet, ezek között főleg a bajuszomat; holott bajuszom nem is volt. E cédulákon Rudnyev ismertetőjeleként szakáll szerepelt, amelynek leírásából az én szakállamra lehetett ráismerni, mintha a németek látták volna valahol. A partizánok jól mulattak ezeken a röpcédulákon, amelyek azt is elmondták, hogy nemzetiségem szerint cigány vagyok. A partizánok kacagva állapították meg: „Ezek Rudnyev politikai biztos ismertetőjelei!" — mert Szemjon Vasziljevicsnek barna a haja és sötétszínű a bőre; nyilván ezért volt ő inkább cigány, mint én.

De nemcsak mi, hanem a lakosság is jót mulatott ezeken a német röpcédulákon és személyleírásokon, s azt mondta: „Ha egyszer olyan alaposan megnézték Kovpakot a németek, miért nem fogták el maguk?" Különösen jól mulattunk, amikor a röpcédulát az én jelenlétemben olvasták föl, mindenféle magyarázatokat fűzve hozzá, — s erre annál inkább okuk volt, hiszen amióta a Kárpátokból kijutottunk, külsőm ugyancsak megváltozott: szakállamat leborotváltattam és magas báránybőrkucsmám helyett most egy hucul kalapot hordtam.

A partizánok, miután külön csoportokra oszolva különböző irányban szétszéledtek, hogy a németek ne találhassanak nyomukra, sokáig cirkáltak még a Kárpátok körül. Augusztusban

keresztül-kasul bejártuk az egész sztanyiszlavi, tarnopoli területet, voltunk Kamenyeck—Podolszk és Lvov vidékén is, de sehogysem tudtunk egyesülni, mert bár a németek a lakosságnak azt híresztelték, hogy szétverték a partizánokat, ők maguk nagyon jól tudták, hogy egy szó sem igaz ebből, ennélfogva mindenütt megerősített helyőrségeket tartottak fenn. Az SS-legények tehetetlenségükben gépkocsikon egyik helyről a másikra száguldoztak és egyre a partizánok „főerőit" keresték. Nem értették meg, hogy a mi főerőnk — maga a nép... Ha egy-egy partizánt egy időre el kellett bujtatnunk, nyugodtan otthagyhattuk bármelyik faluban. Sebesültjeinket a legnagyobb biztonsággal helyezhettük el a parasztházakban, a leggondosabban ápolták őket. Emlékszem például Fegya Szidorenkóra, aki földerítő volt a Gyeljatyin melletti csatában és súlyosan megsebesült. Valahol Oszlava Cserni környékén egy parasztasszony gondjaira kellett bíznunk. Fegyának sürgősen orvosra volt szüksége, de mert a községben német helyőrség állomásozott, orvosi segítségre mégcsak gondolni sem lehetett. Az a parasztasszony, akinek kunyhójában a partizánok éjnek idején elhelyezték a sebesültet, nem nyugodott addig, amíg nem talált orvost. Az orvos pedig a szó szoros értelmében a németek orra előtt kezelte a sebesültet, holott maga is a hitleristák elől bujkált és erdőőrként dolgozott.

A sztanyiszlavi terület pecsenyizseni járásának Knyjázsij Dvor nevű falujában két testvér, Karatnyik Dmitri és Uljan az erdőben valóságos földalatti kórházat rendezett be. Hogy a németek rá ne találjanak a kórházra, folyvást egyik helyről a másikra helyezték át. Nem is tudnám kifejezni, hogy mit jelentett akkor számunkra a népnek ez az önfeláldozó, megható szeretete azok iránt, akik olyan bátran harcoltak a német rablók ellen. Szeretetüket lépten-nyomon éreztük s nem egyszer megtörtént, hogy az erdő mélyén egy csoport partizán üldögélt a tábortüzek körül, amikor egy hucul haladt el mellettük, vállán egy köteg rőzsével. A hucul ilyenkor megállt, elbeszélgetett velük, aztán sok szerencsét kívánva tovább ballagott, de egy-két óra mulva egy zsák krumplival tért vissza és még bocsánatot kért, hogy csak ilyen szegényes eledellel tud segítségükre lenni, de — neki sincs egyebe...

Ebben az időben már a németek maguk is érezték, hogy hamarosan el kell párologniok innen és így mindent elkövettek, hogy a learatott gabonát minél előbb kivihessék Németországba.

A parasztokat kényszerítették, hogy a csépeletlen kévéket rakják zsákokba, hogy így a vasútállomásra szállíthassák a gabonát. Azt tanácsoltuk a parasztoknak, hogy éjtszaka csépeljék ki a gabonát maguknak, az üres kévéket pedig a kalászokkal lefelé rakják a zsákokba. Ez a tanács nagyon megtetszett az embereknek és így minden faluból üres kévékkel megtömött zsákokat hordtak a vasútállomásra. A németek a nagy sietségben észre sem vették, hogy búza helyett szalmát szállítottak haza Németországba.

Minden egyes csoportunk önálló osztagként működött, s mert rádióállomásaink a kis távolságokra alkalmatlanok voltak, nem volt kapcsolatunk egymással. Csupán közvetett érintkezést tartottunk fenn, amennyiben a Nagy Földdel megvolt a közös kapcsolatunk. Amikor ezen az úton megkaptuk Hruscsov elvtárs rádiótáviratát, — amelyben abból az alkalomból gratulált, hogy a Kárpátokban sikeresen oldottuk meg feladatunkat, — az volt az érzésünk, mintha szétszakítottságunk ellenére is együtt és közösen ünnepelnők meg ezt a napot, s mintha erre az ünnepi alkalomra mindnyájan összegyűltünk volna. Az általános örömet csak Rudnyev sorsán érzett aggodalmunk zavarta meg. Rudnyev a Gyeljatyin melletti barcokban, a lángoló búcsúbeszédet követő napon, súlyosan megsebesült. Galina ápolónő és néhány harcosunk vitték ki a németek bekerítő-gyűrűjéből, s csak később tudtuk meg, hogy az ellenséggel vívott egyenlőtlen harcokban mindnyájan hősi halált haltak. Embereink sokáig nem tudtak megbékélni azzal a gondolattal, hogy soha többé nem láthatják viszont szeretett politikai biztosukat, s egyre abban reménykedtek, hogy az elestéről szóló hír valótlannak bizonyul. Misa Androszov, aki neveltje és a Komszomol-munkában helyettese volt, egyre azt hajtogatta: „Az az érzésem, hogy Szemjon Vasziljevics él; majd meglátjátok!" Sajnos, ezek a reménységek nem váltak valóra ...

A Kárpátokból Rudnyev nélkül tértünk vissza. Időnkint csak harcok árán tudtunk utat törni, és amikor felhangzott a buzdító kiáltás: „Előre, a Vörös Hadsereg elébe!" — nehéz volt elhinnünk, hogy Szemjon Vasziljevics nincs többé közöttünk.*

A Kárpátokból való távozásunk idején elesett Rudnyev fia.

* A Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának elnöksége, 1944. január 4-i rendeletével, Szemjon Vasziljevics Rudnyevnek a Szovjetunió Hőse címet adományozta.

Ragyik is. A sztanyiszlavi terület gvozdecki járásának Szlobogka nevű faluja mellett, a kukoricásban sebesült meg egy összecsapás folyamán. A harc után a bajtársak nem találták Ragyikot. Csak később derült ki, hogy sebesülten egy sűrűn benőtt árokig vonszolta magát, ahol elvesztette eszméletét. Másnap egy szlobodkai parasztember, Kifjak Alekszej Jakovlevics találta meg és kunyhójába vitte a súlyos sebesültet. Kifjak és a többi falubeli mindent megtett, hogy megmentse az ifjú harcos életét. Kifjaknak kilenc gyermeke volt, mégsem félt elbújtatni és gyógyítani egy sebesült partizánt. Grisa Nyikiforenko komszomolc, aki a helyi földalatti csoportban dolgozott, Kifjak kérésére elment gyógyszerért a városba. De minden hiábavaló volt; Ragyikon nem lehetett segíteni. Vérmérgezésben halt meg és Kifjak a kertjében temette el.

Augusztus utolsó napjaiban csoportjaink észak felé vették útjukat. Poleszje déli részében, az Olevszk—Szárni járásban lévő Konotop-tanya volt gyülekezőhelyünk. Minden csoportnak hét-nyolcszáz kilométert kellett megtennie, hogy odáig eljusson. Összes csoportunk általános mozgási arcvonala — Zolocsevtől Proszkurovig — elérte a kétszáz kilométert. A kezdeményezés ismét a mi kezünkben volt. Amerre a partizánok keresztülvonultak a német gyarmatosítók gazdaságain, lángban állottak a gabonatárolók és a csépeletlen búzaasztagok.

Mialatt a nagyobb csoportok nehéz harcokban kötötték le a németeket, a többi csoport titokban vonult előre, és rombolásokat hajtott végre. A partizánösszetartás csak most mutatkozott meg igazán. Az ellenség hátországában folytatott kétéves harc folyamán harcosaink és parancsnokaink nehéz megpróbáltatásokon mentek keresztül, de a legsúlyosabb megpróbáltatások azok voltak, amelyeket ez elszórt csoportokban való vonulásunk közben kellett kiállanunk.

A legnagyobb csoportot Versigora vezényelte, aki a felderítés irányításában helyettesem volt. Osztagában mintegy négyszáz putyivli volt, akik a Dusz hegyről törtek be a Csornij ljeszbe, Sztanyiszlav alatt, ahonnan aztán a Kárpátokba kapaszkodtunk föl. Amikor a németek a partizánok újabb megjelenését fölfedezték, körülvették az erdőt és tüzérséget vontak össze, de amire a német tüzérség tüzet nyitott a partizánok állomáshelyére, ott már egy lélek sem volt. Az ellenség a hegyre vezető utakon leste Versigorát, aki azonban harcosait kivezette az erdőből és

éjnek idején egyenesen a város felé, annak peremén keresztül, a konyhakerteken át vezette őket tovább. Hogy az ellenség nyomukat veszítse, a partizánok hátrafelé lépkedve vonultak át az utakon, és az ellenség már csak a Dnyeszteren fedezte föl őket. Versigora kompon átszállította csapatát, aztán összes harcosait lovakért küldte szét a falvakba. Mire a németek átkeltek a folyón, a partizánok már mind lóháton ültek. A németek csak a porfelleget látták, amit az elvágtató lovasok vertek föl. A síkságon nem egyszer bekerítették a csoportot, úgyhogy csak folytonos harcok árán tudtak előre jutni. Sepetovkánál néhány kisebb, a németek által elfoglalt magaslat közé szorították őket. A magaslatok közt mocsár húzódott, amit a németek járhatatlannak tartottak. A partizánok itt leszálltak lovukról, otthagyták őket, maguk pedig éjjel, derékig az iszapban, átgázoltak a mocsáron.

Versigora a zsitomiri terület Kis-Gorodnyica nevű helyiségénél szeptember huszonharmadikán találkozott velem. Én egy körülbelül háromszáz főből álló csoporttal érkeztem a Kárpátokból. Egyik legharciasabb századunk volt velem, amelynek Tyetyerev volt a parancsnoka. A századot Tyetyerev majdnem minden veszteség nélkül vezette idáig. Néhány nappal később Matuscsenko vezetése alatt egy másik csoport ért utól bennünket a hegyekből és október elején már gyülekezőhelyünkön, a Konotoptanyán voltunk, Poleszje déli erdőségében. Még előttünk ért ide a Kárpátokból Brojko parancsnoksága alatt egy harmadik csoport, amelyet aztán gyors egymásutánban követett a többi csoport.

Voltak olyan csoportok, amelyek mindössze néhány emberből állottak. Bazima szekéren tört át négy bajtársával együtt, de ezek közül kettő elesett útközben, a német csendőrökkel folytatott harcban. Grigorij Jakovlevics súlyosan megsebesült a fején. A lovakat is elpusztították; végül csak Gyenyisz Szenyicsenko és Pjotr Bicskov maradt Bazimával.

A bátor partizánok erdőkön és elhagyott szakadékokon keresztül néhány száz kilométert tettek meg, szüntelenül védekezve az üldöző csendőrök ellen, miközben karjukban vitték a sebesült Bazimát és egy zsákot, amelyben a parancsnokság okmányait, a napiparancsokat és más rendelkezéseket tartalmazó könyvet őrizték. Grigorij Jakovlevics inkább az életétől vált volna meg, semmint ettől a zsáktól. Már a szpadsanszki erdőben is folyton figyelemmel volt a történelemre és minden egyes parancsot úgy dolgozott ki, mint egy történelmi fontosságú okmányt. Hiába

tombolt körülötte a harc, szakadt az eső, vagy hullt a hó, — Grigorij Jakovlevics csak ült nyugodtan egy fatönkön, fejére húzta esőköpenyét és zavartalanul írta jegyzőkönyvecskéjébe a parancs fogalmazványát. Aztán éjszaka, a földkunyhóban vagy a sátorban, pontosan átmásolta a könyvbe. Az ember néha már el is vesztette a türelmét és kénytelen volt rászólni:

— Ugyan, hagyd már azt az irkafirkát! Eredj aludni!

De Grigorij Jakovlevics ilyenkor csak mosolygott:

— Ezt az irkafirkát valamikor a történészek tanulmányozzák majd, — mondta.

Megszoktuk, hogy minden partizánállomáson elsősorban a fürdőt rendeztük be. Amikor Bazima a Konotop-tanyára érkezett, a harcosok és parancsnokok — némelyek többízben is — megmosakodtak már a fürdőben, mindenki kimosta minden fehérneműjét, tiszta volt a ruhája, cipője. Miután a partizánok így rendbeszedték magukat, mindenekelőtt fényképet akartak magukról készíttetni. Soha nem volt még annyi jelentkező, aki teljes hadifegyverzetben meg akarta örökíttetni magát, mint most, amikor a Kárpátokból visszatértünk. Mindenki azt érezte, hogy most bevonult a történelembe. Természetesen Grigorij Jakovlevicsnak is le kellett fényképeztetnie magát.

A fényképen — amelyet néhány nappal Bazima megérkezése után készített partizánfényképészünk a Konotop-tanyán — Bazima egy padon ül, a feje még be van kötözve; ám soha frissebbnek, keményebb tartásúnak nem láttam. A partizánélet belőle is olyan igazi katonát faragott, mint amilyen azelőtt csak Rudnyev volt köztünk. Mindnyájan harcedzett harcosokká váltak már, s valamennyien felvették a „hadseregbeli szokásokat". Bazimával együtt ott van a képen két megmentője, Szenyicsenko és Bicskov is. Mindkettőnek géppisztoly a kezében. Olyanok, mint a sasok. Ha rájuk nézel, tüstént az jut eszedbe, mennyire megférfiasodtak mindannyian, mennyi erő, mennyi nemes tulajdonság, mennyi új jellemvonás fejlődött ki bennük, amit azelőtt észre sem lehetett venni.

Október közepén alakulatunk zöme már a gyülekezőhelyen volt. A portyázó útról nem mindenki tért vissza, és némelyik harcosunk úgy érkezett a Konotop-tanyára, hogy három-négy géppisztoly is lógott a nyakában. Az egyik sajátja volt, a többi elesett bajtársaié.

Az volt a szokás, hogy annak a harcosnak, aki fegyver nélkül

jött vissza az ütközetből, botot nyujtottak át és — hajtónak nevezték ki a jószág mellé. Ez volt a legsúlyosabb büntetés a partizánnak, aki a nép bosszúját testesíti meg az ellenség számára A partizán számára semminek nem volt olyan becse, mint a fegyvernek és a lőszernek. Nehéz helyzetekben, amikor választani kellett, mit dobjon el az ember: a köpenyét-e, vagy lőszerének egy részét, mindenki habozás nélkül — a legnagyobb fagyban is — a köpenyét dobta el.

*

A Konotop-tanya egy erdei tisztáson feküdt és mindössze néhány házikóból állt. Az alakulat parancsnoksága, a felderítők, a rádiótávirda ezekben a házikókban szállásolta el magát, s itt rendezték be a fürdőt is. A partizánszázadok, amelyek a tanya körül, az erdőben helyezkedtek el, egy körülbelül tizenöt kilométeres sugarú területet foglaltak el.

Úgy éreztük itt magunkat, mintha otthon lettünk volna. Szomszédságunkban egy nagy rovnói partizánalakulat állomásozott, amelyet az a Begma vezényelt, aki a cservonni tónál a kormány kitüntetéseit hozta el számunkra. Nekik már külön repülőterük is volt, amelyre a moszkvai repülőgépek érkeztek. Ugyancsak a közelben volt Szaburov alakulata is, amellyel egyidőben hagytuk el a brjanszki erdőt s amellyel portyázóutunk alatt nem egyszer találkoztunk. Itt vettük fel újra a kapcsolatot a belorussz partizánokkal is, akiknek táborhelyei néhány kilométernyire voltak tőlünk.

Az idő hidegre fordult. Parancsot adtam: embereink alaposabban rendezkedjenek be, hogy kipihenhessék magukat és legyen megfelelő hely az Októberi Forradalom közeledő huszonhatodik évfordulójának megünneplésére. Harcosaink nagy igyekezettel láttak munkához. Jó gazdákhoz illőn arra törekedtek, hogy minél jobban berendezkedjenek s mindent megtettek, hogy a kárpáti hadjárat súlyos fáradalmai után mindenki legalább néhány napot kényelemben és pihenéssel tölthessen el.

Alig telt el egy-két hét, és a tanya körüli erdőben több jól megépített kis lakótelep nőtt ki a földből. Az emberek azon versenyeztek, hogy kinek lesz a legjobb földkunyhója. A földkunyhók csakugyan pompásan sikerültek: kényelmesek, tágasak, erősek voltak. Egyik-másik csoport nagyobb otthonosságra törekedvén,

utakat is épített, amelyeket sárga homokkal hintettek be s szegélyükre még padokat is állítottak.

Azon a tisztáson, amelyet az októberi ünnepség megtartására kiszemeltek, háromszáz fenyőfát vágtak ki, s az erdőhöz legközelebb eső házikótól, amelyben a parancsnokság nyert elhelyezést, a tisztás közepén álló emelvényig terjedő úton ezekből a fákból fasort állítottak föl, az emelvény köré pedig koszorúban helyezték el a fenyőfákat.

Az ünnepségre való készülődéssel egyidejűleg nagy előkészületek folytak arra, hogy újabb csapást mérjünk az ellenség útvonalára. A századokat átcsoportosítottuk és a szokásos hadseregbeli létszámra töltöttük föl, ugyanakkor a géppisztolyosok, géppuskások, lövészek szakaszait, valamint az aknavetők és felderítők részlegeit is kiegészítették. Az összes egységnél serényen folytak a harcászati tanulmányok. Az öreg partizánok oktatták a fiatalságot, akiket a Kárpátokból hoztunk magunkkal. A robbantók tanfolyamán, amit a Konotop-tanyán való tartózkodásunk első napjaiban azért létesítettünk, hogy a partizántechnikát az aknászat terén tökéletesítsük, ugyancsak serényen folyt a munka.

Az októberi ünnepségen a környékbeli kolhozparasztokkal együtt hallgattuk meg Sztálin elvtárs beszédét. A partizánok azzal válaszoltak atyjuknak, hogy elkészítették az ellenség hátországában folytatott huszonhat hónapos harc mérlegét. Ez a mérleg — amit az ünnepségen egybegyűlt ezer és ezer ukrán, belorussz és lengyel előtt én ismertettem — a következő számokat tárta föl: harcaink folyamán 10.000 kilométernyi utat tettünk meg Ukrajna, Oroszország és Belorusszia 18 körzetén keresztül, 18.000 fasisztát pusztítottunk el, 62 katonavonatot siklattunk ki, 256 hidat robbantottunk föl, 96 élelmiszer-, felszerelési- és hadianyagraktárt, 2 nyersolajtelepet, több mint 50.000 tonna nyersolajat, több mint 200 kilométer hosszú sürgöny- és telefonhuzalt, 50 távíró- és távbeszélőközpontot, mintegy 500 gépkocsit, 20 harckocsit és páncélos gépkocsit semmisítettünk meg.

Putyivltól a Kárpátokig megtett utunkat pompásan elevenítette meg partizánosztagunk műkedvelő zenekara. Egyik századunk ötletes, jókedvű parancsnokának, Grisa Dorofejevnek vezetése alatt húszegynéhány muzsikus — fűrészekkel, fejszékkel, villákkal, kemenceajtókkal és üvegekkel fölszerelve ugrott az emelvényre. Ezekkel a „hangszerekkel" adták vissza a robbaná-

sok dörejét, a levegőbe röpülő hidak zuhanását, a kisikló katonai szerelvények recsegését, a hegyek közt égő nyersolaj sistergését, de ezek a „hangszerek" szólaltatták meg a partizánok kedvenc dalait és harci indulóit is. Késő estig zengett-bongott és dörgött a szokatlan zenekar harsogó lármája, amelyet az erdő tisztásán egybegyűlt többezer ember kacagása kísért.

Embereink, amikor híre jött, hogy a Vörös Hadsereg felszabadította Kievet, és meghallották rádión a moszkvai ágyúk üdvlövéseinek dörgését, nem fogytak ki az örömből. Kinek ne jutottak volna eszébe e hírek hallatára Sztálin elvtárs eme szavai: „Lesz még ünnep a mi utcánkban is!" — hisz nehéz harcaink és hadjáratunk megpróbáltatásai között annyiszor ismételgettük magunkban...

Az októberi ünnepek után már csupán néhány napot töltöttünk a Konotop-tanyán. November közepén földkunyhóinkban már a felgyujtott falvak kolhozparasztjai helyezkedtek el. A partizánalakulat teljes létszámmal az Olevszk és Sznovidovicsi állomásokhoz vonult ki. Mindenkinek egyetlen vágya volt, ahogy mondták: „partizánosan, pattogósan" fogadni a Vörös Hadsereget, amely fölszabadította drága Ukrajnánk fővárosát.

Az új támadás, amit tervbevettünk, a Korosztyeny kerületi német csoportosulás közlekedési útvonala ellen irányult. A Vörös Hadsereg elfoglalta Zsitomirt és így az ellenségnek Korosztyenyből csak egy visszavonulási útja maradt: Olevszk—Szárni felé. Földerítésünk megállapította, hogy a Korosztyeny—Szárni vasúti vonal tömve van hadianyaggal és az Ukrajnában összerabolt értékekkel zsúfolt német katonai szerelvényekkel. Elhatároztuk, hogy ezt a vasútvonalat használhatatlanná tesszük. Tervünket rádión közöltük Hruscsov elvtárssal, akitől másnap már válaszrádiótáviratot kaptunk, melyben elhatározásunkat jóváhagyta.

Az ellenség hátában nem egyszer okoztunk már egy kis „recsegést-ropogást", de amit a november tizenötödikére virradó éjszakán a helyi partizánokkal együtt az olevszki és a sznovidovicsi pályaudvaron rendeztünk, azt még Grisa Dorofejev zenekara is aligha tudta volna elmuzsikálni...

Olevszk állomáson több mint háromszáz, repülőbombával és üzemanyaggal terhelt vasúti kocsi állt. Elképzelhető, mi történt, amikor gyujtólövedékeink átütötték a gyulékony anyagokkal telt tartányokat. Hatalmas lángtenger csapott föl és a lőporral megrakott vagonok a levegőbe repültek. A partizánosztagoknak, hogy

megóvják magukat a bombaszilánkok zuhogó áradatától és a szétrombolt vasútikocsik messze szétrepülő darabjaitól, jó messzire kellett húzódniok az állomástól. Fél óra alatt közel ezer tonna repülőbomba repült a levegőbe, s a sznovidovicsi állomás teljes romhalmazzá változott.

Ezzel fejeztük be kárpáti hadjáratunkat — és most a harcnak új szakasza kezdődött számunkra. A Vörös Hadsereg, amely az ukrán földet megtisztította a fasiszta szeméttől, arra a területre lépett, amelyre egy évvel ezelőtt mi vonultunk be, Sztálin küldötteiként.

Sztálin elvtárs, mielőtt elindultunk portyázóutunkra, figyelmeztetett bennünket: azok a kerületek, amelyekbe megyünk, a közeljövőben kemény harcok színterévé lesznek. Vezérünk előrelátása valóra vált. A Vörös Hadsereg az általunk már földerített fölvonulási területre lépett. Ott, ahol földerítőink már minden ösvényt keresztül-kasul bejártak, ahol egyetlen olyan falu nem akadt, amelyben agitátoraink ne jártak volna már, s ahol a partizánok az összes hidat és utat tökéletesen belőtték — most döntő harcok kezdődtek.

Boldogító, örömteli gondolat volt, hogy csapásaink olyan pontosan célt érnek; hogy mi, ukrán partizánok itt, az ellenség hátában egységes egészként működünk a harctéren küzdő Vörös Hadsereggel és hogy a nagy Sztálin vezet bennünket a győzelem felé... Még sok súlyos harc, nehéz éjjeli menetelés várt reánk, — de egyet mindnyájan tudtunk: a végső győzelem már nincsen messze!

TARTALOMJEGYZÉK

	Oldal
A szpadsanszki erdő gazdái	11
Találkozás a bajuszosokkal	21
Harc — harckocsik ellen	24
Segítőink	27
Partizánerőd	31
Északra!	38
Az eskü	46
A dubovicsi díszszemle	52
Csata Veszelóban	61
A partizánfőváros	65
Visszatérés Putyivlba	73
Novaja Szlobodánál	82
Sztaraja Guta — Moszkva	90
A Kremlben	96
Gyeszna, Dnyeper, Pripjaty	106
Poleszje sűrűjében	111
Ukrajna hatalmas térségein	117
Harcok a Pripjatyon	123
A Kárpátok felé	131
Ki a hegyekből	143

HERZEN

KI A BŰNÖS?

A. I. Herzen a XIX. század feudális Oroszországának egyik legnagyobb gondolkodója. Vezetőhelyet foglal el az oroszországi forradalmi felszabadító mozgalomban. Herzen a puskini és gogolji hagyományoknak követője és folytatója. „Ki a bűnös" című regényében azt az eszmét hangsúlyozza: az embert környezete formálja, ezért ezt a környezetet úgy kell megalkotni, hogy az méltó legyen az emberhez. E regényének szereplői abban bűnösök, hogy „a szív világából", ahol drámájuk lejátszódik, nem keresnek kiutat egy más világba, ahol felismerik az élet nagy értékeit, a hazaszeretetet, a tudományt és művészeteket, „ahol az ember feltárhatja lelkét az emberiségnek".

ÚJ MAGYAR KÖNYVKIADÓ

ALEKSZEJ TOLSZTOJ

KENYÉR

A Nagy Október Szocialista Forradalom után Oroszországban kemény küzdelem indul meg a hatalom megszilárdításáért. A regény középpontjában Caricin, a későbbi Sztálingrád védelme áll. Sztálin elvtárs vezetésével ez a város hősiesen veri vissza az ellenforradalmi csapatok támadását. Alekszej Tolsztoj regényében elvonulnak előttünk a Bolsevik Párt nagy vezetőinek alakjai: Lenin, Sztálin, Bugyonij, Vorosilov és velük együtt a sokezer hős bolsevik munkás, akik rendületlenül folytatják a harcot a betolakodó ellenség ellen, a szabadságért, a munkáért és a kenyérért.

ÚJ MAGYAR KÖNYVKIADÓ